

UNIVERZA V LJUBLJANI

EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**UVAJANJE STANDARDIZIRANEGA PRISTOPA ZA UPRAVLJANJE Z
OPERATIVNIMI TVEGANJI V BANKAH**

Ljubljana, november 2005

POLONA KAVŠEK

IZJAVA

Študentka Polona Kavšek izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Marka Košaka in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
2. BANČNA TVEGANJA IN KAPITALSKA USTREZNOST	4
2.1. VRSTE TVEGANJ BANČNEGA POSLOVANJA	4
2.2. VLOGA KAPITALA PRI UPRAVLJANJU S TVEGANJI	6
3. REGULATIVA NA PODROČJU KAPITALSKE USTREZNOSTI.....	8
3.1. KOMITE ZA NADZOR BANK IN BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUMI.....	8
3.1.1. Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988.....	8
3.1.2. Novi kapitalski sporazum	11
3.1.2.1. Minimalne kapitalne zahteve	12
3.1.2.2. Regulativni nadzor	14
3.1.2.3. Tržna disciplina	14
3.2. SMERNICE EVROPSKE UNIJE S PODROČJA KAPITALSKE USTREZNOSTI BANK.....	15
3.2.1. Smernica o lastnih sredstvih kreditnih institucij.....	16
3.2.2. Smernica o solventnostnem razmerju.....	17
3.2.3. Smernica o kapitalski ustreznosti.....	17
3.2.4. Nova evropska kapitalna ureditev	18
3.3. POGLAVITNE RAZLIKE MED NOVIM BASELSKIM KAPITALSKIM STANDARDOM IN NOVO EVROPSKO KAPITALSKO UREDITVIJO	21
3.4. BANČNA KAPITALSKA REGULATIVA V SLOVENIJI	23
3.4.1. Zakon o bančništvu.....	24
3.4.2. Podzakonski predpisi Banke Slovenije	25
3.5. UVAJANJE NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA V PRAKSI.....	26
4. ŠTUDIJE UČINKOV NOVE KAPITALSKE REGULATIVE.....	28
4.1. KVANTITATIVNE ŠTUDIJE UČINKOV KOMITEJA ZA NADZOR BANK....	28
4.1.1. Prva kvantitativna študija učinkov	28
4.1.2. Druga kvantitativna študija učinkov	29
4.1.3. Dodatna kvantitativna študija učinkov.....	31
4.1.4. Tretja kvantitativna študija učinkov	32
4.1.5. Četrta in peta kvantitativna študija učinkov	34
4.2. ANALIZA VPLIVA NOVE EVROPSKE KAPITALSKE REGULATIVE.....	34
4.3. SLOVENSKA KVANTITATIVNA ŠTUDIJA UČINKOV	35
5. KAPITALSKA ZAHTEVA ZA OPERATIVNA TVEGANJA	38
5.1. DEFINICIJA OPERATIVNIH TVEGANJ	39

5.2. PRISTOPI ZA IZRAČUN REGULATORNEGA KAPITALA ZA OPERATIVNA TVEGANJA	40
5.2.1. Enostavni pristop.....	41
5.2.2. Standardiziran pristop.....	42
5.2.3. Napredni pristopi	43
5.2.4. Izračun kapitalske zahteve s kombiniranjem različnih pristopov	43

6. UVAJANJE STANDARDIZIRANEGA PRISTOPA ZA UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI 44

6.1. IZRAČUN REGULATORNEGA KAPITALA PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU	44
6.1.1. Indikator tveganja	46
6.1.2. Načela za razporejanje poslovnih področij	47
6.1.3. Alternativni indikator tveganja za določena poslovna področja	49
6.1.4. Kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa.....	50
6.1.4.1. Splošni kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa ...	50
6.1.4.2. Specifični kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa	51
6.2. AKTIVNO UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI.....	51
6.2.1. Opredelitev politik in procedur upravljanja z operativnimi tveganji	52
6.2.1.1. Opredelitev lastne definicije operativnih tveganj.....	53
6.2.1.2. Politika tolerance do tveganj	55
6.2.1.3. Politika identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj	56
6.2.1.4. Politika spremljanja operativnih tveganj	56
6.2.1.5. Politika internih kontrol	56
6.2.1.6. Politika obvladovanja operativnih tveganj.....	56
6.2.1.7. Politika opredelitve dolžnosti in odgovornosti.....	57
6.2.1.8. Politika izogibanja nasprotju interesov	57
6.2.1.9. Politika rednega spremljanja okvira upravljanja z operativnimi tveganji	58
6.2.2. Identifikacija operativnih tveganj	58
6.2.3. Ocenjevanje operativnih tveganj.....	60
6.2.4. Spremljanje operativnih tveganj	61
6.2.4.1. Zbiranje podatkov iz naslova operativnih tveganj	62
6.2.4.2. Analiziranje podatkov iz naslova operativnih tveganj	69
6.2.5. Spremljanje in kontroliranje profila tveganosti banke	70
6.2.6. Poročanje o operativnih tveganjih.....	71
6.2.7. Obvladovanje operativnih tveganj	73
6.2.7.1. Prevzem oziroma sprejemanje operativnega tveganja	74
6.2.7.2. Zmanjševanje operativnega tveganja	74
6.2.7.3. Izogibanje operativnim tveganjem	77
6.2.7.4. Prenos operativnih tveganj	77
Uporaba zavarovanj.....	77
Uporaba zunanjih izvajalcev.....	78
6.2.7.5. Vzpostavitev načrta neprekinjenega poslovanja	79
Načrti neprekinjenega poslovanja	79
Načrti obnovitve dela po nesreči.....	80
6.2.8. Analiza učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji.....	81

7. UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI V SLOVENSКИH BANKAH 82

7.1. STANJE NA PODROČJU UPRAVLJANJA Z OPERATIVNIMI TVEGANJI V SLOVENSКИH BANKAH.....	82
7.2. PROBLEMI UVAJANJA STANDARDIZIRANEGA PRISTOPA V PRAKSI.....	84
8. SKLEP.....	88
LITERATURA	91
VIRI	96
PRILOGE	
SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV	

1. UVOD

Veliki problemi v bančnem sistemu in finančna kriza nasploh so v zadnjih desetletjih zaznamovali mnogo držav po celem svetu. Omenjena kriza je prizadela predvsem bančno panogo, saj so banke eden glavnih temeljev vsakega razvitega finančnega sistema. Banke so pri svojem poslovanju izpostavljene različnim vrstam tveganj. Le-ta so namreč sestavni del vsakega bančnega poslovanja, ki se jim banka ne more izogniti, lahko pa jih z učinkovitim upravljanjem znižuje oziroma obvladuje.

Značilnost sodobnega finančnega sistema so nenehne novosti v finančnem poslovanju. Zaradi vedno večje konkurence so banke postale mednarodno aktivne, prišlo je do združevanj, tehnoloških inovacij in stabilnost bančnega sistema je zato vse pomembnejša. Le stabilne in zdrave banke lahko predstavljajo osnovo za uspešno gospodarstvo. Banke, ki nimajo ustreznega sistema celovitega upravljanja s tveganji, lahko ogrozijo svoj obstoj in stabilnost bančnega sistema ali celo celotnega gospodarstva.

Resno grožnjo številnim finančnim organizacijam predstavljajo predvsem operativna tveganja. Le-ta namreč lahko pripeljejo do finančnih izgub, izgube dobrega imena in izpostavljenosti drugim oblikam tveganja. Značilnost operativnih tveganj je, da lahko banke zaradi njih čez noč propadejo, kar potrjuje tudi dejstvo, da so operativna tveganja kriva za največje bančne izgube v zgodovini. Da je upravljanje z operativnimi tveganji za banke strateškega pomena, potrjuje tudi podatek, da se operativna tveganja po velikosti uvrščajo takoj za kreditna tveganja (Cruz, 2002, str. 1).

Pomena upravljanja s tveganji se zaveda tudi baselski Komite za nadzor bank. Glavni cilj Komiteja, ki je leta 1988 oblikoval kapitalski sporazum in v njem določil minimalne kapitalske zahteve za bančna tveganja, je bil zagotoviti varen in stabilen finančni sistem. Sporazum je sicer dosegel svoj namen, vendar je v zadnjem desetletju prišlo na finančnem trgu do pomembnih novosti, zato je postal neustrezen. Nove storitve in produkti, novi finančni instrumenti ter velik razvoj tehnologije so vplivali na razvoj in pojav novih vrst tveganj, le-teh pa banke niso bile več sposobne učinkovito upravljati.

Komite se je zato odločil oblikovati nov kapitalski sporazum, s katerim želi poleg varnosti poslovanja izboljšati tudi prožnost merjenja kapitala bank. Zato je minimalnim kapitalskim zahtevam dodal še dva stebra, in sicer regulativni nadzor ter tržno disciplino (Gordon-Hart, 2004, str. 5).

Pomembna novost novih standardov pa so metode za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja. Do sedaj so bila operativna tveganja pokrita s kapitalskimi zahtevami za kreditna in tržna tveganja, vendar so postala preveč pomembna, da bi jih uvrščali na stranski tir. Tako novi kapitalski sporazum predvideva, da naj bi banke za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja uporabljale enega izmed naslednjih pristopov: enostavni pristop, standardiziran pristop ali napredne pristope. Banka na podlagi omenjenih pristopov izračuna

znesek kapitala, ki ga oblikuje za pokrivanje potencialnih izgub iz naslova operativnih tveganj. Banke lahko izberejo tisti pristop, ki najbolj ustreza njihovim značilnostim poslovanja in sposobnostim. Banke, ki bodo želele uporabljati določen pristop, bodo morale izpolnjevati predpisane kriterije, ki jih določa Komite. Veliko bank bo na začetku uporabljalo predvsem enostavnejše pristope, saj za naprednejše še ne bodo izpolnjevale predpisanih zahtev. Vendar pa Komite pričakuje, da bodo banke hotele čimprej uvesti naprednejše pristope. Banke, ki bodo uporabljale zahtevnejše pristope, bodo namreč nagrajene z nižjimi kapitalskimi zahtevami. S tem pa želi Komite spodbuditi banke k razvoju novih, naprednejših tehnik za upravljanje s tveganji.

Priporočila oziroma minimalni standardi Komiteja sicer niso zavezujoči, vendar so mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo po celem svetu. Omenjeni standardi so pogosto tudi podlaga za oblikovanje evropskih bančnih smernic, katere morajo države članice Evropske unije upoštevati pri nacionalni ureditvi posameznega področja. Tako Evropska komisija v obliki nove evropske kapitalske direktive vzporedno z baselskim kapitalskim sporazumom pripravlja uvedbo novega tristebnega pristopa k nadzoru kreditnih institucij in investicijskih družb. Nova direktiva odraža fleksibilno strukturo in je usklajen z baselskimi smernicami. Od baselskega sporazuma se razlikuje le na tistih mestih, kjer je to potrebno zaradi posebnosti Evropske unije (UK Government: Consultation on new EU Capital Adequacy Directive, 2003, str. 1).

Banke naj bi novi kapitalski sporazum v svoje poslovanje uvedle do konca leta 2006. V prehodnem obdobju bodo banke morale poskrbeti za ustrezno organizacijsko, informacijsko, tehnološko ter drugo podlago, ki bo potrebna za učinkovito izpolnjevanje novih kapitalskih zahtev. Tudi banke v Sloveniji in Banka Slovenije, kot njihov regulator in nadzornik, bodo morale postoriti še veliko, preden bo novi sporazum zaživel tudi v slovenskem prostoru. Ena izmed glavnih nalog Banke Slovenije kot pristojnega regulatorja slovenskih bank je seznanjanje bank z novostmi na področju novega baselskega sporazuma in nove evropske kapitalske ureditve ter uvajanje slednje v slovenske podzakonske bančne akte.

Poslovne banke pa morajo oblikovati globalno politiko upravljanja s tveganji, pripraviti ustrezno podatkovno bazo, veliko dela bo tudi na področju zagotavljanja ustrezne tehnološke infrastrukture in kadrov ter zagotavljanja učinkovitega nadzora in kontrole. Vsaka banka, ki želi biti poslovno uspešna in konkurenčna, mora namreč imeti vzpostavljen stabilen in učinkovit sistem celovitega obvladovanja operativnih tveganj. Zato mora imeti oblikovano politiko operativnih tveganj, v kateri so opredeljene osnovne metodologije in postopki procesa upravljanja z operativnimi tveganji, interna definicija operativnih tveganj ter razmejitve odgovornosti in dolžnosti zaposlenih. Banka mora tekoče spremljati in evidentirati podatke o operativnih izgubah, na podlagi katerih nato vrednoti in analizira izpostavljenost operativnim tveganjem. Na podlagi rezultatov se odloči, kako bo obvladovala potencialne izgube iz naslova operativnih tveganj. Banka lahko uvede določene postopke za zmanjšanje operativnih izgub, pred določenimi izgubami se lahko zavaruje, izogibati se mora škodnih dogodkov, ki se pogosto dogajajo in banki povzročajo velike izgube, manjše škode pa banka ponavadi zavestno sprejme. Pri celovitem obvladovanju tveganj sta pomembna tudi

učinkovita kontrola in nadzor, ki preprečujeta nastanek novih tveganj in zagotavljata doseganje zastavljenih ciljev in strategije. Za vzpostavitev sistema upravljanja z operativnimi tveganji je potrebna podpora uprave banke, bistvenega pomena pa je tudi aktivno sodelovanje ostalih organizacijskih enot, ki bodo odgovorne za ustrezno poročanje o škodah na področju operativnih tveganj, sistematično zbiranje podatkov ter ukrepanje v smeri obvladovanja in zmanjševanja omenjenih tveganj.

Kljub strahotnim posledicam, ki jih lahko povzročijo operativna tveganja, pa so le-ta v bančni panogi še relativno nov pojem. Medtem ko so izgube iz naslova kreditnih in tržnih tveganj dobro dokumentirane, so podatki o izgubah iz naslova operativnih tveganj zelo redki. Do nedavnega se izgube iz naslova operativnih tveganj v večini bank niso sistematično dokumentirale, kar pomeni, da banke nimajo dovolj kvalitetnih podatkov o preteklih izgubah, le-ti pa so pomembni za obvladovanje operativnih tveganj. Veliko bank je namreč šele pred kratkim ugotovilo, da obstajajo operativna tveganja kot posebna kategorija tveganj, zato so še v začetni fazi oblikovanja sistema upravljanja z operativnimi tveganji (Milligan, 2004, str. 67).

Namen mojega magistrskega dela je pokazati vlogo in pomen operativnih tveganj v finančni instituciji ter način učinkovitega upravljanja z omenjenimi tveganji. Glede na to, da bo veliko tujih in slovenskih bank vsaj v začetni fazi uporabljalo standardiziran pristop za izračun regulatornega kapitala za operativna tveganja, bom v magistrskem delu predstavila vse potrebne aktivnosti, ki jih mora banka uvesti in tudi redno izvajati za zagotovitev zahtev za uporabo standardiziranega pristopa ter s tem učinkovito upravljanje z operativnimi tveganji.

Magistrsko delo je razdeljeno na šest vsebinskih sklopov. V drugem poglavju, ki sledi uvodu, bom predstavila vrste tveganj, katerim je banka izpostavljena pri bančnem poslovanju, ter vlogo in sestavo kapitala banke. Bančna tveganja namreč vplivajo na kapitalsko ustreznost banke, saj se kakršnakoli izguba pokriva iz bančnega kapitala in rezerv. Banka mora zato zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev.

V okviru tretjega poglavja bom opredelila ključne spremembe novega kapitalskega sporazuma, ki po novem vključuje tudi zahteve za oblikovanje kapitala za operativna tveganja. Predstavila bom tudi zakonsko regulativo Evropske unije in Slovenije na področju upravljanja s tveganji. Na koncu poglavja pa bom predstavila probleme uvajanja novega kapitalskega sporazuma v praksi.

V četrtem poglavju bom predstavila rezultate raziskav, ki so bile narejene z namenom analiziranja kvantitativnih učinkov novih kapitalskih standardov na banke. Predstavila bom študije, ki jih je izvedel baselski Komite za nadzor bank, analizo Evropske komisije ter raziskavo Banke Slovenije o pripravljenosti slovenskih bank na novi sporazum.

V petem poglavju bom opredelila operativna tveganja ter na kratko predstavila pristope za izračun regulatornega kapitala iz naslova operativnih tveganj, kot jih opredeljuje Evropska komisija v novi evropski kapitalski regulativi.

V šestem poglavju bom predstavila uvajanje standardiziranega pristopa za upravljanje z operativnimi tveganji v banke. Podrobneje bom predstavila izračun kapitala za operativna tveganja po standardiziranem pristopu ter kriterije, ki jih morajo banke izpolnjevati, če želijo uporabljati omenjeni pristop. Opredelila bom tudi glavne korake za vzpostavitev celovitega sistema upravljanja z operativnimi tveganji, ki ga morajo, v skladu z novo kapitalsko regulativo in usmeritvami Evropske unije, oblikovati banke z namenom aktivnega obvladovanja tveganj.

V zadnjem delu magistrske naloge bom predstavila prilagajanje slovenskih bank novemu kapitalskemu sporazumu. Poleg pripravljenosti slovenskih poslovnih bank na uvedbo novega kapitalskega sporazuma v bančno poslovanje bom predstavila tudi vlogo in aktivnosti Banke Slovenije. Posebno pozornost bom namenila tudi problemom, s katerimi se srečujejo slovenske banke pri uvajanju standardiziranega pristopa za upravljanje z operativnimi tveganji.

2. BANČNA TVEGANJA IN KAPITALSKA USTREZNOST

2.1. VRSTE TVEGANJ BANČNEGA POSLOVANJA

Bančništvo po svoji naravi vsebuje številna tveganja, saj je večina bančnega poslovanja povezanega z določenimi tveganji. Tveganje lahko na splošno opredelimo kot negotovost nastanka nekega dogodka ali rezultata (Sinkey, 2002, str. 391). Tveganje v finančnih institucijah pa najpogosteje opredelimo kot grožnjo, da bosta poslovni dogodek ali aktivnost dejavnika notranjega ali/in zunanjega okolja negativno vplivala na sposobnost finančne institucije za uspešno doseganje zastavljenih ciljev ter izvajanje poslovne strategije (Drobež, 2002, str. 5).

Tveganje samo po sebi še ne prinaša škode. Ta se pojavi šele takrat, ko se tveganje uresniči. Največji stroški so običajno povezani z odpravo posledic nastale škode, zato je najbolj racionalno vlagati napore in sredstva v dejavnosti za ugotavljanje tveganj in preprečevanje njihovega razvoja. Tako nadzorne institucije kot tudi banke se tega zavedajo in poskušajo v svoje poslovanje vpeljati učinkovit sistem upravljanja s tveganji.

Tveganja so torej sestavni del bančnega poslovanja, katerim se banka ne more izogniti, lahko pa jih z učinkovitim upravljanjem znižuje oziroma obvladuje z zagotavljanjem ustreznega kapitala. S procesom upravljanja s tveganji želijo banke zagotoviti, da bodo izpostavljene tistim tveganjem, ki so jih sposobna obvladovati, in to le v tolikšni meri, da ob ustrezni premiji za prevzeta tveganja vodi do maksimiranja vrednosti njihovih delnic.

Za uspešno poslovanje bank je potrebno dobro poznavanje tveganj, natančno merjenje in ocenjevanje virov tveganj, kar omogoča nadzor nad tveganji ter postavljanje ustrezne cene posameznim finančnim storitvam. Aktivno upravljanje s finančnimi tveganji tako postaja primarna dejavnost vseh finančnih institucij. Banka, ki aktivno upravlja s tveganji, ima namreč odločilno prednost pred ostalo konkurenco (Bessis, 2002, str. 1-2).

Poslovanje bank je zaradi svoje temeljne funkcije in posebnosti izpostavljeno specifičnim vrstam tveganj. Različni teoretiki in nadzorne institucije navajajo različne klasifikacije tveganj. V nadaljevanju navajam nekaj najbolj značilnih opredelitev tveganj bančnega poslovanja.

Slovenski **Zakon o bančništvu** v poglavju o obvladovanju tveganj podrobneje predpisuje zahteve na področju obvladovanja tveganj. Po Zakonu o bančništvu je banka pri svojem poslovanju izpostavljena predvsem naslednjim tveganjem (Zakon o bančništvu, 2004):

- likvidnostna tveganja,
- kreditna tveganja,
- obrestna, valutna in druga tržna tveganja,
- tveganja zaradi izpostavljenosti do posamezne osebe,
- tveganja, povezana z naložbami v kapitalske deleže in nepremičnine,
- tveganja neizpolnitve nasprotne stranke, povezana z državo izvora nasprotne stranke.

V omenjenem zakonu, ki trenutno ureja bančno zakonodajo v Sloveniji, se eksplicitno ne omenja operativnih tveganj. Vendar pa omenjena tveganja postajajo vse bolj pomembna. Banke in baselski Komite za nadzor bank namreč ocenjujejo, da so največjega pomena zanje kreditna tveganja, saj naj bi kar 50 % vseh bančnih problemov izhajalo od tod. Kreditnim tveganjem sledijo operativna tveganja (35 %), 15 % pa predstavljajo tržna in likvidnostna tveganja (Cruz, 2002, str. 1). Velikega pomena upravljanja z operativnimi tveganji se zaveda tudi Banka Slovenije, ki že načrtuje prilagoditev nacionalne zakonodaje smernicam Evropske unije.

Mednarodni denarni sklad je tveganja razdelil na kreditno, deželno, tržno, likvidnostno, pravno, operativno tveganje, tveganje spremembe obrestne mere in tveganje izgube dobrega imena (Toward a Framework for Financial Stability, 1998, str. 60–61).

Avtor knjige *Financial Institutions Management*, **A. Saunders**, pa navaja devet osnovnih tveganj finančnih institucij, in sicer (Saunders, 2005, str. 157):

- tveganje spremembe obrestne mere,
- tržno tveganje,
- kreditno tveganje,
- zunajbilančno tveganje,
- tehnološka in operativna tveganja,
- tveganje spremembe deviznega tečaja,
- deželno tveganje,

- likvidnostno tveganje,
- tveganje nesolventnosti.

Kot je opaziti iz zgornjih opredelitev, so si klasifikacije tveganj dokaj podobne, razlikujejo se predvsem pri razčlenjevanju tveganj na osnovne vrste in njihove podvrste. V naslednjih poglavjih se bom osredotočila predvsem na operativna tveganja, saj so le-ta še relativno nov pojem v bančništvu, učinkovito upravljanje z omenjenimi tveganji pa postaja vedno bolj pomembno.

2.2. VLOGA KAPITALA PRI UPRAVLJANJU S TVEGANJI

Kapital je eden izmed pomembnejših dejavnikov, ki jih je treba upoštevati pri ocenjevanju varnosti in skrbnosti poslovanja banke. Ustrezna kapitalska osnova namreč predstavlja varnostno rezervo za različna tveganja, katerim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju. Na kapital se v splošnem gleda tudi kot na najpomembnejše orodje regulative, ki je na voljo finančnim nadzornikom, in pogosto predstavlja prvo merilo za ocenjevanje solventnosti banke. Kapital namreč predstavlja stalen vir za pokrivanje izgub in zato pomeni zaščito vlagateljem in drugim upnikom v primeru likvidacije ali stečaja banke.

Bančni kapital sestavljata lastniški in dolžniški kapital in ga izkazujemo na pasivni strani bilance stanja. Osnovne funkcije kapitala pa so naslednje¹ (Saunders, 2005, str. 567 - 568):

- Kapital absorbira nepričakovane izgube in tako povečuje zaupanje v banko in omogoča nemoteno delovanje banke tudi v primeru nepredvidljivih negativnih dogodkov.
- Kapital ščiti nezaščitene imetnike bančnih vlog, imetnike obveznic in kreditodajalce v primeru nesolventnosti in nelikvidnosti banke.
- V primeru propada banke regulatorji posredujejo z namenom, da zaščitijo zavarovane upravičence. Kapital banke ščiti jamstveni sklad in posredno tudi davkoplačevalce, ki nosijo stroške nesolventnosti.
- Kapital ščiti tudi lastnike banke pred naraščanjem zavarovalnih premij. Z oblikovanjem kapitala in zmanjševanjem tveganja nesolventnosti banka namreč ščiti panogo pred visokimi zavarovalnimi premijami, ki se plačujejo glede na neto dobiček banke.
- Kapital je pomemben vir za nakup sredstev, ki jih banka potrebuje za redno poslovanje, ter financiranje novih projektov ali poslovne širitve.

Temeljni namen kapitala je kritje banke pred nepričakovanimi izgubami, ki nastanejo zaradi tveganj v bančnem poslovanju. Kapitalske zahteve bi torej lahko označili kot strošek zavarovanja banke pred tveganji, zato si bo vsaka banka prizadevala za čim bolj učinkovito alokacijo kapitala. Kapital je namreč najredkejši in najdražji vir financiranja in ker lastniki zahtevajo ustrezen donos, bo banka z učinkovito alokacijo kapitala poskušala doseči najboljši odnos med tveganostjo in donosnostjo. Poleg vpliva višine kapitala na dobičkonosnost pa mora banka pri oblikovanju potrebnega obsega kapitala upoštevati tudi dejstvo, da kapital

¹ Funkcije kapitala in pojasnila se nanašajo na razmere v bančni panogi Združenih držav Amerike.

ščiti banko pred propadom in ji zagotavlja solventnost. Banka namreč s kapitalom pokriva morebitne izgube, ki nastanejo pri poslovanju, s čimer se zagotavlja varnost imetnikov depozitov pri banki. Na višino kapitala pa vplivajo tudi zahteve regulatorjev. Ti so v nasprotju z lastniki zainteresirani za večji obseg kapitala. Nadzorniki si namreč prizadevajo za varno poslovanje posamezne banke in trdnost celotnega bančnega sistema (Mishkin, Eakins, 1998, str. 335-337).

Pri upravljanju s tveganji je potrebno razlikovati med pojmom ekonomski in regulatorni kapital. **Regulatorni kapital** je kapital, primeren za pokrivanje regulatornih kapitalskih zahtev, izračunan v skladu z regulatornimi pravili in omejitvami. **Ekonomski kapital** pa je kapital, ki ga potrebujemo za pokritje pričakovanih in nepričakovanih izgub banke z določeno stopnjo zaupanja in ga banke izračunavajo na osnovi modelov tveganja. Sistem interne alokacije kapitala naj bi tako zagotovil, da ima banka dovolj kapitala za pokrivanje tveganj, ki jim je izpostavljena pri svojem poslovanju. Ekonomski oziroma tvegani kapital temelji na dejanskih tveganjih in se kot tak tudi razlikuje od regulatornega kapitala, ki je splošno opredeljen za vse banke. Ekonomski kapital lahko torej opredelimo kot tisto količino kapitala, ki je po mnenju banke zelena, dosegljiva in zadostna, ne oziraje se na regulatorne zahteve (Matten, 2000, str. 19). Ekonomski kapital moramo primerjati z razpoložljivim kapitalom banke in po potrebi sprejeti ustrezne ukrepe. V primeru, da je dejanski kapital manjši od ekonomskega, je banka izpostavljena solventnostnemu tveganju, zato je nujna dokapitalizacija oziroma zmanjšanje izpostavljenosti banke tveganjem.

Celoten kapital banke je sestavljen iz temeljnega in dodatnega kapitala, katerih vsoto zmanjšujejo odbitne postavke. Temeljni kapital (core capital oziroma Tier 1) je ključna sestavina kapitala banke, ki s svojimi lastnostmi daje banki najboljšo zaščito pred pojavom nesolventnosti, saj omogoča absorpcijo nepričakovanih izgub, nastalih v poslovanju banke. Predstavljati pa mora vsaj polovico vsega kapitala, s katerim banke pokrivajo kapitalne zahteve za različna tveganja (Saunders, 2005, str. 580-581). Izračun celotnega kapitala kot ga navaja naš Zakon o bančništvu je predstavljen v prilogi 1.

Banka mora zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev. Poleg tega mora banka poslovati tako, da je v vsakem trenutku sposobna pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti, ter da je trajno sposobna izpolniti vse svoje obveznosti (Zakon o bančništvu, 2004).

Nadzorni organi banke kot enega izmed pomembnih kazalcev varnosti in stabilnosti bančnega poslovanja uporabljajo koeficient kapitalne ustreznosti. Vsa bančna tveganja namreč vplivajo na kapitalno ustreznost banke, saj se kakršnakoli izguba pokriva iz bančnega kapitala in rezerv. Minimalni kazalnik kapitalne ustreznosti je nujen za zmanjševanje tveganja izgube sredstev deponentov, upnikov in drugih zainteresiranih udeležencev v banki ter pomaga nadzorni oblasti zagotavljati stabilnost celotnega bančništva. Nadzorna oblast mora določiti preudarne in primerne zahteve za minimalno kapitalno ustreznost in spodbujati banke, da

poslujejo s kapitalom, ki presega najmanjši predpisani kapital (Core Principles for Effective Banking Supervision, 1997, str. 23).

Kapitalska ustreznost banke se torej meri s količnikom kapitalske ustreznosti, ki je razmerje med kapitalom banke in tveganju prilagojene aktive, povečane za druge tveganju prilagojene postavke². Količnik kapitalske ustreznosti mora vedno znašati najmanj 8 % (Zakon o bančništvu, 2004). Vendar je 8 % količnik minimalne kapitalske ustreznosti le potrebni, ne pa vedno tudi zadostni pogoj za zagotavljanje varnega poslovanja banke. Nadzorna institucija lahko posamezni banki določi tudi višji količnik minimalne kapitalske ustreznosti, če je to potrebno zaradi narave, vrste in obsega poslov in tveganj, ki jim je banka izpostavljena. Če se kazalnik kapitalske ustreznosti banke zmanjša pod dovoljeno najnižjo mejo, nadzorna institucija poskrbi, da banka v določenem časovnem roku izdelava uresničljiv načrt za dvig svoje kapitalske ustreznosti na minimum (Core Principles for Effective Banking Supervision, 1997, str. 23).

3. REGULATIVA NA PODROČJU KAPITALSKE USTREZNOSTI

3.1. KOMITE ZA NADZOR BANK IN BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUMI

Baselski Komite za nadzor bank (v nadaljevanju: Komite) so leta 1974 ustanovili guvernerji centralnih bank držav članic skupine desetih najrazvitejših držav, imenovanih G-10³. Baselska priporočila oziroma minimalni standardi, ki jih objavlja Komite, so namenjeni predvsem državam članicam Mednarodne banke za poravnavo in niso zavezujoči. Države se sicer same odločajo, ali jih bodo sprejele v svojo zakonodajo, vendar pa so standardi mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo povsod po svetu. Ker so oblikovani kot minimalni standardi, imajo države, ki jih sicer sprejmejo, še vedno pravico postaviti višje zahteve (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004, str. 3).

3.1.1. Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988

Baselski kapitalski sporazum (Basel Capital Accord ali Basel I) je nastal leta 1988 kot rezultat prizadevanj Komiteja za poenotenje minimalnih kapitalskih zahtev za banke. Okoliščine, ki so spodbudile ta prizadevanja, so bile povezane s hitro rastjo obsega poslovanja bank, počasno rastjo kapitala, dolžniško krizo in razvojem različnih zunajbilančnih aktivnosti. Guvernerje centralnih bank iz skupine G-10 je začelo skrbeti za stabilnost mednarodnega finančnega sistema, saj je kapital nekaterih največjih svetovnih bank zaradi konkurenčnega

² Tveganju prilagojena aktiva je seštevek knjigovodskih stanj vseh aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za oblikovane posebne rezervacije za te postavke, in tehtanih po stopnjah kreditnih tveganj.

³ Komite sestavljajo predstavniki nadzornih institucij iz Belgije, Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske, Luksemburga, Nizozemske, Španije, Švedske, Švice, Velike Britanije in ZDA.

boja postal nevarno nizek (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 11).

Kapital pa je za banke izredno pomemben, saj deluje kot blažilec izgub in omogoča menedžerjem, da preudarno upravljajo z bančnimi tveganji. Osnovni namen kapitalskega sporazuma je bil torej okrepiti kapitalno osnovo bank, povečati stabilnost mednarodnega finančnega sistema in izenačiti pogoje poslovanja za vse udeležence na trgu (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004, str. 2). Komite je z novim dokumentom uskladił merjenje kapitala v mednarodno poslovanje usmerjenih bank in uvedel minimalno višino kapitala za kritje možnih izgub banke. Slednje je bilo izraženo z zahtevo po minimalnem 8 % kapitalskem razmerju.

V prvi fazi je bil kapital namenjen predvsem pokrivanju kreditnih tveganj bank. Kmalu pa se je pokazala potreba po dopolnitvi in razširitvi sporazuma z vključitvijo tržnih tveganj. Tako je dopolnitev sporazuma leta 1996 vpeljala tudi tržna tveganja in dopustila možnost, da posamezne banke prvič uporabijo lastne metode merjenja tržnih tveganj.

Z namenom preučitve vpliva obstoječega kapitalskega sporazuma je bila opravljena študija »Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord«, ki je prišla do naslednjih ugotovitev (Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord, 1999, str. 1-5):

- Sprejetju kapitalskega sporazuma in s tem uveljavitvi formalnih minimalnih kapitalskih zahtev je sledilo povišanje količnikov kapitalne ustreznosti v bankah iz držav G-10. Še najbolj se je to poznalo pri slabo kapitaliziranih bankah, ki so strmo povišale količnik kapitalne ustreznosti takoj po uveljavitvi Basla I. Študija je pokazala, da se je povprečni koeficient kapitalne ustreznosti pri največjih bankah v državah G-10 dvignil z 9,3 % leta 1988 na 11,2 % leta 1996. Pri tem je potrebno opozoriti, da obstajajo tudi drugi razlogi, ki bi prav tako lahko vplivali na spremenjeno obnašanje bank. Eden izmed takšnih razlogov je pritisk s strani trgov in investorjev, ki zahtevajo določeno stopnjo varnosti za svoje naložbe.
- Banka lahko poveča koeficient kapitalne ustreznosti na dva načina, in sicer s povečanjem kapitala ali z zmanjšanjem tveganju prilagojene aktive. Banke so se na nove kapitalne zahteve odzvale v odvisnosti od stanja poslovnega cikla ter finančne sposobnosti banke. V večini primerov pa so se banke na nove kapitalne zahteve odzvale tako, kot je bilo zanje stroškovno najbolj učinkovito. V obdobju razcveta so povečale kapital, v obdobju upadanja gospodarske aktivnosti pa je bilo zanje cenejše zmanjšanje ponudbe kreditiranja.
- Inovacije na področju novih tehnik so bankam omogočile arbitražo med ekonomskim kapitalom, za katerega banke sklepajo, da ga morajo oblikovati z namenom zavarovanja nekaterih kreditov, in regulatornim kapitalom, ki ga zahtevajo nadzorne institucije. Najpogosteje uporabljena oblika kapitalne arbitraže je listinjenje, izdaja s sredstvi zavarovanih obveznic privatnim investorjem, in so jo uporabljale predvsem velike banke na trgu Združenih držav Amerike. Z naraščanjem sofisticiranosti bank in razvojem novih

inovativnih instrumentov na trgu so največje banke našle pot, da se izognejo omejitvam na področju kapitalskih zahtev.

- V določenem obdobju so nekatere banke imele težave pri izpolnjevanju minimalne kapitalске zahteve in so bile prisiljene zmanjšati ponudbo kreditov gospodarstvu. Omenjeno dejstvo kaže na to, da igrajo banke posebno vlogo na finančnem trgu, še posebej so pomembne za mala podjetja, ki spadajo v bolj tvegan sektor in zaradi omenjenega težko najdejo alternativne finančne vire. Tako so zahteve o višji kapitalski ustreznosti v določenih obdobjih poslovnega cikla v Združenih državah Amerike in na Japonskem zmanjšale ponudbo kreditov in s tem vplivale na slabše poslovanje v posameznih panogah gospodarstva.

Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988 ter njegove poznejše spremembe in dopolnitve so dosegli svoj temeljni namen, saj so pripomogli k zgraditvi varnega in stabilnega mednarodnega bančnega sistema ter pospešili doseganje konkurenčne enakosti med bankami. Vendar pa je bil sporazum z leti deležen vse večjih kritik. Hitro razvijajoči se trg, zmanjšanje učinkovitosti poslovanja bank ter pomanjkljivosti sporazuma so zahtevali korenite spremembe kapitalске regulative za banke. Zaupanje v finančne institucije se je namreč zmanjšalo, saj so bile le-te nesposobne učinkovito obvladovati tveganja pri novih oblikah poslovanja. Poleg tega pa je bil izjemen tudi napredek informacijske tehnologije, ki je na eni strani omogočila globalizacijo finančnega poslovanja in povečanje tveganj, na drugi pa izdelavo sofisticiranih modelov za merjenje kreditnih in nekreditnih tveganj.

Pokazale so se pomanjkljivosti obstoječega kapitalskega sporazuma, med katerimi so bile najpomembnejše naslednje (A New Capital Adequacy Framework, 1999, str. 8-9):

- kapitalski sporazum daje največji poudarek predvsem kreditnim tveganjem, premalo pa upošteva ostala tveganja, ki v zadnjih letih pridobivajo na pomenu;
- sedanji sistem tehtanja tvegane aktive bank pri računanju kreditnih tveganj ne omogoča zadostne diferenciacije med različnimi dolžniki bank, zato je pogosto slab približek dejanskega ekonomskega tveganja, ki ga banke prevzemajo;
- ustvarjene so možnosti za kapitalsko arbitražo, ki zmanjšujejo učinkovitost kapitalskih pravil;
- premajhno upoštevanje tehnik za zmanjševanje kreditnih tveganj.

Kazalniki kapitalске ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, zaradi velikih sprememb na finančnih trgih niso bili več dober kazalnik resnične tveganosti bank in njihove kapitalске moči. Komite se je zato leta 1999 lotil načrtne spremembe svojih standardov za določitev kapitalске ustreznosti bank iz leta 1988.

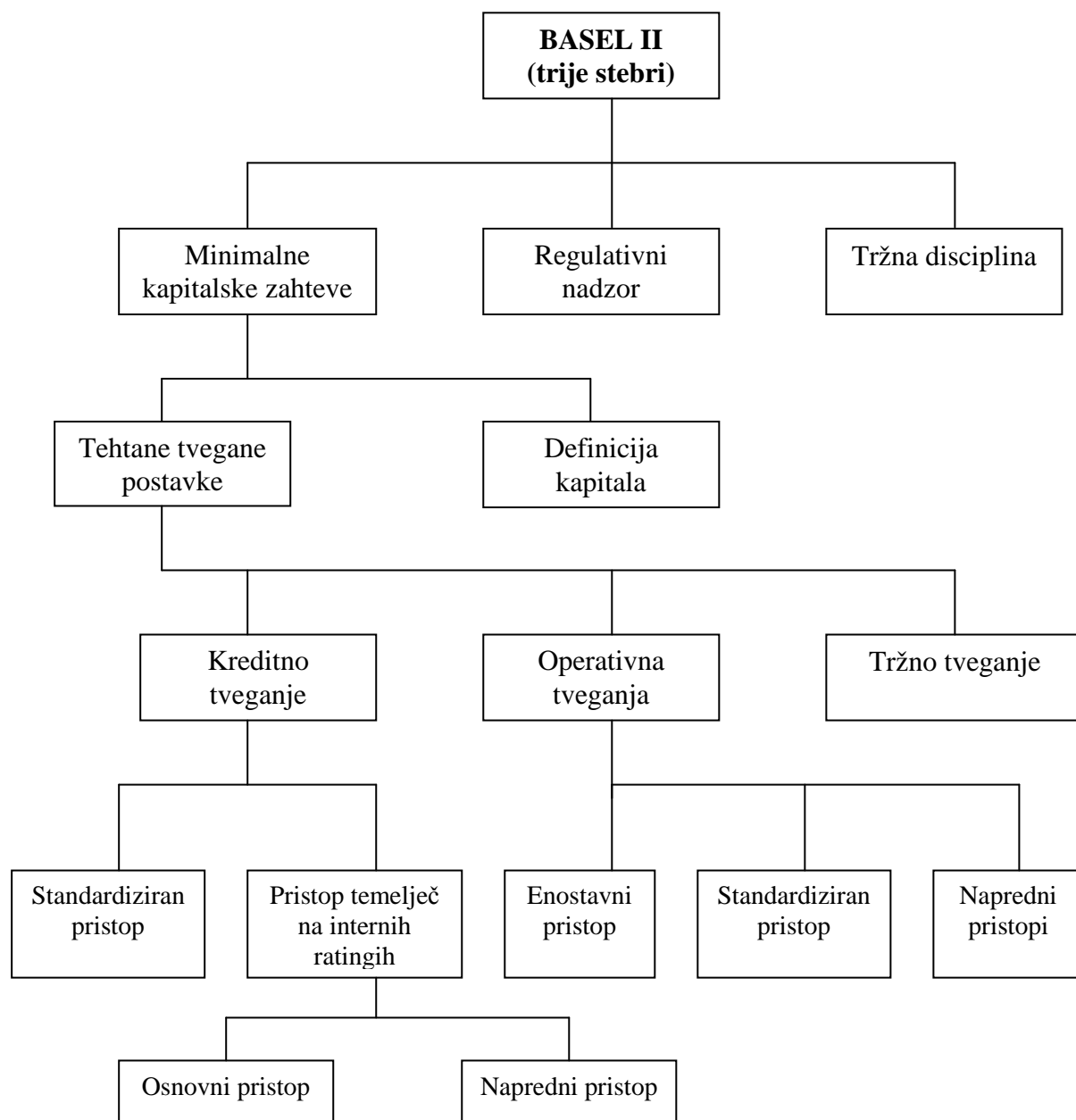
3.1.2. *Novi kapitalski sporazum*

Komite je že v juniju 1999 izdal prvi predlog nove kapitalne sheme (New Basel Capital Accord ali Basel II) za merjenje kapitalne ustreznosti bank. Po obsežnih raziskavah in razpravah z bančno panogo, nadzorniki in regulatorji z vsega sveta je v začetku leta 2001 nastal osnutek novega kapitalnega sporazuma, iz katerega je že bilo mogoče razbrati glavne novosti novega sporazuma. Temu so ob sodelovanju bank in nadzornikov iz številnih držav sledili trije krogi kvantitativne študije učinkov novega kapitalnega sporazuma. Na podlagi analiz kvantitativnih študij učinkov je bil leta 2003 izdan tretji posvetovalni dokument, končni dokument pod imenom International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards pa je bil sprejet junija 2004.

Novi sporazum o kapitalu bank, ki naj bi začel veljati konec leta 2006, želi izboljšati prožnost merjenja kapitala bank in uveljaviti večjo občutljivost kapitalskih zahtev na dejanska tveganja bančnega poslovanja. S tem namenom je uvedel spremembe pri merjenju kapitalne zahteve za kreditna tveganja ter na novo uvedel merjenje kapitalne zahteve tudi za operativna tveganja. Spremenjena pravila skušajo čim bolj izenačiti zakonsko določeni (regulatorni) kapital banke in ekonomski kapital oziroma dejansko tveganje, ki mu je finančni posrednik izpostavljen. Kapital znotraj posameznih bank in med bankami naj bi se prerezporedil glede na tveganost njihovega poslovanja. Nova pravila naj bi tako omogočila znižanje kapitalskih zahtev za banke, ki učinkovito obvladujejo svoja tveganja (Leyden, 2002, str. 4–5).

Novi sporazum je sestavljen iz treh medsebojno povezanih stebrov, ki skupaj pripomorejo k večji varnosti in stabilnosti finančnega sistema. Prvi steber predstavlja kvantitativni način merjenja minimalno zahtevanega koeficienta kapitalne ustreznosti (Minimum capital requirements). Kot novost pa sta uvedena dva kvalitativna stebra: regulativni nadzor (Supervisory review) ter tržna disciplina (Market discipline). Regulativni nadzor poskuša zagotoviti, da je proces alokacije kapitala v okviru določanja minimalnih kapitalnih zahtev učinkovit, zanesljiv, pošten in pravilen. Tržna disciplina pa omogoča primerjavo med tržnimi udeleženci in spodbuja tržno disciplino in s tem banke ter njihove menedžerje k učinkovitemu upravljanju s tveganji.

Slika 1: Shema novega kapitalskega sporazuma

Vir: Banka Slovenije, 2003.

3.1.2.1. Minimalne kapitalske zahteve

Osrednji del novega kapitalskega sporazuma še vedno predstavlja ugotavljanje minimalnih kapitalskih zahtev, ki naj bi bile po zaslugi spremenjene metodologije merjenja občutljivejše za različne stopnje tveganja in bolj prilagojene realnosti na finančnih trgih.

Prvi steber tako določa minimalni količnik kapitalske ustreznosti na nivoju 8 %. Količnik izračunamo kot razmerje med celotnim kapitalom in tehtano tvegano aktivo in ga lahko

zapišemo z naslednjo formulo (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 12):

$$\text{bančni kapitalni koeficient (minimum 8\%)} = \frac{\text{celotni kapital}}{\text{kreditno tveganje} + \text{tržno tveganje} + \text{operativno tveganje}}$$

Novi kapitalni sporazum ohranja nespremenjeno dosedanje definicijo kapitala in kapitalni koeficient ter metodologijo merjenja tržnih tveganj. Nova kapitalna shema se je predvsem osredotočila na izboljšanje merjenja tveganj, s katerimi se sooča banka, predvsem kreditnih in operativnih tveganj.

Kapitalske zahteve za **kreditna tveganja** naj bi bile po novem občutljivejše na dejansko tveganje, kar se lahko doseže preko bolj dodelanih metodologij za merjenje kapitalske zahteve za kreditna tveganja. Banke bodo sedaj kreditna tveganja lahko merile po standardiziranem pristopu ali pa z internimi modeli. Z uporabo internih modelov lahko banke ocenijo kreditno sposobnost vsakega dolžnika in iz tega izpeljejo oceno možnih izgub, ki tvorijo podlago za določitev najnižjega obsega potrebnega kapitala. Pri uporabi internih modelov se pričakuje, da bo lestvica tveganj še bolj razčlenjena kot pri standardiziranem pristopu, kar pomeni, da bo stopnja kreditnih tveganj boljše ocenjena. Možni pristopi za merjenje kapitalske zahteve za kreditna tveganja bodo po novem kapitalnem sporazumu naslednji (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 15, 55):

- standardiziran pristop (spremenjena verzija obstoječega pristopa) (Revised Standardised Approach),
- osnovni pristop, temelječ na internih ratingih (Foundation Internal Ratings Based Approach),
- razviti pristop, temelječ na internih ratingih (Advanced Internal Ratings Based Approach).

V novem kapitalnem sporazumu so prvič opredeljene definicija **operativnih tveganj** in metode za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja. Tako enostavni pristop predvideva en sam kazalnik izpostavljenosti operativnim tveganjem za celotno poslovanje banke, standardiziran pristop že predvideva posamične kazalnike za posamezna poslovna področja banke, napredni pristopi pa slonijo na uporabi internih podatkov banke o izgubah. Na novo so torej opredeljeni naslednji možni pristopi za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 137):

- enostavni pristop (Basic Indicator Approach),
- standardiziran pristop (Standardised Approach) in alternativni standardiziran pristop (Alternative Standardised Approach),
- napredni pristopi (Advanced Measurement Approaches).

Možna pristopa za merjenje kapitalske zahteve za **tržna tveganja** ostajata nespremenjena in sta (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 3):

- standardiziran pristop (Standardised Approach),
- pristop, temelječ na internem modelu (Internal Models).

3.1.2.2. Regulativni nadzor

Drugi steber predstavlja kvalitativni dodatek k prvemu, kvantitativnemu stebru določanja kapitalne ustreznosti bank. Namen drugega stebra je zagotoviti, da bodo banke razpolagale s kapitalom, ki ustreza njihovi tveganosti in poslovni strategiji, prav tako pa naj bi jih spodbujal, da razvijajo boljše in naprednejše tehnike za upravljanje in spremljanje ter obvladovanje njihovih tveganj. Regulativni nadzor zahteva od nadzornikov, da preverjajo, ali ima vsaka banka ustrezen notranji proces ocenjevanja tveganja in računanja kapitalskih zahtev (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, 2004, str. 158).

Obseg kapitala bank mora biti v skladu s tveganostjo njihovega celotnega poslovanja. V primerih, ko kapitalna strategija banke ne pokriva njihove izpostavljenosti bančnim tveganjem v zadostnem obsegu, morajo nadzorniki ustrezno ukrepati. Poleg tega je 8 % koeficient kapitalne ustreznosti le potrebni, ne pa tudi zadostni pogoj za zagotovitev varnega poslovanja banke. Nadzorniki morajo imeti zato pooblastilo, zahtevati višjo kapitalno ustreznost, kot jo določi banka sama ali kot jo izračuna v skladu s standardizirano metodologijo. To velja še posebej takrat, ko je banka pomembna s systemskega vidika oziroma bi njene težave lahko ogrozile stabilnost finančnega sistema (Sušnik, 2001, str. 41).

Drugi steber ni uveden v novi sporazum, da bi nadomestil presojo in izkušnje bančnih menedžerjev ali prenesel odgovornost za spremljanje kapitalne ustreznosti na nadzornike. Prav nasprotno, zagotavljanje zadostnosti kapitala je v prvi vrsti naloga in odgovornost menedžmenta banke, ki pa mora biti sposoben dokazati, da so postavljeni kapitalni cilji banke zasnovani na trdni in realni podlagi (Overview of The New Basel Capital Accord, 2001, str. 30).

3.1.2.3. Tržna disciplina

Pomembno vlogo pri spodbujanju stabilnega in varnega finančnega sistema igra tudi tržna disciplina. Komite želi povečati tržno disciplino s povečanjem obsega podatkov, ki jih morajo banke razkriti. Banke naj bi tako po novem razkrile področje delovanja, strukturo kapitala in kapitalno ustreznost ter način izračunavanja kapitalne ustreznosti in upravljanja s tveganji. Omenjeno razkritje omogoča tržnim udeležencem boljše razumevanje profila tveganja banke in njegovo skladnost s kapitalno pozicijo (Working Paper on Pillar 3 – Market Discipline, 2001, str. 1).

Večji obseg javnega razkritja ter objave podatkov in informacij, povezanih z bančnim poslovanjem, bodo torej omogočili tržnim udeležencem boljši pregled nad poslovanjem bank in posledično doseganje večje tržne discipline. Banke bodo imele velik interes poslovati varno, predvsem pa z ustrežno količino kapitala, s pomočjo katere se bodo lahko zavarovale pred izgubami, ki bi nastale zaradi izpostavljenosti različnim tveganjem. Vključitev tržnih udeležencev kot objektivnih opazovalcev upravljanja s tveganji in procesa interne alokacije kapitala v bankah lahko zato pomeni pomembno dopolnilo k regulativnemu nadzoru (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 5).

Glavna cilja tretjega stebra sta torej poudarjanje vloge tržnih udeležencev pri zagotavljanju varnega poslovanja in postavitve ustreznih mehanizmov tržnega discipliniranja. Večja tržna disciplina namreč zahteva dejavno vlogo tržnih udeležencev, ki prek svojih poslovnih odločitev nagrajujejo banke, katerih poslovanje je pregledno, in kaznujejo nedisciplinirane banke. Razkritje in preglednost pa sta potrebna, vendar ne tudi zadostna pogoja za učinkovito delovanje tržne discipline. Tržni udeleženci morajo biti motivirani, da analizirajo razpoložljive informacije, in s tem, ko se odzivajo nanje, dosegajo večjo disciplino. Tržna disciplina deluje v praksi torej le v primeru, če se udeleženci trga odzovejo na tržne signale s spremembo svojega vedenja (Sušnik, 2001a, str. 32).

3.2. SMERNICE EVROPSKE UNIJE S PODROČJA KAPITALSKE USTREZNOSTI BANK

Smernice Evropske unije predstavljajo minimalni pravni okvir, ki ga morajo države članice Evropske unije upoštevati pri nacionalni ureditvi posameznega področja. Države članice smernic neposredno ne uporabljajo, ampak so dolžne v predpisanem roku njihovo vsebino vključiti v lastno nacionalno zakonodajo. Smernice so torej najbolj splošna oblika objavljanja zakonodaje, ki se nanaša na finančne institucije in so hkrati zavezujoče za države članice z dnem, ki je v vsaki smernici posebej naveden.

Evropske bančne direktive pomenijo zakonsko podlago za nadaljnjo integracijo in poglobljanje enotnega trga finančnih storitev. Cilj evropskih bančnih direktiv je namreč oblikovanje enotnega evropskega trga finančnih storitev, z oblikovanjem enotnih pogojev poslovanja, brisanjem ostrih razmejitev med družbami, ki se smejo ukvarjati s posameznimi vrstami finančnih storitev in poenotenih standardov nadzora finančnih institucij. Evropske smernice tako omogočajo izenačevanje konkurenčnih pogojev bank, ki prihajajo iz različnih držav in poslujejo na skupnem bančnem trgu. Smernice torej povečujejo konkurenčnost med ponudniki finančnih storitev, spodbujajo ekonomije obsega in združevanja med posameznimi finančnimi institucijami v smeri finančnega univerzalizma.

Bančne smernice so usklajene s priporočili baselskega Komiteja in pokrivajo temeljno vsebino, ki ureja področje poslovanja bank v Evropski uniji. Banke v Evropski uniji poslujejo pod pogoji širokega obsega vrste smernic, ki pokrivajo večino vidikov njihovega poslovanja. Bančne smernice tako urejajo področje ustanavljanja bank, ustanavljanje njihovih podružnic znotraj Evropske unije, nadzor nad njimi, opravljanje storitev bank, kapitalske zahteve, ki jih morajo banke izpolnjevati, in drugo. Najpomembnejše evropske direktive, ki urejajo kapitalsko ustreznost kreditnih institucij⁴, opisujem v nadaljevanju.

⁴ Kreditna institucija je podjetje, katerega dejavnost je sprejemanje vlog ali drugih vračljivih sredstev od javnosti in odobravanje posojil za svoj lastni račun.

3.2.1. *Smernica o lastnih sredstvih kreditnih institucij*

Smernica Sveta Evrope z dne 17. aprila 1989 o lastnih sredstvih kreditnih institucij (89/299/EEC) uvaja enotno definicijo lastnih sredstev kreditnih institucij in enotne minimalne kapitalske standarde, ki omogočajo koordiniran in poenoten nadzor nad solventnostjo bank. Namen te smernice je bil zagotoviti obstoj bank, varstvo prihrankov, kritje izgub in zagotavljanje solventnosti (Commission of the European Communities, 1989).

Smernica tako določa skupne temeljne standarde za lastna sredstva bank, ki so eden izmed ključnih dejavnikov pri ustvarjanju skupnega trga v bančnem sektorju. Lastna sredstva namreč zagotavljajo obstoj bank in varstvo prihrankov, saj lahko služijo za absorbiranje izgub, ki niso pokrite z zadostnim obsegom dobička. Prav tako pa služijo kot pomembno merilo za pristojne oblasti, še posebno za ocenjevanje solventnosti kreditnih institucij in za druge namene varnega poslovanja. Tak način harmonizacije omogoča večji nadzor nad bankami in prispeva k nadaljnjemu usklajevanju v bančni panogi, posebno še k nadzoru večjih tveganj in solventnostnih razmerij (Commission of the European Communities, 1989).

Kreditne institucije se na skupnem evropskem bančnem trgu srečujejo z neposredno konkurenco. Iz omenjenega razloga morajo biti definicije in standardi glede lastnih sredstev usklajeni. Postavitev enotnih standardov je v interesu Evropske unije, saj se na ta način preprečuje nezdravo konkurenco in utrjuje skupni bančni sistem. Tako definicija lastnih sredstev v omenjeni smernici določa največje število postavk in znesek, do katerega se posamezne postavke upoštevajo pri izračunu lastnih sredstev banke. Smernica pa prepušča državam članicam, da se same odločijo, katere od naštetih postavk in do katerega zneska, bodo upoštevane pri izračunu lastnih sredstev. Prav tako smernica določa kvalifikacijske kriterije za določene postavke lastnih sredstev, države članice pa imajo proste roke, da uporabijo strožje predpise (Commission of the European Communities, 1989).

Namen smernice je spodbujati banke k povečanju kapitala oziroma lastnih sredstev in izboljševanju kvalitete lastnih sredstev. Prav zato smernica določa posamezne omejitve glede primernosti posameznih postavk. Tako smernica glede na naravo postavk lastnih sredstev razlikuje izvirna in dodatna lastna sredstva, pri čemer znesek dodatnih lastnih sredstev ne sme presegati zneska izvirnih lastnih sredstev (Commission of the European Communities, 1989).

Standardi, opredeljeni v smernici o lastnih sredstvih banke, veljajo za vse banke, ki imajo dovoljenje za poslovanje v Evropski uniji. Smernica o lastnih sredstvih kreditnih institucij (89/299/EEC) je bila spremenjena dvakrat, in sicer leta 1991 (91/633/EEC) zaradi vključitve rezervacij za splošna bančna tveganja v temeljni kapital in leta 1992 (92/16/EEC) zaradi vključitve prehodnega obdobja za danske hipotekarne institucije. V letu 2000 je bilo besedilo smernice v celoti vključeno v novo, skupno smernico o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti kreditnih institucij (2000/12/EC) in se nanaša na opredelitev kreditnih institucij in tveganja kreditnih institucij, ki izhajajo iz njihovih kreditnih aktivnosti. Omenjena smernica je trenutno predmet pomembnih sprememb in v poglavju 3.2.4 podrobneje opisujem predlagane novosti.

3.2.2. *Smernica o solventnostnem razmerju*

Osnovni namen smernice Sveta Evrope z dne 18. decembra 1989 o solventnostnem razmerju za kreditne institucije (89/647/EEC) je bil poenotenje bančnega nadzora in zaostritev standardov solventnosti. Smernica določa minimalno kapitalsko ustreznost kot razmerje med kapitalom in tehtano tvegano aktivo v višini 8 % in s tem postavlja kriterije za zagotavljanje solventnosti bank. Razmerje solventnosti je izraženo kot delež lastnih sredstev v vseh sredstvih, prilagojenih stopnji kreditnih tveganj, in zunajbilančnih postavk, prilagojenih stopnji tržnih tveganj. Tveganja so izražena v obliki odstotnih ponderjev. Bilančna vrednost vsake aktivne postavke se pomnoži z ustreznim ponderjem, rezultat česar je tveganju prilagojena aktiva. Smernica predpisuje tudi postopek izračuna prilagojene vrednosti zunajbilančnih postavk in določa vrednosti ponderjev za tehtanje tveganosti sredstev (Commission of the European Communities, 1989a).

Smernica določa, da morajo banke držav članic trajno vzdrževati razmerje, ki ne sme biti nižje od 8 %, pristojne oblasti pa lahko še vedno predpišejo višja minimalna razmerja. V primeru, da koeficient solventnosti pade pod 8 %, mora ustrezni nadzorni organ posredovati, da se zopet vzpostavi minimalno razmerje (Commission of the European Communities, 1989a).

3.2.3. *Smernica o kapitalski ustreznosti*

Smernica Sveta Evrope z dne 15. marca 1993 o kapitalski ustreznosti investicijskih družb in kreditnih institucij (93/6/EEC) razširja kapitalsko regulativo tudi na investicijske družbe, saj postavlja skupne standarde za tržna tveganja, ki so jim izpostavljene tako kreditne institucije kot investicijske družbe. Z doseganjem enakosti pri njihovem obravnavanju, naj bi omenjeni standardi omogočili neposredno konkurenco med obema vrstama finančnih posrednikov (Commission of the European Communities, 1993).

Smernica tako uveljavlja skupne standarde za lastna sredstva investicijskih družb, določa zneske začetnega kapitala omenjenih družb ter oblikuje skupna določila za spremljanje tveganj, katerim so omenjene družbe izpostavljene. Smernica predvideva različne zneske začetnega kapitala, odvisno od vrste in števila dejavnosti, za opravljanje katerih imajo investicijske družbe dovoljenja za poslovanje. Smernica tudi loči bančne aktivnosti, ki odsevajo v bančnem delu aktive oziroma bančni knjigi (banking book), od aktivnosti trgovanja, zajetih v tržnem delu aktive oziroma tržni knjigi (trading book). Tržna knjiga vsebuje pozicije v vrednostnih papirjih in drugih finančnih instrumentih, ki se posedujejo za namene trgovanja in so izpostavljeni predvsem tržnim tveganjem in tveganjem, povezanim z opravljanjem določenih finančnih storitev (Commission of the European Communities, 1993).

Smernica uvaja tudi skupna pravila za spremljanje in kontrolo velikih izpostavljenosti, ki so jim podvržene investicijske družbe, ter pravila za konsolidacijo finančnih ustanov, ki se

ukvarjajo z dejavnostmi, ki so izpostavljene predvsem tržnim tveganjem. Smernica predpisuje tudi skupen okvir za uvedbo nadzora investicijskih družb na konsolidiranem temelju (Commission of the European Communities, 1993). Omenjena smernica je trenutno predmet pomembnih sprememb in v nadaljevanju podrobneje opisujem predlagane novosti.

3.2.4. *Nova evropska kapitalska ureditev*

Vzporedno z napredkom baselskega Komiteja za nadzor bank je Evropska komisija pripravila nova pravila evropske kapitalske ureditve za kreditne institucije in investicijske družbe v obliki novelirane zbirne bančne direktive ter novelirane direktive o kapitalski ustreznosti. Nova evropska kapitalska ureditev torej spreminja dve obstoječi direktivi:

- zbirno bančno direktivo 2000/12/EC in
- direktivo o kapitalski ustreznosti 93/6/EEC.

Trenutno veljavna pravila so veliko prispevala k oblikovanju enotnega trga in urejenim bonitetnim standardom. Kljub temu pa se je pokazala potreba po njihovi nadgradnji, in sicer zaradi naslednjih pomanjkljivosti (Commission of the European Communities, 2004b, str. 2-3):

- grobe ocene kreditnih tveganj so se odrazile v zelo grobih merah tveganj;
- inovacije na trgih so omogočile finančnim institucijam učinkovito arbitražo pri neuskkljenostih med lastno alokacijo kapitala institucije po tveganjih ter minimalnimi kapitalskimi zahtevami;
- trenutne direktive ne predvidevajo ustreznih možnosti za priznavanje tehnik za zmanjševanje tveganj;
- nepopolno pokrivanje tveganj v obstoječih direktivah, vključno z operativnimi tveganji, ki trenutno niso predmet kapitalskih zahtev;
- pomanjkanje zahtev za nadzornike glede vrednotenja dejanskega profila tveganosti kreditnih institucij z vidika ustrezne višine potrebnega kapitala;
- pomanjkanje zahtev za sodelovanje med nadzorniki, ki je v okolju rastočega trenda čezmejnega poslovanja vedno bolj potrebno zaradi zmanjševanja regulatornih ovir;
- pomanjkanje zahtev po ustreznih tržnih razkritjih, ki so nujna za uveljavljanje tržne discipline ter zanesljive informacije za odločanje tržnih udeležencev;
- premajhna fleksibilnost regulatornega okvira na ravni sistema Evropske unije, zaradi česar regulatorna in nadzorniška orodja težko dohajajo hiter razvoj finančnih trgov in prakso upravljanja tveganj.

Zaradi omenjenih pomanjkljivosti je Evropska komisija že leta 1999 začela oblikovati novo kapitalsko ureditev. Omenjenega leta je pričela posvetovalne procese z zainteresiranimi subjekti in do sedaj izdala tri posvetovalne dokumente. Predlog končnega teksta obeh obravnavanih direktiv je bil pripravljen dne 14.7.2004 in nato predložen v sprejem Evropskemu parlamentu. S tem so bili postavljeni temelji nove evropske kapitalske ureditve (Commission of the European Communities, 2004b, str. 3).

Cilj nove evropske kapitalske ureditve je zagotovitev enakovredne ureditve zahtev za kreditne institucije in investicijske družbe s prilagoditvami glede na vsebino poslovanja in tveganja, katerim so izpostavljene. Direktiva bo veljala za vse banke držav članic Evropske unije, ne glede na njihovo velikost, kompleksnost in vrste storitev, ki jih banke opravljajo. Nova kapitalska ureditev pa bo veljala tudi za investicijske družbe, saj se le-te pri svojih poslih trgovanja soočajo z enakimi tveganji kot banke. Investicijska družba je po Direktivi 2004/38/EC pravna oseba, ki je pooblaščenca za izvajanje ene ali več investicijskih storitev za račun tretjih oseb in/ali ene ali več investicijskih dejavnosti kot svoje poklicne dejavnosti. Države članice Evropske unije lahko mednje vključujejo tudi subjekte, ki niso pravne osebe, a so subjekti nadzornih pravil nacionalnega pravnega reda, katerih pravni status zagotavlja zaščito interesov tretjih oseb, enako tistim, ki jo nudijo pravne osebe (Commission of the European Communities, 2004, str. 9). Nova regulativa pri tem ne zajema investicijskih družb, ki so zgolj pooblaščenca za opravljanje storitve investicijskega svetovanja in/ali sprejemajo in posredujejo naročila investorjev, brez posedovanja denarja ali vrednostnih papirjev strank, in ki zaradi tega ne morejo stopiti v dolžniško razmerje s svojimi strankami (Commission of the European Communities, 2004b, str. 3).

Prenovljena direktiva bo za investicijske družbe predstavljala precejšnje breme, saj uvaja nove zahteve, ki so po večini milejše od tistih za banke, pa vendar nove pri regulaciji nadzora nad temi vrstami institucij. Tako bodo morale tudi investicijske družbe oblikovati kapital za operativna tveganja, kar bo imelo za posledico zvišanje kapitalskih zahtev. Zvišanje kapitala, potrebnega za kritje vseh vrst tveganj, ki jih investicijske družbe prevzemajo pri svojem poslovanju, bo v največji meri vplivalo na srednje in velike investicijske družbe. Enoten finančni trg v Evropski uniji bo tako ključni faktor krepitve konkurenčnosti evropske ekonomije in zmanjševanja stroška kapitala v podjetjih (Commission of the European Communities, 2004c, str. 3-5).

3.2.10.1. Novelirana zbirna bančna direktiva (2000/12/EC)

Novelirana zbirna bančna direktiva podrobneje opredeljuje obveznosti kreditnih institucij za vzpostavitev učinkovitih sistemov upravljanja s tveganji. V novi direktivi je vsebovana tudi zahteva do kreditnih institucij za oblikovanje ustrezne stopnje kapitala ter določitev njegove minimalne ravni. Trenutne zahteve kapitalskega količnika za kreditna tveganja pa so nadomeščene z dvema metodama za izračun tehtane tvegane aktive; prvi je standardiziran pristop, drugi pa pristop, ki temelji na uporabi internih bonitetnih ocen (tako imenovani IRB pristop) in se deli na osnovni ali napredni pristop (Commission of the European Communities, 2004b, str. 6-7).

Po novi direktivi bo potrebno izračunavati kapitalsko zahtevo tudi za operativna tveganja, katerim so izpostavljene kreditne institucije. Za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja so na voljo trije pristopi. Enostavni pristop temelji na enotnem dohodkovnem indikatorju, pri katerem bankam ni treba razvijati dragih in sofisticiranih informacijskih sistemov za ugotavljanje lastne izpostavljenosti operativnim tveganjem. Bolj razvit

standardiziran pristop izračunava kapitalsko zahtevo za operativna tveganja po osmih standardnih poslovnih področjih ter s tem bolj odraža operativna tveganja, katerim so posamezna poslovna področja izpostavljena. Pričakovati je, da bo ta pristop zanimiv za veliko manjših ter manj kompleksnih kreditnih institucij. Najbolj sofisticirane metodologije, imenovane napredni pristopi za merjenje operativnih tveganj, pa generirajo lastne ocene izpostavljenosti operativnim tveganjem, pri čemer so podvržene tudi zahtevnejšim standardom upravljanja tveganj. Pričakuje se, da bodo napredne pristope za merjenje operativnih tveganj uporabljale večinoma velike mednarodno aktivne banke ter manjše specializirane banke z razvitimi sistemi spremljanja tveganj po svojih aktivnostih (Commission of the European Communities, 2004b, str. 7-8).

V skladu z baselskim novim kapitalskim sporazumom tudi nova evropska direktiva obravnava tako imenovani »drugi steber« baselskega kapitalskega sporazuma. Pomembna novost je zahteva, da kreditne institucije vzpostavijo interne procese za merjenje in upravljanje lastnih tveganj ter oblikujejo tisto višino kapitala, ki bo ustrezala pokrivanju teh tveganj. Pristojni nadzornik bo moral pregledovati usklajenost organizacije in mehanizmov kontrole tveganj kreditnih institucij z različnimi pravnimi obveznostmi ter oceniti, ali obstajajo v njihovih sistemih kakršnekoli slabosti in ali je kreditna institucija oblikovala ustrezen nivo kapitala. Obravnavan pa je tudi tako imenovani »tretji steber« baselskega kapitalskega sporazuma. Razkritje informacij s strani kreditnih institucij tržnim udeležencem prispevajo k večji finančni trdnosti in stabilnosti ter hkrati upoštevajo občutljivost določenih informacij (Commission of the European Communities, 2004b, str. 8).

3.2.10.2 Novelirana direktiva o kapitalski ustreznosti (93/6/EC)

Novelirana direktiva o kapitalski ustreznosti (93/6/EC) predpisuje minimalne kapitalske zahteve za kreditne institucije in investicijske družbe. Omenjena direktiva določa, da morajo investicijske družbe izpolnjevati kapitalske zahteve za kreditna in tržna tveganja, dodatno pa izpolniti kapitalsko zahtevo za operativna tveganja. Na področju operativnih tveganj so uvedene znatne spremembe, ki upoštevajo specifične lastnosti sektorja investicijskih družb (Commission of the European Communities, 2004b, str. 9).

Novelirana direktiva o kapitalski ustreznosti je torej obveznosti kreditnih institucij za vzpostavitev učinkovitih internih sistemov upravljanja tveganj razširil tudi na investicijske družbe. Zaradi raznolikosti obravnavanih institucij se bodo tudi te zahteve izpolnjevale po načelu sorazmernosti. Investicijske družbe bodo morale tako kot kreditne institucije vzpostaviti interne procese za merjenje in upravljanje lastnih tveganj ter oblikovati tisto višino kapitala, ki bo ustrezal kritju teh tveganj (Commission of the European Communities, 2004b, str. 10).

3.3. POGLAVITNE RAZLIKE MED NOVIM BASELSKIM KAPITALSKIM STANDARDOM IN NOVO EVROPSKO KAPITALSKO UREDITVIJO

Evropska komisija na področju urejanja kapitalne ustreznosti sledi delu baselskega Komiteja, v katerem je zastopanih kar devet držav članic Evropske unije⁵. Evropska komisija ima, skupaj s predstavniki Evropske centralne banke, v baselskem Komiteju status opazovalca, njeni predstavniki pa aktivno sodelujejo v delovnih skupinah Basla II. Interes Evropske komisije je namreč, da so evropske direktive čimbolj usklajene z baselskimi standardi oziroma da že v izhodišču ne postavljajo kreditnih institucij iz Evropske unije v slabši konkurenčni položaj v primerjavi z neevropskimi bankami. Tudi terminski načrt oblikovanja nove kapitalne ureditve Evropske unije je močno povezan z baselskim. Istočasna uveljavitev baselskega kapitalnega sporazuma in evropske kapitalne ureditve bi namreč zagotovila enakovreden konkurenčni položaj bank iz držav članic Evropske unije z neevropskimi bankami.

Kljub željam po usklajenosti v kapitalni ureditvi pa je že na stopnji razvoja nove kapitalne regulative razvidno, da omenjene evropske kapitalne direktive ne bodo povsem identične baselskemu dokumentu. Direktive so namreč pravni vir, zato je Evropska komisija pri njihovem oblikovanju precej manj fleksibilna, poleg tega na njihovo sprejemanje vplivajo tudi nacionalni gospodarski in politični interesi držav članic.

Med dokumentoma je tako mogoče najti določene razlike, ki izhajajo iz njunih različnih namenov in ciljev. Baselski standardi skušajo doseči čim večjo stabilnost in učinkovitost mednarodno aktivnih bank, medtem ko je cilj Evropske komisije postaviti enotna pravila igre za banke, ki delujejo na skupnem notranjem trgu. Medtem ko so se Baselski standardi uveljavili v svetovnem merilu, so evropske smernice postale standard za države članice Evropske unije in določene druge evropske države.

Bodoča evropska kapitalna ureditev bo, podobno kot baselski sporazum, temeljila na treh komplementarnih stebrih. V okviru prvega stebra bodo opredeljene minimalne kapitalne zahteve za kreditna in operativna tveganja. Pri oblikovanju regulatorne podlage za novo kapitalno ureditev Evropska komisija namenja posebno pozornost določbam, ki so predmet nacionalne diskrecije in se torej lahko od države do države razlikujejo. Nacionalna diskrecija, ki je zaradi precejšnje različnosti držav članic Evropske unije sicer nujen element evropskih direktiv, bo morala biti v novi evropski kapitalni regulativi precej omejena, saj bo sicer prišlo do motenj na skupnem evropskem finančnem trgu. Posebnosti prostora Evropske unije, ki v veliki meri izhajajo iz zahteve po izpolnjevanju novih predpisov s strani vseh bank, od najmanjših do največjih, bo potrebno upoštevati tudi pri izvajanju drugega in tretjega stebra nove kapitalne ureditve. Splošna načela glede procesov upravljanja s tveganji in razkritji, ki naj bi jih upoštevale vse banke, bodo morali nadzorniki prilagoditi v skladu z individualnimi karakteristikami in posebnostmi posameznih bank ter posameznih držav.

⁵ Belgija, Francija, Nemčija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Španija, Švedska in Velika Britanija.

Evropska komisija se je od samega začetka oblikovanja novih kapitalskih pravil zavzemala za fleksibilnost omenjenih pravil. Omenjeno fleksibilnost omogočajo različni pristopi za izračun kapitalskih zahtev za različne vrste tveganj, prilagojeni z različno stopnjo sofisticiranosti bančnih sistemov za upravljanje s tveganji. Prav fleksibilnost in razvojna naravnost novih pravil naj bi omogočila njihovo uporabo vsem bankam v Evropski uniji, od najmanjših pa do največjih globalnih bank.

Evropska kapitalska direktiva bo enako kot nov baselski sporazum vsebovala tri možne pristope za izračun kapitalskih zahtev za kreditna tveganja: standardizirani pristop ter enostavni in razviti pristop, temelječ na internih ratingih. Njihova vsebina oziroma načela so v splošnem enaka baselskim, pojavljajo pa se določene razlike, ki so posledica prilagoditve značilnostim evropskega prostora. Pri tem gre predvsem za problematiko majhnih in srednjih podjetij, ki bi lahko postala žrtev novih kapitalskih pravil zaradi podražitve kreditov bank kot glavnega vira njihovega financiranja. Zaradi pomembnosti majhnih in srednjih podjetij z vidika narodnega gospodarstva so ta podjetja v Evropski uniji deležna posebne obravnave. Tako Evropska komisija v svoji direktivi dopušča majhnim in srednjim podjetjem, ki za izračun kapitalske zahteve za kreditna tveganja uporabljajo enega od IRB pristopov, da lahko za nekatere portfelje uporabijo standardiziran pristop (Ilako, 2003, str 1-2).

Tudi pristopi za računanje kapitalske zahteve za operativna tveganja so v novi evropski kapitalski regulativi zelo podobni baselskim. Evropska komisija namreč meni, da omenjeni trije pristopi za izračun kapitalskih zahtev za operativna tveganja predstavljajo primerno rešitev za najrazličnejše banke znotraj Evropske unije. Manjše in manj kompleksne banke bodo lahko uporabljale oba enostavnejša pristopa, medtem ko se bodo velike mednarodno aktivne banke posluževale naprednejših pristopov za merjenje operativnih tveganj.

Pomembno vprašanje, povezano z izračunom kapitalskih zahtev za operativna tveganja, pa je upoštevanje zavarovanja kot pomembnega načina zmanjšanja operativnih tveganj. Evropska komisija je v tem kontekstu razmišljala o širšem priznavanju zavarovanja ne samo pri naprednejših, kot je opredeljeno v baselskih standardih, temveč pri vseh treh pristopih za določanje kapitalskih zahtev za operativna tveganja. Primeri iz bančne prakse namreč dokazujejo, da so različne oblike zavarovanj precej ublažile neto negativni učinek dogodkov, ki so nastali kot posledica operativnih tveganj. Vendar pa je predlog o zmanjšanju kapitalskih zahtev za operativna tveganja na podlagi zavarovanja naletel na veliko dvomov in omejitev. Na prvem mestu velja omeniti zanesljivost in učinkovitost zavarovalnega pokritja, ki sta odvisni od realizacije izplačila zavarovalne police ob nastanku morebitnega škodnega dogodka. Če učinkovito poplačilo iz naslova zavarovanja ni zagotovljeno, se operativna tveganja lahko kaj hitro spremenijo v kreditna tveganja, povezano s ponudnikom zavarovanja. Prav tako ne smemo pozabiti na sistemsko tveganje, ki nastane s prenosom tveganj iz bank oziroma borzno posredniških družb na zavarovalnice. Tako je Evropska komisija v novi evropski kapitalski ureditvi predpisala možnost upoštevanja zavarovanja kot načina zmanjšanja operativnih tveganj le za napredne pristope (Ilako, 2003, str 1-2).

V nasprotju z baselskim sporazumom obstaja v Evropi široka in pomembna podpora za uveljavitev novih pravil pri vseh kreditnih institucijah in ponudnikih investicijskih storitev ne glede na pravno naravo in kompleksnost institucije. Nova kapitalska ureditev bo veljala za vse banke držav članic Evropske unije, ne glede na njihovo velikost, kompleksnost, vrste storitev, ki jih te banke opravljajo. Poleg tega se nova kapitalska regulativa nanaša tudi na investicijske družbe oziroma borzno posredniške družbe (Gordon-Hart, 2004, str. 5). Banke in zavarovalne družbe namreč tekmujejo na istem trgu in bodo tako predmet podobnih kapitalskih zahtev. Razširitev zakonodaje tudi na investicijske družbe naj bi preprečila umetno ustvarjaje »drugorazrednih« institucij, ki bi nastajale, če bi bile nekatere izvzete. Vendar pa takšna zakonodaja pomeni strožje pogoje poslovanja in posledično slabitev konkurenčnega položaja ter družb v primerjavi s tistimi, ki niso iz Evropske unije. Poleg tega morajo investicijske družbe iz Evropske unije že sedaj poleg kapitalskih zahtev izpolnjevati stroge zahteve iz direktive o investicijskih storitvah, ki se nanašajo predvsem na standarde upravljanja s tveganji, poleg tega pa so te storitve regulirane tudi z vidika zaščite potrošnikov. Višji standardi upravljanja investicijskih storitev naj bi zmanjšali pogostost in ublažili resnost posledic škodnih dogodkov, povezanih z operativnimi tveganji, kar opravičuje manjšo kapitalsko zahtevo za operativna tveganja za investicijske družbe. Ker torej konkurenčne investicijske družbe, ki ne prihajajo iz Evropske unije, ne bodo obremenjene s kapitalskimi zahtevami za operativna tveganja, je Evropska komisija predlagala nižje kapitalske zahteve za operativna tveganja za investicijske družbe iz držav članic Evropske unije (Ilako, 2003, str 1-2).

Pomembna razlika med novo kapitalsko ureditvijo Evropske unije in baselskimi standardi je tudi količnik kapitalske ustreznosti. Predlog nove evropske kapitalske ureditve z dne 14.7.2004 namreč ne omenja več višine količnika kapitalske ustreznosti. Po novi evropski kapitalski ureditvi se bo tako v okviru kapitalske ustreznosti bank ugotavljalo le, ali ima banka dovolj velik znesek kapitala za pokrivanje vseh vrst tveganj, ki jim je izpostavljena, ali pa je le-ta premajhen. Končni baselski dokument Basel II pa predpisuje minimalni 8 % količnik kapitalske ustreznosti (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 3).

3.4. BANČNA KAPITALSKA REGULATIVA V SLOVENIJI

Slovensko bančno zakonodajo predstavlja skupek zakonov, podzakonskih aktov, predpisov in navodil. Poslovanje slovenskih bank opredeljujeta dva zakonodajna okvira, in sicer smernice Evropske unije ter domača zakonodaja. Na področju domače zakonodaje so za banke pomembni predvsem trije zakoni (Zakoni in predpisi):

- Zakon o bančništvu,
- Zakon o Banki Slovenije in
- Zakon o gospodarskih družbah.

3.4.1. *Zakon o bančništvu*

Zakon o bančništvu ureja pogoje za ustanovitev, poslovanje, nadzor ter prenehanje bank in hranilnic. Zakon o bančništvu, ki je v veljavi od februarja 1999 in je bil leta 2004 prenovljen, usklajuje slovensko bančno zakonodajo z evropsko zakonodajo in predstavlja zaokroženo celoto določil, ki urejajo področje poslovanja bank in hranilnic. S tem zakonom je Slovenija uveljavila najpomembnejša načela bančnih smernic Evropske unije.

Zakon o bančništvu in iz njega izvedeni podzakonski predpisi torej pomenijo uvedbo evropskih bančnih direktiv in priporočil mednarodnih organizacij. Zakonodaja podrobneje ureja tudi poslovanje bank in obvladovanje posameznih vrst tveganj. Tako mora banka tekoče ugotavljati, meriti in obvladovati tveganja ter o tem redno poročati Banki Slovenije. Banka mora za kritje morebitnih izgub oblikovati ustrezne splošne in posebne rezervacije, upoštevati mora tudi omejitve glede naložb v kapitalske deleže in nepremičnine (Zakon o bančništvu, 2004).

Zakon o bančništvu v 62. členu naroča banki, da mora vedno razpolagati z ustreznim kapitalom, glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev. Tako 69. člen določa, da mora količnik kapitalske ustreznosti vedno znašati najmanj 8 %, Banka Slovenije pa lahko posamezni banki z odločbo določi količnik minimalne kapitalske ustreznosti, ki je višji od količnika minimalne kapitalske ustreznosti, vendar ne višji od 12 %, če je to potrebno zaradi narave, vrste in obsega poslov, ki jih banka opravlja, in tveganj, ki jim je v zvezi s tem izpostavljena. Banka Slovenije določi tudi ukrepe obvladovanja tveganj in druge ukrepe, ki jih mora banka opraviti, da bi zanjo ponovno začel veljati količnik minimalne kapitalske ustreznosti. Zakon o bančništvu daje v 133. členu Banki Slovenije široke možnosti ukrepanja v primeru, da banka ne dosega minimalno zahtevanega kapitala. Neizpolnjevanje pogojev glede kapitalske ustreznosti je lahko na podlagi 134. člena Zakona o bančništvu razlog za pogojni ali dokončni odvzem dovoljenja banki za opravljanje njene dejavnosti. Nedoseganje minimalnega kapitala pa je lahko tudi povod za imenovanje izredne uprave v banki (137. člen) oziroma za začetek likvidacije ali stečaja (145. člen) (Zakon o bančništvu, 2004).

Pomemben je tudi 73. člen, ki bankam nalaga, da morajo za ugotavljanje, merjenje in upravljanje s tveganji določiti načrt ukrepov obvladovanja le-teh po posameznih vrstah bančnih tveganj. Kot glavna tveganja navaja likvidnostna tveganja, kreditna tveganja, obrestna, valutna in druga tržna tveganja, tveganja zaradi izpostavljenosti do posamezne osebe, tveganja, povezana z naložbami v kapitalske deleže in nepremičnine, in tveganja neizpolnitve nasprotne stranke, povezana z državo izvora nasprotne stranke, medtem ko operativna tveganja niso omenjena (Zakon o bančništvu, 2004).

Zakon o bančništvu sicer posredno posega na področje upravljanja z operativnimi tveganji v 26. členu, ki opredeljuje dolžnosti članov uprave. Člani uprave morajo po zakonu zagotoviti, da banka posluje v skladu s pravili o obvladovanju tveganj. Zagotoviti morajo tudi spremljanje tveganj, katerim je banka izpostavljena pri poslovanju, ter sprejeti ustrezne

ukrepe, s katerimi obvladuje tveganja. Prav tako morajo zagotoviti organizacijo sistema notranjih kontrol na vseh področjih poslovanja banke in notranjo revizijo ter zagotoviti njihovo delovanje v skladu s tem zakonom in na njegovi podlagi izdanimi predpisi. Učinkovit sistem notranjih kontrol in ustrezno delovanje notranjerevizijske službe sta namreč pomembni sestavini učinkovitega upravljanja s tveganji ter preprečevanja negotovosti vsake banke (Zakon o bančništvu, 2004).

3.4.2. Podzakonski predpisi Banke Slovenije

Banka Slovenije bančno poslovanje v Sloveniji ureja tudi s posebnimi sklepi, navodili in priporočili. Iz področja predpisov, ki urejajo bančno poslovanje v Sloveniji in so usmerjeni predvsem v obvladovanje tveganj, so pomembni predvsem naslednji sklepi (Zakoni in predpisi):

- Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (opredeljuje sestavine kapitala in kapitalske zahteve za kreditna, valutna ter tržna tveganja);
- Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (namen sklepa je tekoče spremljanje in ocenjevanje kreditnih in deželnih tveganj, ki jim je banka izpostavljena pri svojem poslovanju; v skladu s sklepom morajo banke terjatve razvrstiti v skupine od A do E);
- Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (namen sklepa je vrednotenje terjatev banke po vrednosti, ki bo dejansko vrnjena banki ter zaščita pred neposredno uporabo kapitala za pokrivanje znanih izgub iz naslova kreditnih, deželnih in drugih znanih tveganj);
- Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (namen sklepa je preprečiti preveliko koncentracijo kreditnega tveganja do posamezne osebe oziroma skupine povezanih oseb);
- Sklep o ugotavljanju in poročanju vrednosti naložb bank in hranilnic v kapital nefinančnih organizacij in opredmetena osnovna sredstva (namen sklepa je, skozi predpisano omejitev skupnega obsega kapitalskih naložb in posameznih kapitalskih naložb v nefinančne organizacije in osnovna sredstva, preprečiti prevelike naložbe v manj ali celo nedonosne naložbe);
- Sklep o nadzoru bank in hranilnic na konsolidirani osnovi.

Banka Slovenije, kot pooblaščenca institucija za izvajanje nadzora nad poslovanjem slovenskih poslovnih bank, je v slogu nadzornih in strokovnih institucij v drugih državah pričela izdajanje priporočil za obvladovanje tveganj. Priporočila so bankam v pomoč pri vzpostavitvi in nadaljnji izgradnji sistema obvladovanja tveganj, revizorjem pa nekakšen preverjevalni

seznam potrebnih navodil, postopkov in organiziranosti področja obvladovanja tveganj v banki. Doslej je Banka Slovenije izdala naslednja priporočila (Zakoni in predpisi):

- Načela upravljanja s kreditnim tveganjem (2000);
- Upravljanje s tveganjem pri poravnavi v tujih valutah (2000);
- Povečanje transparentnosti bank (1998);
- Upravljanje s poslovnim tveganjem (1998);
- Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah (1998);
- Priporočila za upravljanje s tečajnim tveganjem v bankah (1998);
- Priporočila za upravljanje s kapitalom v bankah (1998);
- Priporočila za upravljanje z likvidnostjo v bankah (1998);
- Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah (1998);
- Priporočila o načinih obračuna obresti za posle s prebivalstvom;
- Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja (2003);
- Primeri izračunov kapitalskih zahtev za tržna tveganja (2003);
- Minimalni standardi za dejavnost trgovanja v bankah in druge storitve, povezane z njimi (2005).

Glavna pomanjkljivost obstoječe slovenske regulative je predvsem v tem, da je premalo pozornosti namenjene upravljanju z operativnimi tveganji. Vendar se tako banke kot Banka Slovenije vse bolj zavedajo prisotnosti operativnih tveganj in pomena učinkovitega obvladovanja le-teh. Glede na to, da bo za Slovenijo, ki je od 1.5.2004 dalje polnopravna članica Evropske unije, zavezujoča tudi nova evropska kapitalska ureditev, čaka nacionalnega nadzornika v prihodnjih letih veliko dela pri prenosu njene vsebine v slovensko bančno zakonodajo in regulativo. Tako je ena izmed prioriternih nalog Banke Slovenije do leta 2007 seznanjanje bank z novostmi na področju novega baselskega sporazuma in nove evropske kapitalske ureditve ter uvajanje slednje v slovenske podzakonske akte (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 1).

3.5. UVAJANJE NOVEGA KAPITALSKEGA SPORAZUMA V PRAKSI

Obstoječi kapitalski sporazum je v bančnem svetu dosegel zelo velik uspeh, saj je postavil mednarodne standarde kapitalske ustreznosti. Tudi osnutek novega baselskega sporazuma je bil sprejet s precejšnjim odobravanjem, čeprav so se že na začetku pojavljala kritična mnenja o obsežnosti in zapletenosti dokumenta. Omenjeni sporazum je veliko bolj zapleten in zahteven do bank in nadzornikov, njegova uveljavitev pa na mednarodni ravni ne bo enotna. Američani so se namreč odločili, da bodo pri uveljavitvi novega kapitalskega sporazuma izbrali svojo pot, ne glede na jasno začrtan cilj Komiteja o njegovi enotni implementaciji, ki naj bi še naprej omogočala izenačevanje konkurenčnega položaja bank iz vsega sveta. (Gordon-Hart, 2004, str. 3).

Tako bodo Američani spoštovanje novega kapitalskega sporazuma zahtevali samo od nekaj svojih največjih bank. Po mnenju Američanov je pomembno zagotoviti enaka pravila

poslovanja predvsem in samo za tiste banke, ki so neposredni konkurenti mednarodno aktivnim bankam iz drugih držav. Takšnih bank naj bi bilo v Združenih državah Amerike samo okrog 10, še približno 10 ostalih bank pa bo verjetno za uporabo novega kapitalnega sporazuma prostovoljno zainteresiranih. Velikost in relativna pomembnost teh institucij za ameriški bančnofinančni sistem naj bi hkrati opravičevali odločitev ameriških nadzornih institucij, da bankam, obveznikom za novi kapitalni sporazum, dovolijo le uporabo razvitega pristopa, temelječega na internih ratingih za določanje kapitalnih zahtev za kreditna tveganja ter naprednih pristopov za določanje kapitalnih zahtev za operativna tveganja. Vse ostale banke v Združenih državah Amerike pa bodo lahko še naprej uporabljale pravila starega kapitalnega sporazuma iz leta 1988 (Basla I), kar med drugim pomeni, da zanje ne bo veljala nova kapitalna zahteva za operativna tveganja. (Gordon-Hart, 2004, str. 3-4).

Tudi nekatere druge velike države, na primer Indija in Kitajska, so po zgledu Združenih držav Amerike že razglasile, da ne bodo upoštevale določil novega kapitalnega sporazuma. Drugače je v Evropski uniji, kjer bo nova evropska kapitalna direktiva v osnovi zavezujoča za vse banke in investicijske družbe, ne glede na to, kateri pristop bodo izbrale, v skladu z načelom uveljavljanja enakih pogojev poslovanja na enotnem evropskem trgu. Zaradi neenotnih standardov bo primerljivost količnikov kapitalne ustreznosti na mednarodnem nivoju precej zmanjšana. (Cornford, 2004, str. 22-23).

Nadalje nekateri bančniki trdijo, da je novi kapitalni sporazum preveč kompleksen, predrag in premalo fleksibilen. Predlog novega sporazuma je podobno kot obstoječi sporazum še vedno zasnovan na konceptu regulatornega kapitala. Pomembnost kapitala kot edinega podpornika finančne stabilnosti pa je vprašljiva, saj je predvsem učinkovito upravljanje s tveganji tisto, ki banko varuje pred propadom, in ne zgolj kapital.

Kritike novega sporazuma prihajajo predvsem iz manjših bank, ki trdijo, da so nova pravila ustrezna le za večje banke. Manjše banke se bojijo, da bodo zaradi težav s kadrovskimi in drugimi resursi že v samem izhodišču v slabšem položaju v primerjavi z velikimi bankami. Manjše banke ne bodo sposobne razviti ustreznih tehnologij za implementacijo internih modelov za obvladovanje tveganj zaradi visokih fiksnih stroškov, ki so s tem povezani. Uporabo bolj razvitih in posledično kapitalno ugodnejših pristopov k merjenju kreditnih tveganj naj bi jim tudi v primeru dobro razvitih internih sistemov onemogočilo pomanjkanje podatkov. Večje banke bodo lahko zaradi nižjih regulativnih kapitalnih zahtev, do katerih si bodo izborile pravico zaradi uporabe naprednih pristopov, svoje storitve ponujale po nižjih cenah in hkrati dosegale višjo donosnost kapitala kot manjše banke, saj te ne bodo izpolnjevale minimalnih pogojev za uvedbo višjih pristopov za obvladovanje tveganj.

Problemi se nanašajo tudi na tretji steber nove kapitalne ureditve. Tretji steber prinaša precejšnje povečanje javnih razkritij, torej javne objave podatkov in informacij s strani bank. Banke v tej zvezi skrbijo predvsem stroški zbiranja tako velikega obsega podatkov ter vprašanje zaupnosti podatkov. Sam koncept tržne discipline naj bi bil tako ali tako vprašljiv že sam po sebi, saj naj povprečen tržni udeleženec ne bi bil sposoben kritično presojati objavljenih podatkov in informacij o poslovanju bank.

4. ŠTUDIJE UČINKOV NOVE KAPITALSKE REGULATIVE

Kvantitativne študije učinkov nove regulative s področja upravljanja s tveganji so namenjene raziskovanju vpliva, ki ga imajo metodološke rešitve, vgrajene v različne pristope za ugotavljanje kapitalskih zahtev za kreditna in operativna tveganja, na količnike kapitalske ustreznosti bank. Na osnovi analiz naj bi se ugotovilo, ali kapitalski sporazum v obliki, v kakršni je zamišljen, lahko doseže svoje cilje. Analize in njihovi rezultati torej igrajo pomembno vlogo, saj služijo kot pomoč in usmeritve pri pripravi končnega besedila novega kapitalskega sporazuma. Rezultati študij pa niso le kažipot za tvorce nove kapitalske regulative, ampak tudi jasen pokazatelj bankam, kje so njihove prednosti oziroma slabosti ter kam naj usmerijo svoje nadaljnje aktivnosti pri pripravi na nova kapitalska pravila.

Z namenom analize vpliva novega kapitalskega sporazuma je baselski Komite od prvega posvetovalnega dokumenta, ki ga je izdal junija 1999, pa vse do junija 2004, ko je izšel četrti in hkrati dokončni dokument, izvedel kar tri študije. Šele tretja študija, ki je bila izvedena v oktobru 2002, je namreč potrdila pravilnosti opravljenih sprememb v metodologiji izračuna kapitalskih zahtev. Analizo nove zakonodaje je opravila tudi Evropska komisija, ki je analizirala učinke nove evropske kapitalske ureditve. Glede na to, da Slovenija ni bila vključena v nobeno od omenjenih študij, je Banka Slovenije leta 2003 pripravila slovensko različico študije, imenovano tudi SiQIS.

4.1. KVANTITATIVNE ŠTUDIJE UČINKOV KOMITEJA ZA NADZOR BANK

4.1.1. Prva kvantitativna študija učinkov

Baselski Komite za nadzor bank se je prve obsežne kvantitativne študije učinkov (Quantitative Impact Study oziroma krajše QIS) predlaganega kapitalskega sporazuma lotil v sodelovanju z bankami in nadzorniki številnih držav, in sicer leta 2001. Študija naj bi pokazala, ali je novi predlagani kapitalski sporazum ustrezen in ali dosega postavljene cilje.

Novi kapitalski sporazum naj bi bil namreč zasnovan tako, da bi zagotavljal, da se znesek minimalnih kapitalskih zahtev za kreditna tveganja, izračunanih po prenovljenem standardiziranem pristopu, v povprečju ne spremeni glede na znesek minimalnih kapitalskih zahtev za kreditna tveganja, izračunanih po obstoječem baselskem kapitalskem sporazumu. Prav tako naj bi novi sporazum zagotavljal kapitalske spodbude, kar pomeni, da bi prihranki v povprečju naraščali z uporabo naprednih pristopov, kar bi banke spodbudilo k uporabi naprednejših pristopov ter k večji učinkovitosti upravljanja s tveganji.

Kvantitativna študija je tako raziskovala vpliv novih pravil v okviru prvega stebra nove kapitalske ureditve, torej rezultate uporabe različnih možnih pristopov za določitev

kapitalskih zahtev za kreditna in operativna tveganja, na kapitalsko ustreznost bank. Banke so v okviru študije izračunavale kapitalske zahteve po obstoječih in novih pravilih z uporabo istega portfelja in ugotavljale, kako nova pravila vplivajo na višino kapitalskih zahtev za posamezno vrsto tveganja ter na skupni potrebni zahtevani kapital banke (Rubin, 2002, str. 41).

Prvi krog kvantitativne študije učinkov novega kapitalskega sporazuma ali krajše **QIS 1**, v katerem je sodelovalo skoraj 140 bank iz 25 držav, se je začel aprila 2001. Njegov namen je bil oceniti posledice predlaganih novosti pri izračunavanju kapitalskih zahtev za kreditna tveganja na kapitalsko ustreznost bank. Pri tem so upoštevali tudi različne uporabe tehnik za zmanjševanje kreditnih tveganj.

4.1.2. Druga kvantitativna študija učinkov

Drugi krog študije ali krajše **QIS 2** se je začel maja 2001 in je bil razdeljen v dva dela. V prvem delu so banke izračunavale kapitalske zahteve za kreditna tveganja po standardiziranem pristopu in pristopih, temelječih na internih ratingih (v nadaljevanju: IRB pristopi). Pri omenjeni študiji je sodelovalo 138 bank iz 25 držav, ki so bile razdeljene v dve skupini, in sicer skupino velikih, mednarodno aktivnih bank (Skupina 1), katerih temeljni kapital predstavlja najmanj 3 milijarde EUR, ter skupino vseh drugih bank (Skupina 2). Poleg tega so se rezultati ugotavljali posebej za banke iz držav G-10, Evropske unije in drugih držav (Results of the Second Quantitative Impact Study, 2001, str. 2-3).

Iz tabele 1 je razvidno, da rezultati študije niso navdušili snovalcev novih kapitalskih pravil. Študija je namreč pokazala, da novi kapitalski sporazum prinaša povečanje kapitalskih zahtev iz naslova kreditnih tveganj v vseh skupinah, in sicer tako pri standardiziranem kot tudi pri osnovnem IRB pristopu. Poleg tega so kapitalske zahteve, izračunane po osnovnem IRB pristopu višje od kapitalskih zahtev, ki so izračunane po standardiziranem pristopu. Novi kapitalski sporazum torej ne spodbuja bank k uporabi naprednih metod za merjenje tveganj, saj uporaba le-teh vodi v višje kapitalske zahteve kot uporaba preproste, standardizirane metodologije, ki jo določijo regulatorji. To torej pomeni, da je eden glavnih ciljev novega sporazuma ostal neizpolnjen (Quantitative Impact Study (QIS): Overview of QIS documents, 2005).

Tabela 1: Povprečna relativna sprememba kapitalskih zahtev bank iz različnih skupin po predlaganem novem kapitalskem sporazumu (CP2) glede na obstoječe stanje⁶

Skupina bank	Standardiziran pristop (kreditna tveganja)		Osnovni IRB pristop (kreditna tveganja)		Napredni IRB pristop (kreditna tveganja)	
	Skupaj	Kredit. tveg.	Skupaj	Kredit. tveg.	Skupaj	Kredit. tveg.
G 10 - Skupina 1	+ 18 %	+ 6 %	+ 24 %	+ 14 %	+ 5 %	- 5 %
G 10 - Skupina 2	+ 13 %	+ 1 %	-	-	-	-
EU - Skupina 1	+ 18 %	+ 6 %	+ 20 %	+ 10 %	+ 9 %	- 1 %
EU - Skupina 2	+ 11 %	- 1 %	-	-	-	-
Druge države	+ 17 %	+ 5 %	-	-	-	-

Vir: Results of the Second Quantitative Impact Study, 2001, str. 2-3.

Druge del študije pa je bil osredotočen na področje operativnih tveganj. Banke so zbirale podatke o kazalnikih izpostavljenosti zaradi operativnih tveganj ter razporeditvi sredstev za pokrivanje operativnih tveganj po posameznih poslovnih področjih bank. V študiji je sodelovalo 137 bank, od teh 57 večjih in 80 manjših. Med njimi je bilo samo 31 sposobnih razdeliti svoj ekonomski kapital po poslovnih področjih, kar je predstavljalo premajhen vzorec za pridobitev kvalitetnih analiz. Med največjimi težavami je bilo na primer ovrednotenje bruto dohodka kot kazalnika izpostavljenosti, saj je v različnih državah izračun le-tega različen (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 24-27). Banke so zbirale tudi podatke o posameznih dogodkih, ki so privedli do izgub zaradi operativnih tveganj v obdobjih od leta 1998 do leta 2000. Omenjene škodne dogodke so razporejale po poslovnih področjih ter vrstah škodnih dogodkov. Banke so bile zaprosene za podrobnejše podatke o posameznih izgubah, in sicer naj bi posredovale naslednje podatke: datum nastanka, podatke o bruto izgubi, zavarovanjih in ostalih povračilih ter dodatne podatke o značilnostih škodnega dogodka. Banke so posamično poročale le o tistih škodnih dogodkih, ki so presegli spodnjo mejo v višini 10.000 EUR. V tabeli 2 prikazujem število posameznih škodnih dogodkov, o katerih so v okviru študije QIS 2 poročale banke (The Quantitative Impact Study for Operational Risk: Overview of Individual Loss Data and Lessons Learnd, 2002. str. 4).

⁶ Tabela 1 odraža kapitalsko zahtevo za operativna tveganja v višini 12 % trenutnega minimalnega zahtevanega kapitala pri standardiziranem pristopu in 10 % pri IRB pristopih.

Tabela 2: Število posameznih škodnih dogodkov, o katerih so poročale banke v okviru študije QIS 2

Število škodnih dogodkov	Število banke	Obsežnost podatkov o škodnih dogodkih		
		Zelo temeljiti	Delno temeljiti	Netemeljiti oz. brez podatkov
0 do 50	5	0	0	5
51 do 100	4	0	1	3
101 do 200	4	1	0	3
201 do 500	3	0	2	1
501 do 1000	5	4	0	1
1001 do 2000	3	0	1	2
2001 do 3000	3	0	0	3
3001 do 4000	3	1	1	1
Skupaj	30	6	5	19

Vir: The Quantitative Impact Study for Operational Risk: Overview of Individual Loss Data and Lessons Learnd, 2002. str. 4.

4.1.3. Dodatna kvantitativna študija učinkov

Na podlagi izsledkov analiz je Komite pripravil predloge možnih sprememb novega kapitalskega sporazuma, ki naj bi rezultate uporabe različnih postopkov za izračun kapitalskih zahtev uskladil z metodološkimi značilnostmi teh pristopov. Ugotovitev učinka predlaganih sprememb na višino zahtevanega kapitala je bil namen dodatne kvantitativne študije **QIS 2.5**, v kateri so sodelujoče banke izračunavale kapitalske zahteve za kreditna tveganja ob upoštevanju nekoliko manj konzervativnih predpostavk glede funkcije stopenj kreditnih tveganj, tehnik za zmanjševanje kreditnih tveganj in podobno (Quantitative Impact Study (QIS): Overview of QIS documents, 2005).

Študija QIS 2.5 je pokazala, da bi uporaba osnovnega IRB pristopa, ob manjših spremembah bankam prinesla zmanjšanje kapitalskih zahtev za kreditna tveganja glede na obstoječe stanje (v povprečju za 8 %). Ob upoštevanju na novo definiranih kapitalskih zahtev za operativna tveganja bi torej skupni zahtevani kapital ostal na približno enaki ravni, kar je v skladu z zastavljenim ciljem Komiteja (Results of Quantitative Impact Study 2.5, 2002, str. 2). V tabeli 3 je prikazana primerjava med rezultati študije QIS 2 in QIS 2.5.

Tabela 3: Povprečna relativna sprememba kapitalskih zahtev po novem kapitalskem sporazumu glede na obstoječe stanje po QIS 2 in QIS 2.5

	Rezultat QIS 2.5	Rezultat QIS 2
Kapitalske zahteve za kreditna tveganja	- 8 %	+ 14 %
Skupne kapitalske zahteve	+ 2 %	+ 24 %

Vir: Results of Quantitative Impact Study 2.5, 2002, str. 3.

Komite naj bi tako na podlagi rezultatov raziskav oblikoval še zadnje spremembe pri izračunavanju minimalnih kapitalskih zahtev za kreditna tveganja. Do sprememb pa je prišlo tudi na področju merjenja kapitalske ustreznosti za operativna tveganja. Tako je Komite na predlog bančne panoge in opravljenih analiz znižal delež kapitalske zahteve za kritje operativnih tveganj z 20 % na 12 % minimalnega zahtevanega kapitala, kar posledično pomeni tudi znižanje odstotka alfa⁷ pri uporabi enostavnega pristopa z okoli 30 % na 17 do 20% bruto dohodka. Prav tako naj bi bila tudi vrednost faktorja beta⁸ pri standardiziranem pristopu postavljena v ta razpon. Pri standardiziranem pristopu je prišlo do manjših sprememb tudi pri razdelitvi poslovnih področij in indikatorjev izpostavljenosti. Pristopu, ki temelji na internem merjenju, so dodali še Pristop s statistično porazdelitvijo izgube in Točkovačni pristop ter jih združili v skupino naprednih pristopov (Potential Modifications to the Committee's Proposals, 2001, str.1).

4.1.4. Tretja kvantitativna študija učinkov

Kljub temu da kvantitativne študije zaradi podatkovnih omejitev ne morejo povsem natančno ugotoviti vpliva predlaganih kapitalskih pravil na kapitalsko ustreznost bank, je Komite z izvedbo študije učinkov dobil smernice, kako je treba spremeniti predlog nove kapitalske ureditve. Oktobra 2002 je Komite izdal navodila za izvedbo tretjega kroga kvantitativne študije učinkov. V tretjem krogu je sodelovalo kar 365 bank iz več kot 40 držav (Basel Committee reaches agreement on New Capital Accord issues, 2002). Namen tretjega kroga kvantitativne študije ali krajše **QIS 3** je bil oceniti vpliv sprememb v predlogu novega kapitalskega sporazuma, za katere so se v Baslu odločili po izvedbi predhodnih krogov kvantitativne študije učinkov, ter pripraviti podlago za oblikovanje tretjega posvetovalnega dokumenta za nov kapitalski sporazum (Quantitative Impact Study 3 - Overview of Global Results, 2003, str. 1-4).

⁷ Faktor alfa predstavlja stopnjo tveganja za izračun regulatornega kapitala po enostavnem pristopu. Izračun omenjenega faktorja je podrobneje predstavljen v poglavju 5.2.1.

⁸ Faktor beta predstavlja stopnjo tveganja za izračun regulatornega kapitala po standardiziranem pristopu. Izračun omenjenega faktorja je podrobneje predstavljen v poglavju 6.2.

Banke so v okviru študije izračunavale kapitalske zahteve po obstoječih in novih pravilih z uporabo istega portfelja in ugotovljale, ali nova pravila zanje pomenijo povečanje ali zmanjšanje kapitalskih zahtev za posamezno vrsto tveganja ter kakšen je prispevek kapitalskih zahtev po posameznih delih portfelja k skupnemu potrebnemu regulatornemu kapitalu. Tudi pri tej analiz rezultatov so banke razdelili v dve skupini, in sicer skupino velikih, mednarodno aktivnih bank (Skupina 1), katerih temeljni kapital predstavlja najmanj 3 milijarde EUR, ter skupino vseh drugih bank (Skupina 2). Poleg tega so se rezultati ugotavljali posebej za banke iz držav G-10, Evropske unije in drugih držav (Quantitative Impact Study 3 - Overview of Global Results, 2003, str. 2).

Tabela 4: Povprečna sprememba kapitalskih zahtev bank iz različnih skupin po predlaganem novem kapitalskem sporazumu (CP3) glede na obstoječe stanje⁹

Skupina bank	Standardiziran pristop (kreditna tveganja)			Osnovni IRB pristop (kreditna tveganja)			Napredni IRB pristop (kreditna tveganja)		
	Skupaj	Kredit. tveg.	Operat. tveg.	Skupaj	Kredit. tveg.	Operat. tveg.	Skupaj	Kredit. tveg.	Operat. tveg.
G 10 - Skupina 1	+ 11 %	0 %	+ 10 %	+ 3 %	- 7 %	+ 10 %	- 2 %	- 13 %	+ 11 %
G 10 - Skupina 2	+ 3 %	- 11 %	+ 15 %	- 19 %	- 27 %	+ 7 %	-	-	-
EU in pristopnice - Skupina 1	+ 6 %	- 3 %	+ 8 %	- 4 %	- 13 %	+ 9 %	- 6 %	- 15 %	+ 10 %
EU in pristopnice - Skupina 2	+ 1 %	- 11 %	+ 12 %	- 20 %	- 27 %	+ 6 %	-	-	-
Druge države	+ 12 %	+ 2 %	+ 11 %	+ 4 %	- 3 %	+ 7 %	-	-	-

Vir: Quantitative Impact Study 3 - Overview of Global Results, 2003, str. 5-8.

Kot je razvidno iz tabele 4, so rezultati QIS 3 študije v veliki meri potrdili pravilnost opravljenih sprememb v predlogu novega kapitalskega sporazuma, saj kapitalske spodbude za banke v povprečju naraščajo z uporabo bolj sofisticiranih pristopov za določanje kapitalskih zahtev. Kapitalske zahteve za kreditna tveganja so se v vseh primerih zmanjšale ali ostale na približno isti ravni. Vendar pa so se omenjeni kapitalski prihranki iz naslova kreditnih tveganj praktično pri vseh bankah zmanjšali ali povsem izničili na račun nove kapitalske zahteve za operativna tveganja, ki jo bodo morale banke po novem izračunavati. Kapitalske zahteve za

⁹ Banke so kapitalsko zahtevo za operativna tveganja večinoma ocenjevala z uporabo enostavnega ali standardiziranega pristopa, pri čemer je v analizi upoštevan nižji izmed rezultatov. Do razlik pri kapitalski zahtevi za operativna tveganja po posameznih kreditnih pristopih (standardiziran pristop in IRB pristop) prihaja izključno zaradi različnih vzorcev bank, ki so izračunavale kapitalske zahteve po posameznih pristopih za kreditna tveganja (kapitalske zahteve po IRB pristopih je izračunalo le 159 bank, od tega samo 74 po naprednem pristopu).

operativna tveganja, upoštevane v izračunu skupne kapitalske zahteve v okviru QIS 3, so banke večinoma ocenile z uporabo enostavnega oziroma standardiziranega pristopa, ki sta manj natančna in z vidika kapitalske obremenitve manj ugodna od naprednih pristopov za merjenje operativnih tveganj. Uporaba naprednih pristopov omogoča bankam, ki bodo usposobljene za njihovo uporabo, možnost za znižanje kapitalskih zahtev iz naslova operativnih tveganj in s tem nevtraliziranje njihovega neugodnega vpliva na količnike kapitalske ustreznosti bank (Quantitative Impact Study 3 - Overview of Global Results, 2003, str. 1-6).

Rezultati QIS 3 študije torej v splošnem nakazujejo na stabilnost agregatnih kapitalskih zahtev, kar je pomemben pogoj za vzdrževanje makroekonomske stabilnosti mednarodnega finančnega sistema in eden izmed glavnih začrtanih ciljev Komiteja pri spreminjanju kapitalskega sporazuma iz leta 1988. Nivo regulatornega kapitala naj bi bil po zaslugi izboljšane konceptualne metodologije ter dodanega drugega in tretjega stebra bližje dejanskemu ekonomskemu tveganju, s katerim se srečujejo banke. Končni rezultat novega kapitalskega sporazuma naj bi bila tako predvsem prerazporeditev kapitala v posameznih bankah in med njimi glede na tveganost njihovega poslovanja. Banke z manj tveganim portfeljem ter učinkovitimi sistemi za obvladovanje kreditnih, operativnih in drugih tveganj naj bi bile deležne kapitalskih olajšav, slabše banke pa naj bi bile nasprotno kaznovane z višjimi kapitalskimi zahtevami (Rubin, 2003, str. 7).

4.1.5. Četrta in peta kvantitativna študija učinkov

Na podlagi rezultatov QIS 3 je junija 2004 Komite izdal zadnjo verzijo dokumenta pod imenom International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Kljub temu so se nekatere države odločile, da bodo v obdobju 2004 – 2005 izvedle dodatno študijo učinkov, imenovano tudi nacionalna študija učinkov ali krajše **QIS 4**. Omenjene študije ne izvaja Komite, zato se študija v nekaterih podrobnostih razlikuje med posameznimi državami. Z namenom zagotovitve splošne enotnosti pa je Komite pripravil vprašalnike in tabele ter navodila za izpolnjevanje študije. Poleg tega je Komite marca 2005 objavil odločitev, da bo izvedel tudi peto kvantitativno študijo učinkov ali krajše **QIS 5**, in sicer v obdobju oktober – december 2005. Jeseni 2006 pa bo Komite ponovno pregledal zadnjo verzijo novega kapitalskega sporazuma in opravil morebitne dopolnitve oziroma spremembe (Quantitative Impact Study (QIS): Overview of QIS documents, 2005).

4.2. ANALIZA VPLIVA NOVE EVROPSKE KAPITALSKE REGULATIVE

Evropska komisija je z namenom, da ugotovi, ali je potrebno na nivoju Evropske unije izvesti še kakšne spremembe na področju nove evropske kapitalske regulative, izvedla obsežno analizo vpliva (Commission of the European Communities, 2004b, str. 4).

Kot sem že omenila, je baselski Komite leta 2002 objavil tretjo kvantitativno študijo učinkov, ki je vključevala kreditne institucije v 40 državah in je ocenjevala vpliv novih baselskih predlogov na minimalne kapitalske zahteve v bankah. Evropska komisija je pri tem vztrajala, da se to študijo razširi tudi na države Evropske unije, ki v baselskem Komiteju niso zastopane. Ključna ugotovitev razširjene študije je bila, da se bodo zaradi novih pravil kapitalske zahteve pri kreditnih institucijah Evropske unije v splošnem zmanjšale za približno 5 % glede na sedanjo raven. Tudi rezultati primerjave različnih pristopov so pokazali, da so slednji usklajeni s cilji novega kapitalskega okvira. Analiza je končno pokazala, da se bodo tudi pri manjših kreditnih institucijah, ki bodo uvedle le enostavnejše pristope, nekoliko zmanjšale kapitalske zahteve. Za večje, mednarodno aktivne kreditne institucije z uvedenimi naprednejšimi pristopi, bodo kapitalske zahteve ostale bolj ali manj nespremenjene, medtem ko bodo manjše specializirane in sofisticirane evropske kreditne institucije z naprednimi pristopi lahko realizirale znatno manjše kapitalske zahteve od sedanjih. Pomembna je ugotovitev, da je glavni vir zmanjšanja kapitalskih zahtev portfelj majhnih dolžnikov, ki je večinoma sestavljen iz kreditov majhnim in srednjim podjetjem, pod enim milijonom EUR ter stanovanjskih hipotekarnih kreditov. Nova kapitalska zahteva za operativna tveganja pa je po drugi strani glavni vir kompenzacije tega zmanjšanja kapitalskih zahtev za kreditne institucije (Commission of the European Communities, 2004b, str. 4-5).

Evropska komisija je, na zahtevo barcelonskega Evropskega sveta, izvedla tudi študijo o vplivu predlaganega osnutka novih kapitalskih zahtev za kreditne institucije in investicijske družbe v Evropski uniji. Končno poročilo ocenjuje omenjeni vpliv kot pozitiven, z izjemo kritike na dveh področjih (investicijskih družb in tveganega kapitala), kar je bilo nato upoštevano pri izdelavi končnega predloga. Najpomembnejši zaključek študije je, da bi morale nove kapitalske zahteve pozitivno vplivati na Evropsko unijo in njeno regulativo. Odločitev, da bo direktiva obvezujoča za vse in ne le mednarodno aktivne kreditne institucije, kreditnih institucij v Evropski uniji ne bo postavila v neugoden konkurenčen položaj, kot tudi ne odločitev Združenih držav Amerike, da bo uvedla le napredne pristope v 20 največjih bankah. Raziskava je tudi ugotovila, da se razvojni stroški v kreditnih institucijah Evropske unije ne pojavljajo le zaradi nove kapitalske regulative, poleg tega bi se večina teh investicij zgodila prej ali slej. Novi kapitalski okvir bo zmanjšal ranljivost bančnega sistema s pomočjo večjega zavedanja o tveganjih, boljšega upravljanja s tveganji, bolj učinkovita alokacija kapitala pa bo imela ugodne posledice za ekonomijo Evropske unije (Commission of the European Communities, 2004b, str. 4).

4.3. SLOVENSKA KVANTITATIVNA ŠTUDIJA UČINKOV

Tudi v Sloveniji so se poslovne banke in Banka Slovenije začele spraševati, kakšne spremembe bo nova kapitalska ureditev prinesla za slovenske banke in Banko Slovenije kot njihovega pristojnega nadzornika oziroma regulatorja.

Prva temeljita raziskava vpliva nove evropske kapitalske ureditve na slovenske banke je bila izvedena leta 2003 v obliki slovenske kvantitativne študije učinkov novega kapitalskega sporazuma ali krajše **SiQIS**. Ker slovenske banke niso bile vključene v nobeno izmed baselskih kvantitativnih študij učinkov novega kapitalskega sporazuma, je Banka Slovenije ob pomoči Združenja bank Slovenije izpeljala slovensko kvantitativno študijo. Namen omenjene študije je bil (Aktivnosti v Banki Slovenije na temo CAD III, 2003):

- ovrednotiti učinke sprememb kapitalskih pravil na kapitalsko ustreznost slovenskega bančnega sistema¹⁰ ob uporabi najenostavnejših pristopov za merjenje posameznih vrst tveganj (tj. prenovljenega standardiziranega pristopa za kreditna tveganja in enostavnega pristopa za operativna tveganja);
- primerjati višino kapitalskih zahtev za operativna tveganja, izračunano ob uporabi enostavnega in ob uporabi standardiziranega pristopa;
- identificirati odprta vprašanja ter podatkovne in druge zahteve, na osnovi česar bodo banke lažje pristopile k iskanju potrebnih rešitev zanje;
- preveriti učinek uporabe metodologije za določanje ratingov podjetij, izdelane s strani odbora za Basel II pri Združenju bank Slovenije, ki bo podlaga za sistemsko odločitev o smotrnosti oblikovanja neodvisnih zunanjih ratingov slovenskih podjetij z vidika kapitalske ustreznosti bank;
- za Banko Slovenije kot pristojnega regulatorja slovenskih bank bodo rezultati SiQIS pomemben mehanizem pri sprejemanju nacionalnih diskrecijskih odločitev, ki omogočajo prirojitev sicer univerzalnih standardov oziroma direktive specifičnim razmeram v vsaki posamezni državi.

Banka Slovenije je pripravila gradivo in druge pripomočke za izvedbo SiQIS, ki so obsegali tabele za izračun kapitalskih zahtev, pojasnila za izpolnjevanje tabel ter vprašalnik o pripravah na nov kapitalski sporazum in o standardiziranem pristopu za določitev kapitalskih zahtev za kreditna tveganja. Temeljni namen SiQIS je bil ovrednotiti vpliv novih kapitalskih pravil na kapitalsko ustreznost sistema ob uporabi najenostavnejših pristopov pri merjenju posameznih vrst tveganj, zato so morale banke v okviru SiQIS obvezno izračunati kapitalske zahteve za operativna tveganja le po enostavnem pristopu, medtem ko je bil izračun kapitalskih zahtev za operativna tveganja po standardiziranem pristopu prostovoljen. Ker je za Slovenijo od 1. maja 2004 dalje zavezujoča nova evropska kapitalska ureditev, so pri raziskavi upoštevali določila takratnega posvetovalnega dokumenta nove evropske kapitalske direktive, izdanega 1. julija 2003 (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 3).

Izračun kapitalskih zahtev za kreditna tveganja je bil zaradi nacionalnih diskrecij v nekaterih segmentih bančnega portfelja zasnovan opcijsko, pri čemer je potrebno poudariti, da so

¹⁰ Vključili so le banke s sedežem v Republiki Sloveniji, saj so od 1. maja 2004 dalje te banke pod neposrednim nadzorom Banke Slovenije.

morale banke vnesti podatke in opraviti izračune po vseh opcijah. Zato so lahko v Banki Slovenije sistemsko analizo vpliva novih kapitalskih pravil izvedli po 128 scenarijih oziroma različnih kombinacijah diskrecijskih odločitev, izmed katerih so nato identificirali (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 4-5):

- optimistični scenarij oziroma scenarij, ki je za bančni sistem najugodnejši, saj bi v okviru tega scenarija oziroma izbora diskrecijskih odločitev bančni sistem imel najnižje kapitalske zahteve za kreditna tveganja;
- pesimistični scenarij oziroma scenarij, ki je za bančni sistem najmanj ugoden, saj bi v okviru tega scenarija oziroma izbora diskrecijskih odločitev bančni sistem imel najvišje kapitalske zahteve za kreditna tveganja;
- realistični scenarij, ki naj bi z vidika izbora nacionalnih diskrecij najbolj ustrezal trenutnemu stanju slovenskega bančnega prostora.

S slovensko kvantitativno študijo učinkov smo pridobili prve kvantitativne ocene vpliva spremenjenih kapitalskih pravil na kapitalsko ustreznost slovenskega bančnega sistema. Glavne rezultate analize SiQIS, ki je bila v celoti končana avgusta 2004, na kratko predstavljam v nadaljevanju.

Tabela 5: Pregled kapitalskih zahtev bančnega sistema po stanju na dan 30.9.2003, izračunanih po veljavnem sklepu in po novih kapitalskih pravilih (v tisoč SIT)

Vrsta tveganja (pristop k izračunu kapitalskih zahtev)	Kapitalske zahteve bančnega sistema po veljavnem sklepu	Kapitalske zahteve bančnega sistema po novih kapitalskih pravilih		
		Optimistični scenarij	Pesimistični scenarij	Realistični scenarij
Kreditna tveganja (standardiziran pristop)	208.092.481	179.122.943	228.480.889	206.993.716
Valutna tveganja (standardiziran pristop)	14.849.925	14.849.925		
Tržna tveganja (standardiziran pristop)	16.956.610	16.956.610		
Operativna tveganja (enostavni pristop)	-----	27.537.002		
SKUPAJ	239.899.016	238.466.480	287.824.426	266.337.253

Vir: Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 11.

V tabeli 5 so zbirno prikazani zneski kapitalskih zahtev bančnega sistema, izračunani na podlagi rednih poročil o kapitalski ustreznosti in na podlagi podatkov iz tabel SiQIS po stanju na dan 30. september 2003. Vpliv spremembe kapitalskih pravil pa je prikazan v tabeli 6, iz katere je razvidno, da bi se kapitalski prihranki iz naslova kreditnih tveganj pri optimističnem scenariju zelo zmanjšali, pri realističnem scenariju pa bi bili izničeni na račun kapitalskih zahtev za operativna tveganja, ki jih bodo morale po novem izračunavati in izpolnjevati vse

banke v okviru prvega, kvantitativnega stebra kapitalske ureditve (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 11).

Tabela 6: Vpliv optimističnega, pesimističnega in realističnega scenarija na višino kapitalskih zahtev za kreditna tveganja in skupnih kapitalskih zahtev bančnega sistema ob uporabi standardiziranega pristopa za kreditna tveganja in enostavnega pristopa za operativna tveganja (v %)

Scenarij	Sprememba kapitalskih zahtev	
	Samo za kreditna tveganja	Za vsa tveganja
Optimistični	↓ 13,92	↓ 0,60
Pesimistični	↑ 9,80	↑ 19,98
Realistični	↓ 0,53	↑ 11,02

Legenda: ↓ = zmanjšanje; ↑ = povečanje

Vir: Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 12.

Analiza vseh 128 scenarijev je torej pokazala, da bi se skupne kapitalske zahteve bančnega sistema ob uporabi standardiziranega pristopa za kreditna tveganja in enostavnega pristopa za operativna tveganja zmanjšale le v enem scenariju – optimističnem. Zanimiv je tudi podatek, da bi na podlagi predpostavk SiQIS izmed devetih bank, ki so izračunale kapitalsko zahtevo za operativna tveganja po standardiziranem pristopu, nižje kapitalske zahteve za operativna tveganja ob uporabi standardiziranega pristopa namesto enostavnega imela le ena banka, kar je v nasprotju s ciljem novega sporazuma. Eden glavnih ciljev novega kapitalskega sporazuma je namreč, da nižje kapitalske zahteve za naprednejše pristope spodbujajo banke k razvoju in uporabi le-teh (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 15).

Ugotovitve SiQIS bodo v pomoč Svetu Banke Slovenije in bodo služile kot ena izmed podlag za sprejemanje nacionalnih diskrecijskih odločitev v okviru standardiziranega pristopa za kreditna tveganja. Prav tako bodo lahko vodstva slovenskih bank na podlagi rezultatov SiQIS lažje ocenila smiselnost uvedbe naprednejših pristopov. Nova evropska kapitalska ureditev bo namreč od zakonodajalca in Banke Slovenije kot regulatorja in nadzornika slovenskega bančnega sektorja zahtevala korenite spremembe na področju bančnih predpisov, od vodstev bank pa številne strateške odločitve, povezane s pravočasno pripravo na zelo obsežna in kompleksna nova kapitalska pravila (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 15).

5. KAPITALSKA ZAHTEVA ZA OPERATIVNA TVEGANJA

Udeleženci mednarodnih finančnih trgov se šele zadnjih nekaj desetletij resneje ukvarjajo z upravljanjem z operativnimi tveganji, ki so jim izpostavljeni pri svojem poslovanju. Škandali, ki so pretresli finančne trge in v katerih so glavno vlogo odigrale pomanjkljive kontrole posameznikov in procesov, opravljanje nezdržljivih funkcij v eni osebi, nezadostno

poznavanje instrumentov in z njimi povezanih tveganj, prikrivanje dejanskega stanja ter ponarejanje poročil in dokumentov, so prisilili banke, da so začele več pozornosti namenjati operativnim tveganjem (Mohorič, 2002, str. 32). O potrebi po upravljanju z operativnimi tveganji priča tudi nemalo bank, ki so imele precejšnje izgube zaradi operativnih tveganj; nekatere so celo propadle. Takšni dogodki zmanjšajo zaupanje javnosti do finančnih institucij, kar ima lahko resne posledice za celoten finančni sistem in gospodarstvo.

Nova kapitalska regulativa tako predvideva, da bodo sedaj morale banke poleg kapitalskih zahtev za kreditna in tržna tveganja izpolnjevati tudi kapitalske zahteve za operativna tveganja. Operativna tveganja do sedaj namreč niso bila predmet regulatornih kapitalskih zahtev, saj naj bi kapitalske zahteve za tržna in kreditna tveganja zagotavljale zadostno kapitalsko rezervo tudi za pokrivanje izgub, izhajajočih iz tistih tveganj, ki niso kreditna ali tržna. Ker pa je cilj nove kapitalske ureditve čimbolj izenačiti dejansko tveganje in zahtevani kapital, skuša Evropska komisija tudi operativna tveganja eksplicitno vključiti v nov kapitalski okvir. Opredelitev kapitalskih zahtev za operativna tveganja bo nedvomno pripomogla k temu, da se bo menedžment banke zavedal pomembnosti teh tveganj, ter tako spodbudila razvoj procesa za njihovo upravljanje.

5.1. DEFINICIJA OPERATIVNIH TVEGANJ

Eden od problemov, ki se pojavijo v zvezi z operativnimi tveganji, je že sama opredelitev tveganj. Vsaka institucija gleda na omenjena tveganja iz svojega zornega kota in ima svojo definicijo operativnih tveganj (Chorafas, 2001, str. 3).

Trenutno ni splošno veljavne definicije za operativna tveganja. Mnoge banke opredeljujejo operativna tveganja kot katerakoli tveganja, ki ne sodijo v kategorijo tržnih ali kreditnih tveganj. Druge banke operativna tveganja označujejo kot tveganja, ki so posledica tehničnih napak, prevar, napak pri izvršitvi posla, človeških napak in zunanjih dogodkov (Aroq Research, 2002, str. 1). Številne banke povezujejo ta tveganja s poravnalnim ali plačilnim tveganjem. Operativna tveganja bi lahko definirali tudi kot tveganja nepričakovane izgube zaradi pomanjkljivosti v delovanju informacijskega sistema in internih kontrol ali zunanjih dogodkov, lahko so posledica človeške napake, sistemskih vrzeli ter nezadostnih postopkov in vgrajenih kontrol (Risk Management Guidelines for Derivatives, 1994, str. 14).

Vedno bolj pa se uporablja definicija, ki jo je v novi evropski kapitalski ureditvi uporabila tudi Evropska komisija in pravi, da »operativno tveganje pomeni tveganje izgub kot posledice neprimerne ali neuspešne izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zunanjih dejavnikov, in vključuje pravno tveganje« (Commission of the European Communities, 2004b, str. 40). Podobna je tudi definicija baselskega Komiteja, ki pa

dodatno opredeljuje, da so izključena tveganja zaradi izgube dobrega imena¹¹ in strateško tveganje¹² (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 2). Definicija se osredotoča na vzroke operativnih tveganj in zato je baselski Komite prepričan, da je primerna tako za merjenje kot tudi za upravljanje s tveganji. Sicer pa lahko banke za svoje notranje potrebe izberejo in sprejmejo svoje definicije. Pomembno pri tem pa je, da oblikovana definicija zajema celoten spekter operativnih tveganj, s katerimi se banka pri svojem poslovanju srečuje.

5.2. PRISTOPI ZA IZRAČUN REGULATORNEGA KAPITALA ZA OPERATIVNA TVEGANJA

Po sedanjem kapitalskem sporazumu so tista tveganja, ki ne spadajo med kreditna ali tržna, implicitno pokrita s kapitalskimi zahtevami za kreditna in tržna tveganja (Overview of The New Basel Capital Accord, 2003, str. 3). Poleg tega se nekatere banke same odločajo za večje kapitalske rezerve od najnižje zahtevanih in razporejajo ekonomski kapital tudi za kritje operativnih in drugih tveganj. Operativna tveganja je namreč težko vrednotiti, saj je določanje potencialnih izgub iz tega naslova možno le za nekatera področja, na katera se ta tveganja nanašajo (npr. izgube zaradi okvare bankomatov itd.). Operativna tveganja pa so v sodobnem bančnem poslovanju strateškega pomena za uspešno bančno poslovanje. Komite želi zagotoviti stabilen in varen finančni sistem, zato je v novem kapitalskem sporazumu poleg kreditnih in tržnih tveganj izrecno opredelil tudi operativna tveganja. Prav tako so operativna tveganja ena od glavnih novosti, ki jih je Evropska komisija predvidela v novi evropski kapitalski regulativi.

Tako naj bi banke za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja uporabljale enega izmed predlaganih pristopov. Predlagani pristopi so enostavni pristop, standardiziran pristop in napredni pristopi. Omenjeni pristopi se med seboj nadgrajujejo, oblikovani so tudi podrobni kvalifikacijski kriteriji kot vodila bankam in nadzornikom, na podlagi katerih bodo izbrali pristop merjenja, ki bo ustrezal njihovi stopnji razvitosti na tem področju. V primeru, da banka uporablja preprostejšo metodo, lahko, ko zadosti pogojem za zahtevnejšo metodo, prične uporabljati le-to. Na ta način želi Evropska komisija nagrajevati banke za njihov trud, saj uporaba bolj razvitih pristopov vodi v nižje kapitalske zahteve. Poleg tega pa namerava vzpodbujati inovativnost tako, da omogoča banki, da uporablja za določena poslovna področja standardiziran pristop, za druga pa napredne pristope. Na ta način bodo imele banke možnost, da postopoma izboljšujejo in nadgrajujejo svoj sistem upravljanja z operativnimi tveganji. Pri tem pa se morajo banke zavedati, da se, ko enkrat že sprejmejo zahtevnejši pristop, ne morejo več vrniti na enostavnejši pristop merjenja (Commission of the European Communities, 2004b, str. 108-109).

¹¹ Tveganje izgube dobrega imena je tveganje, ki nastane zaradi negativne podobe, ki jo imajo o banki njene stranke, poslovni partnerji, lastniki in nadzorniki (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str. 20).

¹² Strateško tveganje je tveganje izgube, ki nastane zaradi nepravilnih poslovnih odločitev, neustreznega izvajanja sprejetih odločitev ali premajhne odzivnosti na spremembe poslovnega okolja (The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2, 2004, str. 20).

5.2.1. Enostavni pristop

Najosnovnejši pristop za izračun zahtevanega kapitala za operativna tveganja temelji na enotnem indikatorju, ki predstavlja čimboljši približek dejanski izpostavljenosti bank operativnim tveganjem in bo banki služil za izračun višine zahtevanega kapitala, katerega naj bi banka imela za pokrivanje operativnih tveganj. Omenjeni indikator predstavlja triletno povprečje vsote čistih obrestnih in neobrestnih prihodkov (Commission of the European Communities, 2004a, str. 130).

Pri enostavnem pristopu banka pomnoži indikator s faktorjem α in tako dobi kapitalsko zahtevo za operativna tveganja. Omenjeni izračun lahko prikažemo tudi z naslednjo formulo (Commission of the European Communities, 2004a, str. 130):

$$K_{EP} = I * \alpha$$

K_{EP} - kapitalska zahteva za operativna tveganja, izračunana na podlagi enostavnega pristopa

I - indikator finančne institucije (triletno povprečje vsote čistih obrestnih in neobrestnih prihodkov)

α - faktor, ki predstavlja stopnjo tveganja in znaša 15 %

Evropska komisija je prevzela takšno vrednost faktorja alfa, kot jo je postavil Komite na podlagi svojih raziskav. Komite je namreč s kvantitativno študijo učinkov pri posameznih bankah, vključenih v vzorec, preučeval izračunavanje kapitalskih zahtev za operativna in kreditna tveganja. Na podlagi zbranih vrednosti minimalnega zahtevanega kapitala in bruto dohodka je izračunal individualne faktorje alfa po posameznih bankah za posamezna leta (od leta 1998 do 2000). Faktor alfa za banko j v letu t je izračunal na podlagi naslednje enačbe (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 4 in 27):

$$\alpha_{j,t} = \frac{12 \% * MRC_{j,t}}{GI_{j,t}}$$

$MRC_{j,t}$ - minimalni regulatorni kapital za banko j v letu t

$GI_{j,t}$ - bruto dohodek za banko j v letu t

12 % - delež regulatornega kapitala, ki ga je potrebno oblikovati za operativna tveganja

Pri izračunu faktorja α je Komite upošteval predpostavko oziroma odločitev, da delež zahtevanega kapitala za operativna tveganja znaša 12 % celotne minimalne kapitalske zahteve. Po zgornji formuli je izračunal faktorje alfa za vse banke v vzorcu in nato rezultate analiziral. Na podlagi analize je ugotovil, da znaša regulatorni kapital za operativna tveganja približno 12 % celotnega minimalnega zahtevanega kapitala ob uporabi faktorja alfa, ki je postavljen na višino 15 %.

Enostavni pristop je po eni strani univerzalen za vse banke in ga je enostavno uporabljati v praksi, po drugi strani pa njegova enostavnost pomeni tudi omejeno odzivanje na specifične potrebe in značilnosti posamezne banke. Medtem ko je enostavni pristop primeren predvsem za manjše banke z enostavnimi poslovnimi aktivnostmi, pa nikakor ni primeren za velike in mednarodno aktivne banke, za katere je bolj primeren eden od bolj zahtevnih in izdelanih pristopov. Zahtevani kapital, izračunan po enostavnem pristopu, bo višji kot pri ostalih pristopih in zato naj bi bile banke bolj motivirane za izboljšanje upravljanja z operativnimi tveganji ter uporabo bolj kompleksnega pristopa, saj bi tako zmanjšale zahtevani kapital za operativna tveganja (Cagan, 2001, str. 4).

5.2.2. Standardiziran pristop

Standardiziran pristop, ki ga bodo lahko uporabljale banke ob izpolnjevanju določenih minimalnih standardov, pomeni nadgradnjo enostavnega pristopa. Temelj za uporabo tega pristopa je razdelitev poslovanja banke na osem poslovnih področij. Znotraj posameznega poslovnega področja se določi osnovni indikator, ki predstavlja oceno velikosti bančne aktivnosti posameznega poslovnega področja. Standardiziran pristop tako bolje odraža različne profile tveganosti bank glede na širino njihovih poslovnih aktivnosti. Kapitalske zahteve se bodo namreč izračunavale po posameznih poslovnih področjih kot zmnožek indikatorja in faktorja beta (β)¹³, ki je za vsako poslovno področje določen posebej. Seštevek kapitalskih zahtev po poslovnih področjih pa bo predstavljal skupno kapitalsko zahtevo za operativna tveganja, ki jo bo banka vključila v izračun koeficienta celotne kapitalske ustreznosti (Commission of the European Communities, 2004a, str. 132).

Za uporabo standardiziranega pristopa za merjenje kapitalske zahteve za operativna tveganja obstaja več razlogov. Večina bank je namreč še v začetni fazi razvoja sistematičnega zbiranja internih podatkov o izgubah po posameznih poslovnih področjih in vrstah tveganj. Poleg tega nekatere banke ne bodo imele interesa za investiranje v zbiranje podatkov o izgubah za vsa poslovna področja, predvsem ne v tista, ki generirajo manjši delež operativnih tveganj za njihovo institucijo. Pomembna značilnost standardiziranega pristopa pa je tudi ta, da omogoča postopno premikanje k bolj izpopolnjenim in zahtevnim pristopom in tako spodbuja banke k razvijanju boljšega pristopa za upravljanje s tveganji znotraj banke. Zaradi omenjenih razlogov je standardiziran pristop najbolj primeren tudi za večino slovenskih bank, ki so mednarodno aktivne in še niso pripravljene na napredne pristope.

¹³ Faktor beta predstavlja stopnjo tveganja za izračun regulatornega kapitala po standardiziranem pristopu. Izračun omenjenega faktorja je podrobneje predstavljen v poglavju 6.1.

5.2.3. *Napredni pristopi*

Napredni pristopi so še korak naprej pri izmeri kapitalskih zahtev za operativna tveganja, saj izračun temelji na internih metodah merjenja tveganj, ki jih uporabljajo posamezne banke. Omenjeni pristopi so torej od vseh najbolj občutljivi na tveganje. Evropska komisija v novi kapitalski regulativi ne navaja posameznih naprednih pristopov, saj naj bi le-te razvile banke same. V novi direktivi so le predpisani kvalitativni in kvantitativni kriteriji, ki jih morajo banke upoštevati in izpolnjevati pri uporabi naprednih pristopov (Commission of the European Communities, 2004b, str. 109).

Tako mora imeti banka, ki želi uporabljati napredne pristope, neodvisen sektor upravljanja z operativnimi tveganji, ki je odgovoren za sestavo in uvedbo sistema upravljanja z operativnimi tveganji v banki. Sistem internega merjenja operativnih tveganj v banki mora biti tesno povezan z dnevnimi procesi upravljanja s tveganji, sistem upravljanja s tveganji pa mora biti ustrezno dokumentiran. Banka mora redno poročati o izpostavljenosti in izgubah iz naslova operativnih tveganj. Notranji in/ali zunanji revizorji pa morajo izvajati redne preglede procesa upravljanja z operativnimi tveganji ter sistemov merjenja operativnih tveganj. Sistem merjenja operativnih tveganj odobrijo pristojni organi, ki preverjajo (Commission of the European Communities, 2004a, str. 137-141):

- ali se notranji postopki ovrednotenja zadovoljivo izvajajo;
- ali so ustrezni podatki dostopni vsem zainteresiranim službam, procesi, ki so povezani s sistemom merjenja tveganj, pa transparentni.

Prav tako Evropska komisija predpisuje kvantitativne standarde, ki jih morajo dosegati interno pridobljene ocene operativnih tveganj za izračun minimalne kapitalske zahteve. Banka, ki bo uporabljala napredne pristope, pa bo lahko upoštevala zavarovanje kot instrument za zmanjševanje tveganj pri ocenah operativnih tveganj, ki se bodo uporabljale pri izračunu minimalnih kapitalskih zahtev. Pri tem bodo morale zavarovalne pogodbe izpolnjevati kriterije, ki jih bodo določili regulatorji (Commission of the European Communities, 2004a, str. 137-141).

5.2.4. *Izračun kapitalske zahteve s kombiniranjem različnih pristopov*

Evropska komisija dopušča možnost, da banke uporabljajo napredni pristop v kombinaciji z enostavnim ali standardiziranim pristopom, in sicer pod naslednjimi pogoji (Commission of the European Communities, 2004a, str. 142):

- Zajeta morajo biti vsa operativna tveganja banke. Pristojna nadzorna institucija bo pregledala, ali uporabljena metodologija ustrezno pokriva različne dejavnosti, geografske lokacije, pravne strukture in druga relevantna področja.
- Izpolnjeni morajo biti ustrezni kvalifikacijski kriteriji za tisti del dejavnosti, kjer se uporablja napredni oziroma standardiziran pristop.

Pristojna nadzorna institucija lahko za posamezne primere predpiše dodatne pogoje, in sicer (Commission of the European Communities, 2004a, str. 142):

- Z dnem uvedbe naprednega pristopa mora biti pomemben delež operativnih tveganj banke pokrit z naprednim pristopom.

- Banka se zaveže, da napredni pristop merjenja razširi na bistven del svojega poslovanja v časovnem okviru, katerega uskladi s pristojno nadzorno institucijo.

Banke lahko uporabljajo kombinacijo enostavnega in standardiziranega pristopa le v izjemnih okoliščinah, kot je na primer nedavni prevzem novega podjetja, ki lahko zahteva prehodno obdobje za uvedbo standardiziranega pristopa. Banke, ki bodo uporabljale enostavni in standardiziran pristop, pa se bodo morale dogovoriti z nadzorno institucijo o časovnem načrtu uvajanja standardiziranega pristopa (Commission of the European Communities, 2004a, str. 142).

6. UVAJANJE STANDARDIZIRANEGA PRISTOPA ZA UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI

Banke, ki bodo želele izračunavati regulatorni kapital za operativna tveganja po standardiziranem pristopu, bodo morale uvesti tudi ustrezen sistem upravljanja z operativnimi tveganji. Standardiziran pristop bodo uporabljale banke, ki še niso pripravljene za napredne pristope ter tiste banke, za katere enostavni pristop ne pride v poštev zaradi njihove velikosti in mednarodne aktivnosti.

Bolj kot se bliža končni datum uvedbe nove kapitalske regulative, bolj je razvidno, da bo največ bank uporabljalo standardiziran pristop. Napredni pristopi imajo namreč zelo zahtevne kvalifikacijske kriterije, ki jih je kratkoročno težko uvesti, poleg tega je uvedba naprednih pristopov povezana z velikimi stroški na eni strani, na drugi strani pa veliko bank ugotavlja, da naprednejši pristopi ne bodo prinesli obljubljenih prihrankov pri kapitalu.

Glede na to, da bo veliko tujih in slovenskih bank vsaj v začetni fazi uporabljalo standardiziran pristop, bom v nadaljevanju magistrskega dela predstavila vse potrebne aktivnosti, ki jih mora banka uvesti in tudi redno izvajati za zagotovitev zahtev za uporabo standardiziranega pristopa ter s tem učinkovito in celovito upravljanje z operativnimi tveganji.

6.1. IZRAČUN REGULATORNEGA KAPITALA PO STANDARDIZIRANEM PRISTOPU

Kot je bilo že omenjeno, je regulatorni kapital, izračunan po standardiziranem pristopu, bolj prilagojen dejanskemu tveganju banke. Bistvo standardiziranega pristopa je namreč razdelitev

vseh bančnih aktivnosti v osem poslovnih področjih. Za vsako poslovno področje se izračuna ustrezeni indikator tveganja, katerega se nato pomnoži z ustreznim faktorjem beta. Tabela 7 predstavlja poslovna področja in indikatorje za standardiziran pristop ter faktor beta po posameznih poslovnih področjih (Commission of the European Communities, 2004a, str. 132-134).

Tabela 7: Poslovna področja in vrsta indikatorjev za standardiziran pristop

POSLOVNO PODROČJE	INDIKATOR	FAKTOR BETA V %
Podjetniško financiranje in finančno svetovanje	Bruto dohodek	18 %
Trgovanje in prodaja	Bruto dohodek	18 %
Majhni bančni posli	Bruto dohodek	12 %
Komercialno bančništvo	Bruto dohodek	15 %
Plačila in poravnava	Bruto dohodek	18 %
Agentske storitve	Bruto dohodek	15 %
Posredovanje pri kupoprodaji vrednostnih papirjev prebivalstva	Bruto dohodek	12 %
Upravljanje premoženja	Bruto dohodek	12 %

Vir: Commission of the European Communities, 2004a, str. 132-134.

Celotno kapitalsko zahtevo se izračuna kot vsoto kapitalskih zahtev posameznih poslovnih področij in jo lahko izrazimo v naslednji obliki:

$$K_{SP} = \sum_{i=1}^8 (BD_i * \beta_i)$$

K_{SP} – kapitalska zahteva za operativna tveganja, izračunana po standardiziranem pristopu

BD_i – indikator izpostavljenosti za poslovno področje i

β_i – faktor, ki predstavlja stopnjo tveganja za posamezno poslovno področje

i – poslovno področje

Bistvena težava pri oblikovanju standardov standardiziranega pristopa je bila določitev faktorja beta za vsako poslovno področje. Evropska komisija je vrednosti faktorja beta povzela po Komiteju, ki je na podlagi zbranih podatkov iz kvantitativne študije učinkov ocenil faktor beta na naslednji način: najprej je za vsako banko ocenil faktorje beta po njihovih poslovnih področjih, nato pa proučil verjetnostno porazdelitev te množice bet glede na vzorec vseh bank. Pri tem je uporabljal podatke o distribuciji ekonomskega kapitala za operativna tveganja in bruto dohodka po poslovnih področjih, ki so jih v okviru študije posredovale banke. Tako kot pri enostavnem pristopu je bila tudi v tem primeru upoštevana predpostavka, da delež zahtevanega kapitala za operativna tveganja znaša 12 % celotne minimalne kapitalske zahteve. Na podlagi podatkov o distribuciji ekonomskega kapitala so

izvedli distribucijo regulatornega kapitala po poslovnih področjih. Ta je bil nato razdeljen glede na bruto dohodek po posameznih poslovnih področjih. S tem pristopom je Komite izračunal faktor beta za posamezno poslovno področje. Faktor beta za banko j za poslovno področje i se torej določi na podlagi naslednje formule (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 28–30):

$$\beta_{j,i} = \frac{12\% * MRC_j * OpRiskShare_{j,i}}{GI_{j,i}}$$

MRC_j - minimalni zahtevani kapital banke j (8 % bančne tehtane tvegane aktive),
 $OpRiskShare_{j,i}$ - delež ekonomskega kapitala, ki ga banka j alocira za pokrivanje operativnih tveganj za poslovno področje i

$GI_{j,i}$ - bruto dohodek poslovnega področja i v banki j

12 % - delež regulatornega kapitala, ki ga je potrebno oblikovati za operativna tveganja

6.1.1. Indikator tveganja

Evropska komisija je opredelila, da se kot indikator tveganja za vsa poslovna področja uporablja triletno povprečje vsote čistih obrestnih in neobrestnih prihodkov. Če je v katerem koli danem obdobju opazovanja vsota čistih obrestnih in neobrestnih prihodkov negativna, se tej številki dodeli vrednost nič.

Vsota čistih obrestnih in neobrestnih prihodkov posameznega poslovnega področja se izračuna kot vsota naslednjih postavk, pri čemer je potrebno ustrezno uporabljati negativne oziroma pozitivne predznake (Commission of the European Communities, 2004a, str. 130-131):

1. (+) Obrestni prihodki ter podobni prihodki
2. (-) Obrestni odhodki ter podobni odhodki
3. (+) Prihodki iz naslova vrednostnih papirjev:
 - a) prihodki iz naslova delnic in drugih vrednostnih papirjev s spremenljivim donosom
 - b) prihodki iz naslova deležev v kapitalu
 - c) prihodki iz naslova delnic v povezanih podjetjih
4. (+) Prejete opravnine/provizije
5. (-) Dane opravnine/provizije
6. (+/-) Čisti dobiček ali čista izguba iz finančnih poslov
7. (+) Drugi poslovni prihodki

Bruto dohodek se izračuna pred zmanjšanjem za kakršne koli rezervacije in operativne stroške. V izračunu bruto dohodka pa se ne upoštevajo naslednje postavke (Commission of the European Communities, 2004a, str. 130-131):

➤ realizirani dobički/izgube iz prodaje finančnih sredstev, ki niso namenjena trgovanju;

- izredni prihodki;
- prihodki, ki izhajajo iz zavarovanja.

6.1.2. Načela za razporejanje poslovnih področij

Banka, ki želi izračunavati regulatorni kapital na podlagi standardiziranega pristopa, mora torej izračunati bruto dohodek po posameznih poslovnih področjih. Banke morajo razviti in dokumentirati politiko ter kriterije za razporejanje bruto dohodka v posamezna poslovna področja, pri tem pa morajo upoštevati naslednja načela (Commission of the European Communities, 2004a, str. 134):

- Vse dejavnosti je treba razporediti v poslovna področja na medsebojno izključujoč in vseobsegajoč način.
- Dejavnost, ki ne mora biti brez težav razporejena v okvir poslovnega področja, vendar pa predstavlja pomožno funkcijo dejavnosti, ki je vključena v ta okvir, mora biti dodeljena poslovnemu področju, ki ga podpira. V primeru, da pomožna dejavnost podpira več kot eno poslovno področje, je potrebno uporabiti objektivne kriterije razporejanja.
- V primeru, da dejavnost ne more biti razporejena v določeno poslovno področje, se uporabi poslovno področje z najvišjim odstotkom. Enako poslovno področje se uporabi za kakršno koli povezano pomožno dejavnost.
- Banke lahko uporabijo notranje metode oblikovanja cen, da bruto dohodek razporedijo med poslovnimi področji. Stroški, ki nastanejo v enem poslovnem področju, gredo pa v breme drugega poslovnega področja, se lahko prerazporedijo tistemu poslovnemu področju, kateremu pripadajo, na primer z uporabo načina, ki temelji na notranjih transfernih cenah med obema poslovnima področjema.
- Razporejanje dejavnosti v poslovna področja za namene oblikovanja regulatornega kapitala za operativna tveganja mora biti skladno s kategorijami, ki se uporabljajo za kreditna in tržna tveganja.
- Za politiko razporejanja je odgovorno višje vodstvo pod nadzorom upravljalških organov banke.
- Proces razporejanja v poslovna področja mora biti podvržen neodvisnemu pregledu.

Za lažjo razvrstitev poslovnih področij je Evropska komisija opredelila glavne dejavnosti za posamezna poslovna področja, katera navajam v nadaljevanju (Commission of the European Communities, 2004a, str. 132-134).

Poslovno področje **Podjetniško financiranje in finančno svetovanje** zajema naslednje dejavnosti:

- prvo prodajo finančnih instrumentov in/ali ponudbo finančnih instrumentov z obveznostjo odkupa;
- storitve, povezane z izvedbo prvih prodaj;
- investicijsko svetovanje;
- svetovanje podjetjem na področju strukture kapitala, poslovne strategije in sorodnih zadev ter svetovanje in storitve, povezane z združitvami in nakupi podjetij;
- raziskave na področju investicij, finančna analiza in druge oblike splošnih priporočil v zvezi s posli s finančnimi instrumenti.

Trgovanje in prodaja vključuje:

- trgovanje za svoj račun;
- posle posredovanja na denarnem trgu;
- sprejemanje in prenos naročil v zvezi z enim instrumentom ali več finančnimi instrumenti;
- izvrševanje naročil za stranke;
- ponudbo finančnih instrumentov brez obveznosti odkupa;
- delovanje multilateralnih trgovalnih enot.

Področji **Komercialno bančništvo** in **Majhni bančni posli** zajemata naslednje dejavnosti, pri čemer se dejavnost Majhnih bančnih poslov nanaša na poslovanje s posameznimi fizičnimi osebami ali z majhnimi in srednje velikimi podjetji:

- zbiranje depozitov in drugih vračljivih sredstev;
- kreditiranje;
- finančni zakup;
- osebna kreditna jamstva in obveznosti.

Plačila in poravnave zajemajo:

- storitve prenosa denarja;
- izdajanje in upravljanje plačilnih instrumentov.

Agentske storitve se nanašajo na hrambo in administracijo finančnih instrumentov za račun strank, vključno s skrbništvom in sorodnimi storitvami, kot je upravljanje denarnih sredstev/zavarovanja.

Posredovanje pri kupoprodaji vrednostnih papirjev prebivalstva zajema dejavnosti povezane s posameznimi fizičnimi osebami ali z majhnimi in srednje velikimi podjetji in obsegajo:

- sprejemanje in prenos naročil v zvezi z enim instrumentom ali več finančnimi instrumenti;
- izvrševanje naročil za stranke;
- ponudbo finančnih instrumentov brez obveznosti odkupa.

Upravljanje premoženja zajema naslednje dejavnosti:

- upravljanje portfeljev;
- upravljanje s kolektivnim naložbenim podjemom za vlaganja v prenosljive vrednostne papirje (angl.: UCITS);
- druge oblike upravljanja premoženja.

6.1.3. *Alternativni indikator tveganja za določena poslovna področja*

Nacionalna diskrecija omogoča nadzorniku, da izda posamezni banki dovoljenje, da lahko leta za poslovni področji Majhni bančni posli in Komerzialno bančništvo uporabi alternativni indikator tveganja. Pri omenjenih poslovnih področjih se lahko bruto dohodek nadomesti z drugim indikatorjem izpostavljenosti, katerega predstavlja triletno povprečje skupnega nominalnega zneska kreditov in zunajbilančnih obveznosti, pomnoženimi s fiksnim faktorjem, ki znaša 0,035 in predstavlja povprečno posojilno maržo bank iz skupine G-10 (Commission of the European Communities, 2004a, str. 135).

Kreditni in zunajbilančne kreditne obveznosti so, za poslovno področje Majhni bančni posli, sestavljeni iz skupnih črpanih zneskov v naslednjih kreditnih portfeljih (Commission of the European Communities, 2004a, str. 135):

- majhni dolžniki,
- poslovanje z institucijami, za majhna in srednje velika podjetja, ki se obravnavajo kot podjetja in
- odkupljene denarne terjatve do majhnih dolžnikov.

Kreditni in zunajbilančne kreditne obveznosti so, za poslovno področje Komerzialno bančništvo, sestavljeni iz črpanih zneskov v naslednjih kreditnih portfeljih (Commission of the European Communities, 2004a, str. 135):

- kreditni portfelj za podjetja,
- kreditni portfelj za državo,
- kreditni portfelj za poslovanje z institucijami,
- kreditni portfelj za majhna in srednje velika podjetja, ki se obravnavajo kot podjetja,
- portfelj odkupljenih denarnih terjatev do podjetij,
- vključeni so tudi vrednostni papirji iz bančne knjige.

Banka, ki želi uporabljati alternativni indikator za poslovni področji Majhni bančni posli in Komerzialno bančništvo, mora poleg splošnih kvalifikacijskih kriterijev, ki so določeni za standardiziran pristop, izpolnjevati tudi specifične kriterije na področju poslovanja s prebivalstvom in komercialnega bančništva. In sicer mora banka najmanj 90 % svojih dohodkov ustvariti na področjih Majhnih bančnih poslov in Komerzialnega bančništva. Poleg tega mora banka pristojni nadzorni instituciji dokazati, da je znaten delež njenih dejavnosti na področjih Majhnih bančnih poslov in Komerzialnega bančništva sestavljen iz kreditov, ki so povezani z visoko verjetnostjo neplačila, in da alternativni standardiziran pristop zagotavlja

izboljšano podlago za ocenjevanje operativnih tveganj (Commission of the European Communities, 2004a, str. 135-136).

6.1.4. Kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa

Evropska komisija je oblikovala različne pristope za merjenje kapitalske zahteve in tako omogočila bankam, da si izberejo pristop, ki ustreza značilnostim njihovega poslovanja. Banke se lahko pomikajo od enostavnejših k bolj sofisticiranim pristopom merjenja le, če izpolnjujejo določene pogoje. S predpisanimi standardi naj bi zagotovili celovitost pristopa merjenja, kvaliteto podatkov in kontrolo tveganja. Tako Evropska komisija določa, da morajo imeti vse banke, sorazmerno z naravo, obsegom in kompleksnostjo svoje dejavnosti, vzpostavljeno zanesljivo ureditev upravljanja, ki vključuje jasno organizacijsko strukturo z natančno opredeljenimi, preglednimi in doslednimi odgovornostmi, učinkovitimi procesi za ugotavljanje, upravljanje in spremljanje tveganj ter poročanje o tveganjih, katerim je ali bi lahko bila izpostavljena, ter primerne mehanizme za notranjo kontrolo, vključno z zanesljivimi administrativnimi in računovodskimi postopki (Commission of the European Communities, 2004b, str. 153).

Za uporabo standardiziranega pristopa predpisuje Evropska komisija, poleg bolj razvite metodologije za izračun kapitalske zahteve, tudi izpolnjevanje določenih kvalifikacijskih kriterijev. Le-ti opredeljujejo elemente okvira upravljanja z operativnim tveganjem, ki jih mora izpolnjevati banka v primeru uporabe tega pristopa. Banke, ki želijo uporabljati standardiziran pristop pri merjenju operativnih tveganj, morajo izpolnjevati splošne in specifične kriterije, katere predstavljam v nadaljevanju.

6.1.4.1. Splošni kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa

Evropska komisija predpisuje, da mora vsaka banka izpolnjevati splošne standarde za upravljanje z operativnimi tveganji. Pomembno je poudariti, da se omenjeni standardi nanašajo na vse banke, ne glede na uporabljen pristop za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja. Omenjeni kriteriji so naslednji (Commission of the European Communities, 2004a, str. 6):

1. V banki se izvajajo politike in procesi za ovrednotenje in upravljanje izpostavljenosti iz naslova operativnih tveganj, ki upoštevajo tudi dogodke vrste "majhna frekvenca – velik vpliv".
2. Banka mora opredeliti, kaj predstavljajo operativna tveganja za namene navedenih politik in procesov, ki temeljijo na omenjeni definiciji.

3. Banka mora vzpostaviti krizni načrt in načrt neprekinjenega poslovanja, ki bosta omogočila njeno neprekinjeno operativnost in omejila izgube v primeru resne motnje poslovanja.

6.1.4.2. Specifični kvalifikacijski kriteriji za uporabo standardiziranega pristopa

Banke, ki želijo uporabljati standardiziran pristop izračuna kapitala za operativna tveganja, pa morajo poleg splošnih kriterijev izpolnjevati tudi naslednje specifične kvalifikacijske kriterije (Commission of the European Communities, 2004a, str. 135-136):

1. Banka mora razviti dobro dokumentiran sistem ocenjevanja in upravljanja z operativnimi tveganji, z jasnimi odgovornostmi, povezanimi s tem sistemom. Banka mora prav tako identificirati izpostavljenosti iz naslova operativnih tveganj in spremljati ustrezne podatke iz naslova operativnih tveganj, vključno s podatki o bistvenih izgubah. Omenjeni sistem mora biti podvržen rednemu neodvisnemu pregledovanju.
2. Sistem ocenjevanja operativnih tveganj mora biti tesno vključen v proces upravljanja s tveganji v banki. Njegovi rezultati morajo biti sestavni del procesa spremljanja in kontroliranja profila tveganosti banke.
3. Banka mora vzpostaviti sistem poročanja vodstvu, s katerim se ustreznim funkcijam v banki zagotavljajo poročila o operativnih tveganjih. Banka mora imeti oblikovane postopke za ustrezno ukrepanje v skladu z informacijami, vsebovanimi v poročilih vodstvu.

6.2. AKTIVNO UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI

Upravljanje s tveganji je zaradi razvoja in značilnosti finančnega sistema postalo pomemben element celovite strategije in globalne politike sodobne finančne institucije. Pri celovitem upravljanju s tveganji vedno bolj narašča tudi pomen operativnih tveganj. Tega se zavedajo tako regulatorji kot tudi banke, ki želijo vzpostaviti učinkovit sistem upravljanja z operativnimi tveganji. Bankam, ki želijo obvladovati tveganja, povezana z bančnim poslovanjem, se priporoča vzpostavitev celovitega sistema upravljanja z operativnimi tveganji, ki temelji na vzpostavitvi okolja in okvirja upravljanja z operativnimi tveganji.

Okolje upravljanja z operativnimi tveganji predstavlja temelj za delovanje sistema upravljanja z operativnimi tveganji in vključuje proces upravljanja s tveganji ter njegovo organizacijo. Glavni element okolja predstavlja krovna politika upravljanja z operativnimi tveganji.

Okvir upravljanja z operativnimi tveganji pa predstavlja temelj za usmerjeno upravljanje z operativnimi tveganji in omogoča banki aktivno upravljanje z operativnimi tveganji. Glavni

elementi okvira upravljanja z operativnimi tveganji so: identifikacija, ocenjevanje, spremljanje in obvladovanje operativnih tveganj v smeri zmanjševanja le-teh.

Tudi Evropska komisija je v novi kapitalski ureditvi predpisala, da morajo banke, poleg izračuna kapitala za operativna tveganja, izpolnjevati določene splošne ter specifične kriterije (glej poglavje 6.1.4.), ki se nanašajo na aktivno upravljanje in obvladovanje operativnih tveganj. V nadaljevanju opredeljujem osnovne smernice, katerim morajo slediti banke, ki želijo zadostiti regulatornim zahtevam in izračunavati kapital za operativna tveganja po standardiziranem pristopu ter tako postaviti temelje za učinkovito upravljanje z operativnimi tveganji. Temeljni koraki za vzpostavitev procesa celovitega upravljanja z operativnimi tveganji so naslednji:

- 6.2.1. Opredelitev politik in procedur upravljanja z operativnimi tveganji;
- 6.2.2. Identifikacija operativnih tveganj;
- 6.2.3. Ocenjevanje operativnih tveganj;
- 6.2.4. Spremljanje operativnih tveganj;
- 6.2.5. Spremljanje in kontroliranje profila tveganosti banke;
- 6.2.6. Poročanje o operativnih tveganjih;
- 6.2.7. Obvladovanje operativnih tveganj;
- 6.2.8. Analiza učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji.

6.2.1. Opredelitev politik in procedur upravljanja z operativnimi tveganji

Politika upravljanja s tveganji je ključni dokument, ki zagotavlja zanesljivo in varno poslovanje banke ter opredeljuje obvladovanje tveganj v skladu s standardi bančnega poslovanja in je torej osnova za vzpostavitev ustreznega sistema za obvladovanje tveganj v banki.

Poleg globalne politike na področju upravljanja s tveganji mora banka oblikovati tudi strategijo banke v odnosu do operativnih tveganj ter opredeliti poslovne politike in procedure za upravljanje z omenjenimi tveganji.

Strategija naj bi odražala odpornost banke do operativnih tveganj, njeno poznavanje in razumevanje posebnih značilnosti tovrstnih tveganj. Banka mora oblikovati osnovno obliko organiziranosti za obvladovanje operativnih tveganj in zagotoviti, da se naloge v zvezi z obvladovanjem operativnih tveganj tudi dejansko izvajajo.

Procedure oziroma postopki jasno opredeljujejo posamezne poslovne aktivnosti banke. Postopki morajo biti natančno opisani in v skladu z naravo in zahtevnostjo bančnega delovanja. Postopki in navodila za delo so namreč pomemben del notranjih kontrol, saj zmanjšujejo verjetnost napak. Namenjeni niso le uvajanju novih delavcev, ampak tudi za kontrolo in nadzor izvajanja delovnih procesov, zato jih morajo vsi sodelujoči v poslovnem procesu natančno poznati.

Krovna politika upravljanja z operativnimi tveganji temelji na poslovnih politikah in metodologijah, ki opisujejo pristop k identifikaciji, ocenjevanju, spremljanju, kontroliranju in obvladovanju operativnih tveganj. Najpomembnejše politike oziroma metodologije, ki predstavljajo osnovo upravljanja z operativnimi tveganji in bi jih morala vsaka banka oblikovati za potrebe celovitega in učinkovitega upravljanja z operativnimi tveganji in jih v nadaljevanju tudi na kratko opisujem, so naslednje (Operativno tveganje s poudarkom na standardiziranem pristopu za izračun kapitalske zahteve, 2004):

- opredelitev lastne definicije operativnih tveganj;
- politika tolerance do tveganj;
- politika identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj;
- politika spremljanja operativnih tveganj;
- politika internih kontrol;
- politika obvladovanja operativnih tveganj;
- politika opredelitve dolžnosti in odgovornosti;
- politika izogibanja nasprotju interesov;
- politika rednega spremljanja okvira upravljanja z operativnimi tveganji.

6.2.1.1. Opredelitev lastne definicije operativnih tveganj

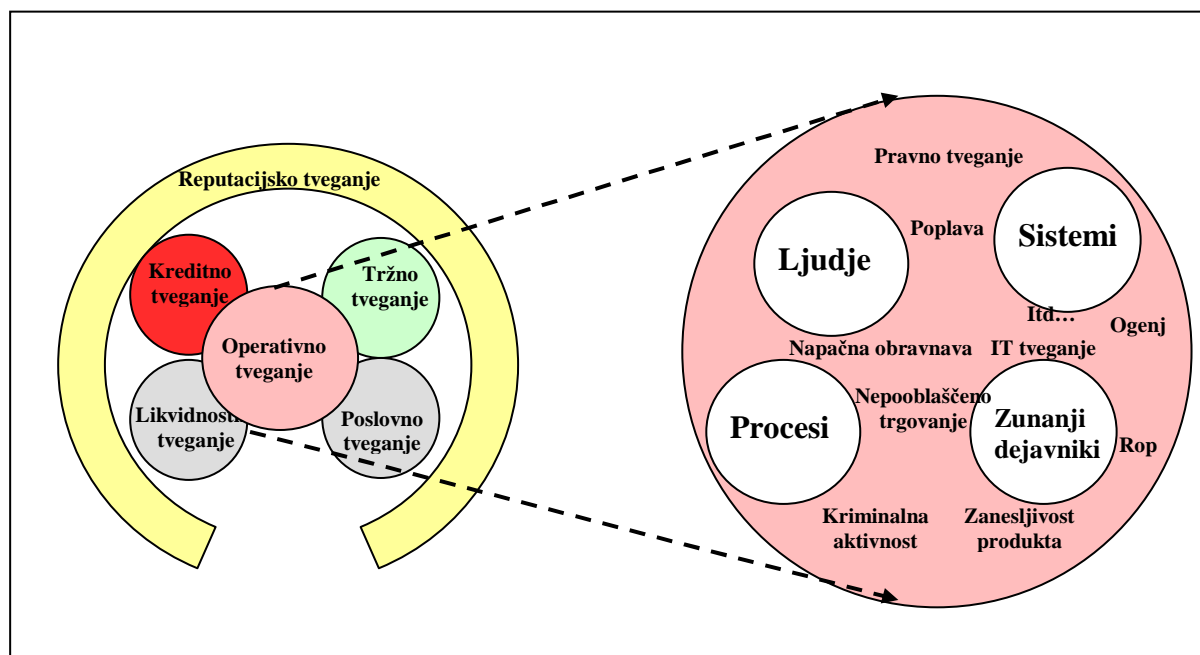
Pomembna naloga, ki čaka banko, ki želi oblikovati učinkovit sistem za obvladovanje operativnih tveganj, je oblikovanje lastne definicije in opredelitev posameznih vrst operativnih tveganj. Znotraj vsake institucije je namreč treba oblikovati njej lastno definicijo operativnih tveganj, ki mora biti dokumentirana in odobrena s strani uprave banke.

Definicija operativnih tveganj, katero je oblikovala Evropska komisija ter pravi, da »operativno tveganje pomeni tveganje izgub kot posledice neprimerne ali neuspešnega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov, in vključuje pravno tveganje« (Commission of the European Communities, 2004a, str. 40), je precej splošna in nekateri v bančni panogi menijo, da še vedno ostajajo določene nejasnosti. Zato bančna panoga priporoča, da banka ob upoštevanju definicije Evropske komisije opredeli operativna tveganja tako, da ustrezajo njeni naravi in obsegu poslovanja. Pri tem pa je zelo pomembno, da so v definicije zajete vse vrste operativnih tveganj, s katerimi se banka srečuje. Ustrezna opredelitev definicije je pomembna tudi zato, ker se na njeni podlagi oblikuje podatkovna baza, ki pa je osnova za merjenje tveganj in ravnanje z njimi.

Interna definicija operativnih tveganj je ustrezna, če v splošnem opredeli bistvena operativna tveganja banke z vidika glavnih produktov, aktivnosti, procesov in sistemov ter hkrati izpostavi razumevanje banke glede lastne izpostavljenosti operativnim tveganjem (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 6). Definicija mora ustrezno opredeliti tudi problematiko ločevanja operativnih tveganj v banki od ostalih vrst tveganj, s katerimi se banka srečuje, kot so na primer kreditna in/tržna tveganja. Problematika ločevanja operativnih tveganj je ustrezno opredeljena, če poda nekaj najbolj

perečih praktičnih primerov prepletanja operativnih tveganj z ostalimi vrstami tveganja v bankah. Opredeljena morajo biti tudi vsebinska in organizacijska pravila za ločevanje operativnih tveganj od drugih vrst tveganj. Tesno prepletanje operativnih tveganj z ostalimi tveganji prikazuje tudi slika 2 (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 13).

Slika 2: Prepletanje operativnih tveganj z ostalimi tveganji

VIR: Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 61.

V nadaljevanju navajam nekaj tipičnih primerov škodnih dogodkov iz naslova kreditiranja, katerih vzrok izvira iz operativnih tveganj.

Primer 1: Zloraba pooblastil pri odobravanju izrednega limita na računu: vodja enote odobri stranki izredni limit v višini, ki presega znesek, do katerega je upravičen odobravati izredni limit. Stranka zaradi kakršnega koli razloga ne more pokriti izrednega limita ob njegovi zapadlosti. Kot znesek izgube iz naslova operativnih tveganj se šteje znesek izgube nad zneskom, do katerega je vodja enote pooblaščen odobravati izredni limit.

Primer 2: Zaradi pomanjkljive kreditne dokumentacije banka ne more sodno izterjati svojih pogodbenih pravic in mora odpisati kredit.

Primer 3: Zunanja goljufija: za pridobitev potrošniškega kredita je stranka posredovala napačne identifikacijske dokumente, ponaredila podpis na pogodbi ter zaradi goljufije postala neizsledljiva že od začetka vzpostavitve kreditnega razmerja, ne da bi povrnila en sam obrok.

Z namenom učinkovitega izvajanja procesa identifikacije, ocenjevanja, spremljanja ter zmanjševanja operativnih tveganj mora banka v okviru definicije jasno opredeliti tudi dogodke iz naslova operativnega tveganja. Tako mora banka natančno opredeliti, katere vrste dogodkov štejejo za dogodek iz naslova operativnih tveganj. Opredelitev bi morala upoštevati, da dogodki iz naslova operativnih tveganj niso samo škodni dogodki oziroma dogodki, ki se odražijo v finančni izgubi, temveč vsi dogodki, za katere banka oceni, da lahko na kakršenkoli način vplivajo na njeno izpostavljenost bistvenim operativnim tveganjem. V okviru tega mora banka definirati tudi spodnje zneskovne meje za zbiranje in poročanje škodnih dogodkov ter kriterije pravočasnega zajema podatkov o realiziranem dogodku iz operativnega tveganja.

V nadaljevanju navajam primere internih definicij operativnih tveganj nekaterih tujih bank (Operativno tveganje s poudarkom na standardiziranem pristopu za izračun kapitalске zahteve, 2004):

Deutsche Bank: »Operativna tveganja predstavljajo možnost nastanka izgub iz naslova zaposlenih, projektnega menedžmenta, pogodbenih določil in dokumentacije, tehnologije, infrastrukturnih težav in katastrof, zunanjih vplivov ter odnosov s komitenti. Definicija med drugim upošteva pravno in regulatorno tveganje.«

Bank of America: »Operativna tveganja predstavljajo možnost nastanka izgub iz dogodkov v zvezi z ljudmi, procesi, tehnologijo, pravnimi zadevami, zunanjimi dogodki, izvedbo, regulativo ali reputacijo.«

Commerzbank: »Operativna tveganja so tveganja izgube, ki izhajajo iz neprimernih ali pomanjkljivih internih procesov in sistemov, človeških in tehničnih napak ali zunanjih dejavnikov. Pravno tveganje je definirano kot del operativnih tveganj in izhaja iz neustreznih pogodbenih sporazumov ali pa iz celotnega okvira pravnega tveganja. Definicija ne zajema poslovnega tveganja, reputacijskega tveganja ali strateškega tveganja, ki so v banki definirani posebej.«

6.2.1.2. Politika tolerance do tveganj

Toleranca do operativnih tveganj je v splošnem opredeljena s stopnjo operativnega tveganja, ki ga banka sprejema ob trenutnem stanju upravljanja s tveganji, brez vzpostavitve dodatnih aktivnosti, notranjih kontrol ali ukrepov za njihovo zmanjšanje. V politiki mora biti jasno kvantitativno določen limit oziroma višina tveganja, ki ga je banka še pripravljena prevzeti.

V politiki je treba opredeliti tako postopke za določitev limitov, s katerimi banka omeji izpostavljenost tveganjem, kot tudi odgovornost in postopke v primeru preseganja le-teh. Limiti, ki so definirani v politiki obvladovanja tveganj, predstavljajo minimalni standard pri obvladovanju operativnih tveganj, zato mora vsaka banka vzpostaviti sistem limitov. Uprava banke določi, koliko tveganj banka glede na višino kapitala in višino prihodkov lahko

prenehane, ter tako z limiti postavi zgornjo mejo za višino morebitnih izgub. Limiti torej omejujejo izpostavljenost banke tveganju, hkrati pa kažejo, kolikšna tveganja je pripravljena uprava nositi. Banka na osnovi analize posameznih vrst tveganj postavi limite, ki jih mora v primeru spremembe ocene tveganj prilagoditi (Kristl, Pirtovšek, 2002, str.70–73).

6.2.1.3. Politika identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj

V okviru politike identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj banka opredeli način izvajanja procesa identificiranja in ocenjevanja operativnih tveganj ter način izdelave ocenjenega in načrtovanega oziroma ciljnega profila operativnih tveganj banke. V okviru omenjene politike je potrebno natančno opredeliti odgovornosti vodstva in zaposlenih za redno izvajanje procesa identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj.

6.2.1.4. Politika spremljanja operativnih tveganj

Spremljanje operativnih tveganj je podlaga za celovit pregled nad izpostavljenostjo operativnih tveganj ter sprejemanje ukrepov v smeri zmanjševanja omenjenih tveganj. V politiki spremljanja operativnih tveganj je potrebno opredeliti način zbiranja podatkov o škodnih dogodkih iz naslova operativnih tveganj, odgovornosti in dolžnosti lastnikov operativnih tveganj za organizacijo in delegiranje celovitega spremljanja škodnih dogodkov, zbiranje ter analiziranje podatkov o operativnih tveganjih ter ustrezno poročanje relevantnim vodstvenim ravnam. Politika naj vključuje tudi usmeritve za sprejemanje ukrepov glede na ugotovitve spremljanja in analize operativnih tveganj ter spremljanje operativnih tveganj s pomočjo ključnih indikatorjev tveganja.

6.2.1.5. Politika internih kontrol

Celovit sistem internih kontrol omogoča učinkovito kontroliranje operativnih tveganj. Politika mora opredeljevati vloge posameznih funkcij sistema internih kontrol glede zagotavljanja usklajenosti procesov upravljanja z operativnim tveganjem z vzpostavljenimi politikami tveganj ter zagotavljanja ustrezne kvalitete internih kontrol. V politiki mora biti jasno opredeljena odgovornost za vzpostavitev in vzdrževanje sistema internih kontrol ter definiranje kontrolnih aktivnosti za vsa identificirana operativna tveganja.

6.2.1.6. Politika obvladovanja operativnih tveganj

Obvladovanje operativnih tveganj je cilj upravljanja z operativnimi tveganji, zato se v omenjeni politiki opredelijo ustrezne strategije posameznih načinov obvladovanja tveganj. Omenjeni načini so: sprejemanje tveganj, prenos ali izogibanje operativnim tveganjem ter zmanjševanje le-teh. Tako naj bi politika obvladovanja tveganj opredeljevala tudi načrt neprekinjenega poslovanja, politiko najema zunanjih izvajalcev, uporabo zavarovanja ter izvedbo priporočil in ugotovitev notranje revizije, ki se nanaša na delovanje okvira

upravljanja z operativnimi tveganji. Politika naj opredeljuje tudi način preprečevanja škodnih dogodkov, razvoja informacijske tehnologije in vzdrževanja informacijskih sistemov.

6.2.1.7. Politika opredelitve dolžnosti in odgovornosti

Učinkovit okvir upravljanja z operativnimi tveganji temelji na jasno določenih dolžnostih in odgovornostih posameznih vodstvenih nivojev ter na jasnih linijah poročanja. V okviru politike je potrebno jasno opredeliti dolžnosti in odgovornosti vodstva, služb, strokovnega kadra ter lastnikov operativnega tveganja na področju izvajanja in nadzora identifikacije, ocenjevanja, spremljanja, kontroliranja in zmanjševanja operativnih tveganj.

Politika mora torej natančno opredeliti odgovornosti posameznih funkcij banke in zaposlenih. Za učinkovito obvladovanje operativnih tveganj morajo biti jasno določene vloge, odgovornosti in dolžnosti ter pooblastila uprave, menedžmenta, zaposlenih, področnih specialistov ter drugih. Tako mora biti menedžment za obvladovanje operativnih tveganj neodvisen od drugih funkcij in mora razpolagati z dovolj avtoritete ter pooblastili, da lahko deluje učinkovito. Hkrati pa je odgovoren, da podpira upravo in vodje posameznih poslovnih področij pri obvladovanju tveganja ter sprejema odločitve glede procesa upravljanja z operativnimi tveganji (Kingsley et al., 1998, str. 7).

6.2.1.8. Politika izogibanja nasprotju interesov

Pri dodeljevanju odgovornosti in obveznosti moramo biti pozorni na to, da so naloge ustrezno ločene in zaposleni nimajo nalog in odgovornosti, ki bi jih lahko pripeljale do nasprotujočih si interesov. Če so naloge, ki si med seboj nasprotujejo, dodeljene istim posameznikom, jim s tem lahko omogočimo prikrivanje izgub, napak ali neustreznega ravnanja. Zato je treba odkriti področja, na katerih bi lahko prišlo do navzkrižja interesov, čim bolj omejiti njihovo število ter na teh mestih zagotoviti strogo in neodvisno kontrolo (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 10). Učinkovita razmejitev pristojnosti in odgovornosti pomeni razdelitev pravil in nalog na način, ki onemogoča, da bi bila celotna poslovna sprememba v pristojnosti ene osebe. S tako razporeditvijo dela se zmanjša tveganje napak in prevar.

Politika izogibanja nasprotju interesov mora torej obravnavati način identifikacije in zmanjševanja potencialnih nasprotij interesov po produktih, aktivnostih, procesih in sistemih. Prav tako mora opredeljevati načela neodvisnega spremljanja področij, kjer lahko pride do potencialnih nasprotij interesov, predvsem vlogo kontrolnih funkcij pri pregledovanju ustreznosti porazdelitve dolžnosti in odgovornosti ter ukrepanje v primeru ugotovljenih nepravilnosti.

6.2.1.9. Politika rednega spremljanja okvira upravljanja z operativnimi tveganji

Zaradi dinamičnosti poslovanja je treba strategije, politike ter celoten okvir upravljanja z operativnimi tveganji redno letno pregledovati in po potrebi spreminjati in usklajevati z novimi dejstvi. Tako bi morala uprava redno pregledovati ustreznost okvira upravljanja z operativnim tveganjem, saj se le na ta način zagotavlja, da banka upravlja tudi z operativnimi tveganji, ki izhajajo iz sprememb v zunanjih in notranjih dejavnikih. Za dosledno izvajanje strategije in politik upravljanja z operativnimi tveganji je pomembno, da se posredujejo v vse organizacijske nivoje banke, ter da jih vsi, ki sodelujejo v procesu upravljanja z operativnimi tveganji, dobro poznajo.

6.2.2. Identifikacija operativnih tveganj

Načela dobrega bančnega poslovanja navajajo, da mora banka identificirati in oceniti operativna tveganja pri vseh glavnih produktih, aktivnostih, procesih in sistemih. Poleg tega mora banka zagotoviti, da so tudi novi produkti, aktivnosti, procesi in sistemi pred njihovo uvedbo izpostavljeni ustreznim ocenjevalnim postopkom z vidika operativnih tveganj. Identifikacija operativnih tveganj je namreč osnova za učinkovit razvoj sistema spremljanja in kontroliranja operativnih tveganj (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 8).

Identifikacija operativnih tveganj pomeni identificiranje, definiranje in kategoriziranje škodnih dogodkov, njihovih vzrokov in njihovih posledic oziroma učinkov. Gre torej za iskanje odgovorov na naslednja vprašanja (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- kaj se lahko zgodi;
- zakaj se lahko zgodi;
- kakšne so možne posledice in učinki.

Identifikacija operativnih tveganj v banki mora biti učinkovita, celovita in procesno zastavljena, saj pomeni temelj za spremljanje in kontroliranje operativnih tveganj. Učinkovita identifikacija operativnih tveganj upošteva tako interne kot tudi zunanje dejavnike, ki lahko neugodno vplivajo na doseganje bančnih ciljev. Primeri internih dejavnikov so na primer: struktura banke, narava bančnih aktivnosti, kvaliteta človeških resursov, organizacijske spremembe, fluktuacija delovne sile in podobno. Med zunanje dejavnike pa štejemo spremembe v industriji, tehnološki napredek in podobno (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 8).

Celovita identifikacija operativnih tveganj mora biti vzpostavljena v vseh organizacijskih enotah banke oziroma bančne skupine, ki so izpostavljene bistvenim operativnim tveganjem, ter mora upoštevati vse najpomembnejše interne in zunanje vzroke bistvenih operativnih tveganj banke z vidika produktov, aktivnosti, procesov in sistemov. Vzroki operativnih tveganj so lahko ljudje, notranji procesi, sistemi, zunanji dejavniki.

Identifikacija bistvenih operativnih tveganj se vzpostavi z internim procesom, ki temelji na politiki banke o identifikaciji in ocenjevanju operativnega tveganja. Proces identifikacije operativnih tveganj ni enoznačno določen, ne z vidika pristopa ne z vidika načina izvedbe. Banka ga lahko izvaja na način, ki ustreza njeni organizacijski in procesni strukturi in ki je v skladu z njeno strategijo ter pristopom za odločanje in upravljanje z izpostavljenostmi banke operativnim tveganjem (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 29).

Pri identifikaciji operativnih tveganj gre za ugotavljanje potencialnih škodnih dogodkov, do katerih lahko pride pri posameznih produktih, aktivnostih, procesih in sistemih. Ena od možnih načinov izvedbe identifikacije je oblikovanje delavnic po posameznih aktivnostih procesa. Na omenjeni delavnici morajo biti, poleg strokovne skupine za upravljanje z operativnimi tveganji ter notranje revizije, prisotni tudi predstavniki organizacijskih enot, ki sodelujejo pri izvajanju omenjenih aktivnostih. Na delavnici sodelujoči poiščejo čimveč potencialnih škodnih dogodkov, s pogovorom pa nato izpostavijo škodne dogodke, ki so najpomembnejši z vidika frekvence nastanka ter velikosti škode.

Druga možnost pa predstavlja identifikacijo glavnih tveganj s pomočjo vprašalnikov. Posameznim organizacijskim enotam se pošlje vprašalnik in le-te identificirajo in/ali rangirajo tveganja, za katera menijo, da so najpomembnejša in/ali nevarna v njihovi poslovni enoti. Podatki lahko vključujejo poročila o izgubah in nesrečah oziroma škodnih dogodkih, ki so se zgodili v določenem obdobju v preteklosti, in tudi o raziskavah, ki nam veliko povedo o politiki in postopkih, ki jih je posamezna organizacijska enota v minulem obdobju izvajala. Posameznim odgovorom se lahko nato dodelijo ocene, kar omogoča spremljanje gibanja skozi čas. Poseben izziv pri vprašalnikih je oblikovanje univerzalnih vprašanj, ki so dovolj splošna za vsa poslovna področja, hkrati pa dovolj specifična, da lahko zberemo pomembne informacije. Pri tem je pomembno, da sprašujemo le po tistih informacijah, ki jih resnično potrebujemo. Pristop sicer zahteva nekaj spretnosti in izkušenj pri analizi zbranih informacij, vendar pa so stroški takšnega zbiranja podatkov relativno nizki. Bolj napredne banke pri zbiranju informacij uporabljajo že intranet tehnologijo, ki informacije prenese neposredno v podatkovno bazo za analizo. To banki prihrani čas, informacije pa so bolj sveže in uporabne (Cameron, Lam, 1998, str. 83-84). Omenjeni pristop se lahko uporabi kot prvi korak v procesu identificiranja tveganj, kakovostnejše informacije o potencialni izpostavljenosti operativnim tveganjem pa prav gotovo nudijo delavnice, na katerih se obravnava le posamezni proces in so zato rezultati boljši.

Kot rezultat procesa identifikacije operativnega tveganja bi moral biti izdelan zbirni seznam kategoriziranih identificiranih operativnih tveganj, katerim so bistveno izpostavljeni produkti, aktivnosti, procesi in sistemi banke glede na vzroke, ki izhajajo iz definicije operativnih tveganj in/ali pripadajoče posledice, glede na obstoječo organizacijsko in geografsko shemo (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 30).

6.2.3. Ocenjevanje operativnih tveganj

Poleg identifikacije potencialno najbolj neugodnih tveganj bi morala banka oceniti tudi svojo ranljivost na ta tveganja. Ranljivost na identificirana operativna tveganja se ocenjuje z namenom boljšega razumevanja lastnega profila operativne tveganosti ter učinkovitejšega razporejanja resursov, ki so zadolženi za upravljanje s tveganji.

Eden izmed korakov v okviru procesa upravljanja z operativnimi tveganji je torej ocena operativnih tveganj, ki pomeni oceno verjetnosti realizacije škodnih dogodkov glede na identificirane vzroke in oceno posledic oziroma učinkov. Gre torej za iskanje odgovorov na vprašanja (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- kolikšna je verjetnost, da se škodni dogodek lahko zgodi;
- kakšna bo višina škode, če se dogodek zgodi.

Tudi proces ocenjevanja operativnih tveganj ni enoznačno določen z vidika pristopa ali z vidika načina izvedbe in ga torej opredeli banka sama. Banka mora izdelati interno metodologijo za ocenjevanje operativnih tveganj, ki vzpostavlja kriterije profila operativne tveganosti. Kriteriji profila operativne tveganosti temeljijo na kvalitativnih in/ali kvantitativnih razredih frekvenca in resnosti posameznih identificiranih tveganj, ki omogočajo razvrstitev ključnih kategorij tveganja po naslednjih kombinacijah profila operativne tveganosti (Rachlin, 1998, str. 119):

- a) majhna frekvenca – majhen vpliv;
- b) velika frekvenca – majhen vpliv;
- c) majhna frekvenca – velik vpliv;
- d) velika frekvenca – velik vpliv;

Banka mora sama postaviti lastne kriterije, kaj zanjo pomenita majhna oziroma visoka frekvenca in majhen oziroma velik vpliv pri posameznem škodnem dogodku. Banka lahko določi tudi bolj podrobne razrede za obe dimenziji, pri čemer ima na voljo tri pristope za ocenjevanje verjetnosti realizacije škodnega dogodka in višine izgube (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- kvalitativni pristop, kjer se verjetnost realizacije škodnega dogodka in možna škoda ocenjujeta z opisnimi vrednostmi (na primer visoka, srednja, nizka). Gre za subjektiven način vrednotenja, saj je odvisen od znanja in izkušenj ocenjevalca.
- kvantitativni pristop, kjer se verjetnost realizacije škodnega dogodka in možna škoda ocenjujeta numerično (na primer s finančno vrednostjo). Ta pristop je bolj objektivni.
- Hibridni pristop je vmes med obema, saj se opisne vrednosti, s katerimi sta ocenjeni verjetnost realizacije škodnega dogodka in možna škoda, preko interno zbranih transformacijskih tabel preslikajo v numerične vrednosti, ki odražajo, kako pomembna je posamezna opisna vrednost.

Med možnimi orodji za identifikacijo in oceno operativnih tveganj, ki se najpogosteje uporabljajo, lahko naštejemo naslednje (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 8–9):

- **Samooценjevanje tveganj:** banka ocenjuje svoje aktivnosti glede na seznam potencialnih občutljivosti do operativnih tveganj. Gre za interno izvajanje procesa, ki vključuje izdelavo seznamov in/ali delavnice, s pomočjo katerih se identificirajo prednosti in slabosti bančnega okolja z vidika operativnih tveganj. Točkovanje (Scorecards), na primer, predstavlja metodo, s pomočjo katere se kvalitativne ocene tveganja pretvorijo v kvantitativne mere. Slednje se lahko razporedijo po velikosti glede na različne vrste izpostavljenosti operativnemu tveganju. Posamezne ocene se lahko nanašajo na tveganja, ki so lastna točno določenemu poslovnemu področju, druge pa lahko razvrščajo tveganja, ki se nanašajo na različna poslovna področja hkrati. Točkovanje se lahko nanaša tako na tveganja kot tudi na nadzor, s katerim zmanjšujemo tveganja. Točkovane metode lahko banke uporabljajo za alokacijo ekonomskega kapitala po poslovnih področjih v povezavi z upravljanjem in kontroliranjem različnih vidikov operativnih tveganj.
- **Združevanje tveganj:** v tem procesu se različne poslovne enote, organizacijske funkcije ali procesi združujejo po vrsti tveganja, kateremu so izpostavljeni. S pomočjo te metode lahko banka odkrije svoje slabosti, kar ji pomaga pri postavitvi prioritete za izvajanje menedžerskih akcij.
- **Indikatorji tveganja:** indikatorji tveganja so statistične ali druge (najpogosteje finančne) mere, s pomočjo katerih banka pridobi informacijo o svojem položaju tveganosti. Indikatorji se morajo redno izdelovati oziroma pregledovati (npr.: na mesečni ali kvartalni osnovi) z namenom pravočasnega opozorila na spremembe, ki lahko napovedujejo nevarnost operativnih tveganj. Primeri tovrstnih indikatorjev so na primer: število neuspešnih poslov, stopnja fluktuacije delovne sile, frekvenca in/ali resnost napak ali opustitev.
- **Merjenje:** nekatere institucije so začele meriti svojo izpostavljenost operativnim tveganjem s pomočjo različnih pristopov. Podatki o preteklih izgubah banke so tako lahko pomembna informacija za oceno bančne izpostavljenosti operativnim tveganjem. Z njeno pomočjo lahko banka razvije ustrezno politiko za zmanjševanje ter kontrolo operativnih tveganj in izdelava učinkovit okvir sistematičnega sledenja škodnih dogodkov. Nekatere institucije tudi kombinirajo podatke o interni izgubi z zunanjimi, javno dostopnimi podatki o izgubah, z analizo različnih scenarijev ter z ocenjevanjem faktorjev tveganja.

6.2.4. Spremljanje operativnih tveganj

Pomemben korak pri upravljanju z operativnimi tveganji predstavlja tudi spremljanje operativnih tveganj. Sistematično spremljanje operativnih tveganj temelji na zbiranju

podatkov o realiziranih dogodkih iz naslova operativnih tveganj vključno s pripadajočimi izgubami, zbiranju podatkov o indikatorjih zgodnjega opozorila ter analiziranju zbranih podatkov. Oblikovana mora biti ustrezna baza podatkov, katere cilj je nuditi podporo organizacijskemu sistemu odločanja, kar pomeni, da mora na enem mestu vsebovati različne vrste podatkov iz naslova operativnih tveganj ter omogočiti različne analize z vseh možnih nivojev zbranih podatkov.

Učinkovit proces spremljanja je bistven za ustrezno upravljanje z operativnimi tveganji. Redne aktivnosti na področju spremljanja se lahko odrazijo v prednosti hitrega odkrivanja in odpravljanja pomanjkljivosti v politikah, procesih in postopkih upravljanja z operativnimi tveganji. Pravočasno odkrivanje in odpravljanje teh pomanjkljivosti pa lahko bistveno zmanjša potencialno frekvenco in/ali resnost škodnega dogodka.

6.2.4.1. Zbiranje podatkov iz naslova operativnih tveganj

Sistematično zbiranje podatkov iz naslova operativnih tveganj v enotno bazo je z organizacijskega vidika velik izziv za banko, saj mora zagotoviti, da bodo le-ti na nek način našli pot v bazo podatkov. V ta namen mora banka vzpostaviti ustrezen organizacijski proces zbiranja podatkov, ki mora biti prilagodljiv na potrebe posamezne organizacijske enote banke ter omogoča čimbolj avtomatizirano prijavljanje škodnih dogodkov v bazo.

Banka mora za potrebe učinkovitega spremljanja operativnih tveganj oblikovati politiko spremljanja operativnih tveganj, v kateri jasno opredeli, kateri podatki so predmet spremljanja, kateri dogodek se šteje za dogodek iz naslova operativnih tveganj, spodnje meje za poročanje, kriterije pravočasnega zbiranja podatkov o škodnih dogodkih, odgovornosti lastnikov operativnih tveganj za odkrivanje, zbiranje in kontrolo podatkov o operativnih tveganjih.

Politika spremljanja operativnih tveganj mora torej jasno opredeliti vrsto podatkov, ki bodo predmet zbiranja ter na podlagi katerih se bo oblikoval dejanski oziroma realiziran profil operativne tveganosti. Tako lahko banka zbira podatke o (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 32-33):

- internih škodnih dogodkih s pripadajočimi izgubami;
- indikatorjih zgodnjega opozorila;
- dogodkih iz naslova internih incidentov na področju varovanja informacij;
- dogodkih, ki so povzročili »skoraj izgube«¹⁴;
- dogodkih, ki so povzročili posredne izgube¹⁵;
- dogodkih iz raznih statističnih, revizorskih ali nadzorniških poročil/virov;
- dogodkih, ki so se realizirali v zunanjem okolju.

¹⁴ »Skoraj izgube« izhajajo iz dogodkov, ki se v končnem koraku zaradi kakršnegakoli razloga niso odrazili v finančni izgubi.

¹⁵ Posredne izgube lahko izhajajo iz naslova prekinitve poslovanja, izgube ugleda, slabe kvalitete ipd. Njihovo sledenje je predmet dobre prakse upravljanja z operativnim tveganjem. Zaradi težav, ki lahko nastopijo pri njihovi kvantifikaciji, v splošnem niso predmet eksplicitnih regulatornih zahtev.

Celovita baza podatkov o izgubah iz naslova operativnih tveganj je ključnega pomena pri razvijanju učinkovitega upravljanja z operativnimi tveganji. Za celovito in kvalitetno zbiranje podatkov o dogodkih iz naslova operativnih tveganj bi morali biti odgovorni lastniki operativnih tveganj ne glede na to, ali je vnos podatkov organiziran centralizirano ali decentralizirano. Določen mora biti tudi minimalen zahtevan nabor podatkov o dogodku iz naslova operativnih tveganj na nivoju banke oziroma bančne skupine, ki je potreben za celovito obravnavo posameznega dogodka iz naslova operativnih tveganj.

V politiki je potrebno opredeliti tudi načela zaupnega ravnanja s podatki o internih škodnih dogodkih ter spodnje meje izgube za zbiranje in poročanje posameznih vrst škodnih dogodkov iz naslova operativnih tveganj. Spodnja meja bi morala biti vzpostavljena po razumnih kriterijih ter povezana z želeno stopnjo spremljanja operativnih tveganj. Spodnje meje škodnih dogodkov se lahko razlikujejo glede na vrste tveganj ali področje poslovanja. Tudi dogodki, ki ne dosežejo spodnje meje, se lahko realizirajo z visoko frekvenco ter kot taki lahko prispevajo k skupni izgubi. Priporoča se, da banka najde način tudi za ugotavljanje frekvence takšnih škodnih dogodkov ter jih na določen način vključi v zbiranje.

Organizacijski proces zbiranja podatkov zajema infrastrukturo, izvedbene postopke in odgovornosti za zbiranje podatkov ter minimalen nabor podatkov o posameznem škodnem dogodku iz naslova operativnega tveganja, ki ga banka želi imeti v bazi podatkov. Biti mora transparenten, kar pomeni, da mora na vsaki stopnji procesa vnosa podatkov identificirati status osebe, ki je ta vnos izvedla. Proces vnosa mora zagotavljati, da je določena izguba iz naslova operativnih tveganj zares dodeljena odgovorni organizacijski enoti banke, torej pravemu lastniku tveganja, in da je njena potrditev s strani katerekoli relevantne osebe v banki enostavna. Če škodni dogodek odkrije organizacijska enota banke, ki zanj ni odgovorna, ga kljub temu vpiše v bazo podatkov ter dodeli funkcionalni enoti, za katero meni, da je odgovorna zanj. Ta škodni dogodek odobri ali zavrne (Okvir upravljanja z operativnimi tveganji, 2004).

Učinkovit organizacijski proces zbiranja podatkov v interno podatkovno bazo vključuje naslednje faze, katere izvajajo različni uporabniki z različnimi vlogami (prirejeno po: Okvir upravljanja z operativnimi tveganji, 2004):

- **identifikacija škodnega dogodka:** škodni dogodek v organizaciji se je že zgodil, in ko ga zaposleni odkrijejo, evidentirajo znane informacije. Pomembna podatka sta predvsem datum nastanka in datum odkritja škodnega dogodka.
- **raziskava:** v fazi raziskave se škodni dogodek podrobno razišče ter se ugotovi natančen znesek izgube. Izgubo se dodeli organizacijski enoti, ki je lastnik omenjenega dogodka. Omenjena enota natančno opiše škodni dogodek ter izgubo.
- **analiza:** škodni dogodek se kategorizira po vzroku, dogodku in učinku, možna je tudi specifikacija menedžerskih ukrepov. Prav tako se v omenjeni fazi razišče, ali je banka iz naslova škodnega dogodka upravičena do kakršnihkoli povrnitev (npr.: zavarovanje).

- **potrditev:** potem, ko je škodni dogodek podrobno raziskan, opisan in kategoriziran, odgovorna organizacijska enota banke potrdi odgovornost. Sistem nivojev odobravanja je koristno zastaviti glede na obseg škode.
- **zaključek:** ko so realizirane vse izgube in povračila iz naslova omenjenega škodnega dogodka, se le-tega zaključi.

Slika 3: Organizacijski proces zbiranja podatkov o škodnih dogodkih v interno bazo

Vir: Prirejeno po: Okvir upravljanja z operativnimi tveganji, 2004.

Kvalitetna analiza zbranih podatkov iz naslova operativnih tveganj je mogoča le, če temelji na kvalitetnih podatkih. Podatki so kvalitetni, če vsebujejo podrobnosti o znesku izgube, datumu realizacije škodnega dogodka in temeljijo na pravilni klasifikaciji izgub. Zagotovljena mora biti pravilna povezava izgube z njenim vzrokom in učinkom. Izguba iz naslova operativnih tveganj je namreč lahko knjižena le na tiste procese oziroma organizacijske enote, ki so odgovorni zanjo. Dosledno se mora izvajati tudi preverjanje kvalitete podatkov s strani neodvisnih služb (interna revizija, kontrolne funkcije za področja tveganj ...). Te službe morajo biti obveščene o škodnih dogodkih oziroma okoliščinah, ki bi lahko povzročile škodne dogodke iz naslova operativnih tveganj. Interna revizija je prav tako odgovorna za redno spremljanje kvalitete procesa zbiranja škodnih dogodkov (Okvir upravljanja z operativnimi tveganji, 2004).

Učinkovito spremljanje in upravljanje operativnih tveganj temelji na hkratni obravnavi vzrokov, dogodkov in posledic. Kot prikazuje spodnja slika, je za celovito obravnavanje operativnih tveganj potrebno, da poleg samega dogodka poznamo tudi njegov vzrok za nastanek ter posledice. Omenjeni podatki so namreč potrebni za zmanjševanje škodnih dogodkov iz naslova operativnih tveganj. Slika 4 prikazuje povezavo med vzroki, dogodki ter posledico škodnega dogodka iz naslova operativnih tveganj.

Slika 4: Povezava vzrokov, dogodkov in posledic

Vir: Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, 2005, str. 25.

Definicija operativnih tveganj izhaja iz vzrokov operativnih tveganj, kar naj bi olajšalo spremljanje in upravljanje z operativnimi tveganji. Vzroki za nastanek škodnega dogodka iz naslova operativnih tveganj so lahko naslednji (Mestchian, 2003, str. 5):

- ljudje;
- sistemi;
- procesi;
- zunanji dejavniki.

Vzrok škodnega dogodka nam pove, zakaj se je določen škodni dogodek zgodil, vrsta škodnega dogodka pa nam pove, kaj se je zgodilo. Eno od možnih kategorizacij vrst škodnih dogodkov je oblikoval tudi baselski Komite. Baselski sistem kategorizacije operativnega tveganja temelji na klasifikaciji vrst škodnih dogodkov po tabeli, ki predstavlja tri-stopenjski model razvrščanja. In sicer mora banka uvrstiti škodne dogodke, s katerimi se srečuje v eni izmed sedmih kategorij vrst škodnih dogodkov na prvi stopnji kategorizacije. Vrste škodnih dogodkov prve stopnje kategorizacije nadalje razdeli s pomočjo druge stopnje kategorizacije, ki vključuje 20 primerov vrst škodnih dogodkov ter še s tretjo stopnjo kategorizacije, kjer je opisanih 70 primerov škodnih aktivnosti. V nadaljevanju navajam vrste škodnih dogodkov prve stopnje po definiciji baselskega Komiteja (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 21–23):

- **Interna prevara** (delovanje v nasprotju s politiko podjetja, prekoračitev pooblastil, goljufanje, notranje trgovanje za dealerjev zasebni račun, namerno neprijavljene transakcije, neodobrena izvedba določene vrste transakcije, namerno napačno vrednotenje pozicije, prevare v kreditnem postopku, lažni pologi, tatvina, oderušstvo, pridobivanje denarja s prevaro, kraja, nezakonita prisvojitvev sredstev, namerno uničenje sredstev, ponarejanje, goljufije s čeki, tihotapljenje, spretno skrivanje, neusklajenost z davki, podkupovanje ...).
- **Zunanja prevara** (rop, kraja, poneverba, goljufija s čeki, vdor hackerjev v sisteme bank, kraje zaupnih informacij ...).
- **Negativna praksa zaposlenih, ki jo omogoča delovno razmerje, in vidiki varstva pri delu** (diskriminacija, premalo pozornosti, namenjene zdravju in varnosti zaposlenih, nepravilnosti v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja, neustrezna organizacija dela, slaba varnost osnovnih sredstev in informacij ...).
- **Klienti, produkti in negativna poslovna praksa** (pranje denarja, nepooblaščen prodajanje produktov, zloraba zaupnih podatkov določenega komitenta, kršenje navodil, namerna prodaja neprimernega produkta ali deljenje napačnih nasvetov, umetno zvišana vrednost posla zaradi višje provizije, monopolni dogovori, neprimerne tržne prakse, tržne manipulacije, dejavnosti brez ustrezne licence, napake v produktih, neupoštevanje navodil pri poizvedovanju o komitentu ...).
- **Poškodbe fizičnih sredstev** (potresi, poplave, terorizem ...).

- **Prekinitev poslovanja in napake v sistemih** (strojna in računalniška oprema, programska oprema, telekomunikacije, primanjkljaj potrebnega materiala, prekinitve ...).
- **Izvedba, dostava in upravljanje procesov** (napačna komunikacija, vnos napačnih podatkov, vzdrževanje ali nalaganje podatkov, nepopolna dokumentacija, računovodska napaka, prekoračen rok ali odgovornosti, napačen prenos, nepravilno upravljanje z zavarovanji, neizpolnitev obveznega poročanja, spori s prodajalci, zunanji pogodbeni partnerji, neizvršitev storitve, izguba ali poškodba komitentove lastnine zaradi malomarnosti, napačni podatki o komitentih, nepooblaščen dostop do podatkov o računih ali komitentih...).

Za banko so pomembni predvsem tisti škodni dogodki, ki imajo vpliv na poslovni izid, zato je za upravljanje z operativnimi tveganji potrebna tudi opredelitev vrste škodnega učinka. Ena od možnih kategorizacij škodnih učinkov je sledeča (Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004):

- **Odpisi** predstavljajo neposredno zmanjšanje vrednosti (finančnega ali nefinančnega) premoženja zaradi kraje, poneverbe, prevar ali katere druge nedovoljene oziroma nepooblaščne dejavnosti.
- **Izostanek povračila** vključuje učinke, kot so nenadomestljiva nakazila ali izplačila napačnim strankam ali katerekoli druge izgube, ki so rezultat nezmožnosti izterjave pravnih zahtevkov in neizpolnjenih terjatev.
- **Izvensodne poravnave** vključujejo učinke, kot so povračila obresti, glavnice ali kompenzacija katerihkoli drugih stroškov (izključujoč sodne odločitve ali zakonske kazni).
- **Sodne odločitve** zajemajo plačila na podlagi odločitev sodišča.
- **Kazni zaradi kršitve zakonodaje in pravil** vključujejo administrativne kazni ali sankcije (npr. omejitve ali prepoved določene aktivnosti) regulatornih organov.
- **Izgube ali poškodbe na premoženju** predstavljajo neposredno zmanjšanje vrednosti fizičnega ali monetarnega premoženja (tudi certifikatov, menic ...) zaradi nesreče, malomarnosti, naravnih katastrof, terorizma ali vandalizma.
- **Pozitivna škoda** pomeni škodo, pri kateri ima banka koristi od škodnega dogodka (npr.: blagajniški presežek, preveč zaračunane obresti komitentom ...).
- **Nezaračunani prihodki** vključujejo učinke, ko se banka v sklopu zmanjševanja ali odpravljanja posledic nastalega operativnega tveganja odloči, da določenih obresti, provizij ali drugih stroškov strankam ne bo obračunala.

V nadaljevanju navajam nekaj primerov analiziranja škodnih dogodkov po vzrokih, dogodkih in učinkih.

Primer 1: Zaradi prekinitve v informacijskem sistemu banke, so se najavljena nakazila v vrednosti 12.000.000 SIT izvedla dvakrat. Stranke so bile naprošene, da preveč nakazan znesek povrnejo.

vzrok: sistemi

škodni učinek: izostanek povračil

škodni dogodek: prekinitev poslovanja in napake v sistemih

Primer 2: V nočnem neurju je prišlo do poplave v poslovalnici banke. Uničena je bila programska oprema ter poškodovani prostori banke. Banka ocenjuje škodo v višini 10.000.000 SIT.

vzrok: zunanji dejavniki

škodni dogodek: poškodbe fizičnih sredstev

škodni učinek: izgube ali poškodbe na premoženju

Primer 3: 19/06/2003 so komitentu banke ukradli torbico, v kateri je imel kreditno kartico. Kartica je bila preklicana, vendar je bilo po preteku 24-urnega roka 500.000 SIT dvignjenih iz njegovega računa.

vzrok: ljudje

škodni učinek: odpis

škodni dogodek: zunanja goljufija

Primer 4: Transakcija z oznako »NUJNO«, naročena 25/05/2003 s strani stranke je bila v poslovalnici izvedena 2 dni prepozno. Stranka je morala plačati kazen v višini 15.000 SIT in od banke zahteva povračilo.

vzrok: ljudje

škodni učinek: izvensodne poravnave

škodni dogodek: izvedba, dostava in upravljanje procesov

Za sistematično spremljanje operativnih tveganj mora banka oblikovati tudi primeren informacijski sistem, ki je v skladu z velikostjo in značilnostmi poslovanja ter organizacijskim sistemom banke. Proces internega zbiranja podatkov o operativnih tveganjih bi moral temeljiti na infrastrukturi za zbiranje podatkov, ki omogoča trajno in varno zbiranje podatkov o operativnih tveganjih ter njihovo uporabo v procesu upravljanja z operativnimi tveganji. Banke bi morale uvesti sistem sistematičnega spremljanja stanja in sprememb izpostavljenosti operativnim tveganjem ter škodnim dogodkom po posameznih glavnih področjih dejavnosti. Uspešno spremljanje stanja in sprememb je namreč za obvladovanje operativnih tveganj izredno pomembno, saj nam omogoča hitro odkrivanje in odpravljanje nepravilnosti v usmeritvah, procesih in postopkih za obvladovanje operativnih tveganj. Hitro odkrivanje in reševanje nepravilnosti pa lahko bistveno zmanjša nevarnost velikih izgub zaradi operativnih tveganj (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2002, str. 9).

Velik izziv za banko je tudi zbiranje obsežnega števila podatkov v različnih oblikah in z geografsko različnih lokacij v skupno podatkovno skladišče. Pri tem je namreč pomembno, da se izognemo operativnim tveganjem in izgubam pri samem zbiranju podatkov. Zgodi se namreč lahko, da oseba, zadolžena za poročanje o izgubah, po nesreči ali namenoma pozabi poslati informacije o izgubah v centralno bazo (Cruz, 2002, str. 13–15).

Podatkovno skladišče zbira razpoložljive podatke in informacije, pomembne za organizacijo, ki služijo kot podlaga za sprejemanje odločitev na vseh stopnjah organizacijske strukture. Podatkovno skladišče je pomembno predvsem za velike mednarodne organizacije, saj zbira informacije iz različnih organizacijskih enot in jih ustrezno grupira po podobnih značilnostih. Pri tem pa je treba biti pozoren na to, da imajo lahko različni termini v posameznih enotah različne interpretacije in pomene. Osnovna naloga podatkovnega skladišča je predvsem zbiranje podatkov o (Cruz, 2002, str. 13–15):

- času nastanka operativne izgube;
- kraju nastanka operativne izgube;
- višini povzročenih stroškov;
- odgovornosti za operativno izgubo (organizacijske enote, osebe).

6.2.4.1.1. Indikatorji zgodnjega opozorila

Poleg spremljanja škodnih dogodkov iz naslova operativnih tveganj, bi morala banka identificirati in spremljati tudi ustrezne indikatorje zgodnjega opozorila, ki banko opozorijo na nevarnost povečanega tveganja prihodnjih izgub. Takšni indikatorji bi morali biti usmerjeni v prihodnost ter osvetljevati potencialne vire operativnih tveganj, kot je na primer hitra rast, uvajanje novih produktov, fluktuacija delovne sile, prekinitve transakcij, zaustavitve sistemov in podobno.

Indikator zgodnjega opozorila bi moral biti vsebinsko zastavljen tako, da je mogoče na osnovi njegovih rezultatov spremljanja tveganja pridobiti informacijo o potencialnih prihodnjih problemih na konkretnem področju njegove uporabe v banki.

Sistem indikatorjev zgodnjega opozorila temelji na postavljenih ciljih in strategijah spremljanja operativnih tveganj s pomočjo omenjenih indikatorjev. Potrebno je identificirati ustrezne indikatorje ter način zbiranja podatkov o le-teh. Vzpostavljene morajo biti tudi tolerančne meje indikatorjev zgodnjega opozorila, saj le-te zagotavljajo učinkovit proces spremljanja operativnih tveganj, ki je v pomoč pri identificiranju bistvenih operativnih tveganj na transparenten način, kar omogoči banki ustrezno ukrepanje. Tolerančne meje za sprejem ukrepov z določeno kvantitativno ali kvalitativno mero vzpostavljajo evidenčno omejitev še sprejemljive realizacije spremljajočih pojavnih oblik operativnih tveganj. V primeru prekoračitve tolerančne meje za sprejem ukrepov je potrebno pozornejše spremljanje dogajanja na pripadajočem področju ter morebitno ukrepanje. Prekoračena višina praga za ključne kazalnike tveganja mora opozoriti poslovodstvo na področja morebitnih težav.

Posamezni vodstveni nivoji bi morali biti odgovorni za spremljanje poročil o vrednostih in rezultatih analize posameznega indikatorja zgodnjega opozorila ter sprejemanje ukrepov v primeru prekoračitev tolerančnih mej za sprejem ukrepov. Ukrepi bi morali biti usmerjeni v zmanjševanje spremljajočih pojavnih oblik operativnih tveganj pod pripadajočo tolerančno mejo za sprejem ukrepov.

V nadaljevanju navajam nekaj primerov splošnih indikatorjev zgodnjega opozorila z vidika organizacije ter primere specifičnih indikatorjev z vidika poslov.

Primeri splošnih indikatorjev zgodnjega opozorila (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- fluktuacija delovne sile (visoka fluktuacija delovne sile poveča izpostavljenost operativnim tveganjem);
- število nadur kot odstotek od vseh delovnih ur (s povečevanjem števila nadur narašča tveganje izgub iz naslova operativnih tveganj);
- čas nedelovanja strojne opreme (daljši kot je čas nedelovanja opreme, večja je verjetnost, da bo prišlo do izgub iz naslova operativnih tveganj);
- število napak v sistemih (z naraščanjem števila napak v sistemih se poveča izpostavljenost operativnim tveganjem).

Primeri specifičnih indikatorjev zgodnjega opozorila z vidika področij poslovanja (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- čakalna doba strank v bančni enoti (poslovanje s fizičnimi in pravnimi osebami);
- število pritožb strank (poslovanje s fizičnimi in pravnimi osebami);
- vrednost napak trgovca v % od celotnega prihodka (posli trgovanja);
- razveljavitev poslov kot % vseh poslov (posli trgovanja);
- število prekoračenih proračunov pri IT projektih (informacijska tehnologija);
- zamudne obresti zaradi prepoznih plačil v % od celotnega prihodka (plačilni promet).

6.2.4.2. Analiziranje podatkov iz naslova operativnih tveganj

Analiza podatkov o izgubah iz naslova operativnih tveganj omogoča identifikacijo šibkih točk v poslovnih procesih ter je temeljna za njihovo izboljšanje, prav tako pa je koristna pri oblikovanju cene produkta, saj realizirana operativna tveganja posredno obremenjujejo profitne marže.

V okviru spremljanja operativnih tveganj je torej potrebno opredeliti tudi analiziranje, ki temelji na formalno dokumentiranem okviru analize podatkov. V omenjenem okviru analize podatkov je potrebno opredeliti ustrezne vrste podatkov, ki bodo predmet analize, pri čemer morajo podatki omogočati izdelavo načrtovanih kvalitativnih in kvantitativnih informacij oziroma statistik, ki so potrebne za učinkovito seznanjanje posameznih vodstvenih ravni o profilih operativne tveganosti. Proces analiziranja podatkov opredeljuje tudi način izdelovanja

informacij o profilih operativne tveganosti, ki omogoča iz zbranih podatkov, glede na potrebe informiranja posamezne vodstvene ravni, izdelavo relevantne, zanesljive in pravočasne informacije o profilih operativne tveganosti pripadajočega področja. Okvir analize podatkov določa tudi strukturo poročil, ki imajo standardizirano obliko in vsebino ter ustrezajo potrebam ciljnih prejemnikov poročil, pri čemer mora višje vodstvo prejemati zbirne informacije na nivoju banke oziroma bančne skupine, vodstvo na nižjih vodstvenih ravneh pa podrobnejše informacije o dogodkih iz naslova operativnih tveganj, ki se nanašajo na področje poslovanja, za katerega je le-to odgovorno.

Za celovito in kvalitetno analizo podatkov ter njihovo vključevanje v poročila so odgovorni pripadajoči lastniki operativnega tveganja ne glede na centraliziran ali decentraliziran sistem izvajanja analiz podatkov ter njihovega vključevanja v poročila.

6.2.5. Spremljanje in kontroliranje profila tveganosti banke

Uvajanje procesa spremljanja in kontroliranja profila tveganosti v banki je pogoj, katerega mora banka izpolnjevati, če želi uporabljati standardiziran pristop za izračunavanje kapitalske zahteve za operativna tveganja.

Banka mora na podlagi rezultatov procesa identifikacije in ocenjevanja izdelati vsakokraten ocenjen profil operativne tveganosti. Omenjeni profil se oblikuje na podlagi ocene identificiranih operativnih tveganj in je v skladu z izdelanimi kriteriji profila operativne tveganosti. Na oblikovanje ocenjenega profila tveganosti imajo vpliv tudi sistematično zbrani podatki o dejansko realiziranih škodnih dogodkih iz naslova operativnih tveganj. Tabela 8 predstavlja poenostavljen primer ocenjenega profila operativne tveganosti.

Tabela 8: Prikaz poenostavljenega primera ocenjenega profila operativne tveganosti

FREKVENCA						vrsta op. tveganja 3	
		vrsta op. tveganja 1					
				vrsta op. tveganja 2			...
	RESNOST						

Vir: Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, str. 31, 2005.

Na osnovi ocenjenega profila operativne tveganosti banka izdela načrtovani oziroma ciljni profil operativne tveganosti. Ciljni profil izhaja iz ocene ciljne stopnje izpostavljenosti operativne tveganosti v izbranem prihodnjem obdobju. Ocena ciljne stopnje izpostavljenosti operativnemu tveganju bi morala upoštevati sprejet apetit po upravljanju z operativnim tveganjem ter toleranco do operativnega tveganja. Tabela 9 predstavlja poenostavljen primer ciljnega profila operativne tveganosti.

Tabela 9: Prikaz poenostavljenega primera ciljnega profila operativne tveganosti

FREKVENCA							
					vrsta op. tveganja 3		
			vrsta op. tveganja 2				
	vrsta op. tveganja 1						...
	RESNOST						

Vir: Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, str. 31, 2005.

Primerjave ocenjenega profila ter ciljnega profila so podlaga banki, ko sprejema ukrepe za zmanjševanje operativnih tveganj. Cilj banke je namreč, da dejanski ocenjeni profil približa svojemu ciljnemu profilu operativne tveganosti.

6.2.6. Poročanje o operativnih tveganjih

Identifikaciji, ocenjevanju in spremljanju operativnih tveganj sledi poročanje o rezultatih. V tem koraku strokovna skupina za upravljanje z operativnimi tveganji dobljene rezultate posreduje ostalim relevantnim vodstvenim ravnam in po potrebi z njimi razpravlja o rezultatih. Poročanje je zelo pomemben korak in v večini primerov je to trenutek, ko uprava, linijsko vodstvo ter poslovne enote dobijo prvo realno predstavo o velikosti potencialne in dejanske izpostavljenosti banke in/ali posameznih organizacijskih enot operativnim izgubam.

Za učinkovito komunikacijo o rezultatih izvajanja procesov identifikacije, ocenjevanja, spremljanja operativnih tveganj mora višje vodstvo vzpostaviti ustrezen poročevalski sistem. Za namen poročanja je potrebno identificirati organizacijske enote, ki bodo imele odgovornost za redno izdelavo in distribucijo poročil o operativnih tveganjih relevantnim vodstvenim nivojem. Prav tako je potrebno opredeliti ciljne prejemnike poročil o rezultatih identifikacije, ocenjevanja in spremljanja operativnih tveganj. To so predvsem vodstvene ravni, funkcije upravljanja s tveganji ter kontrolne funkcije. Zlasti višje vodstvo bi moralo prejemati redna poročila s strani vseh ustreznih področij, kot so poslovne enote, službe za

upravljanje z operativnimi tveganji ter notranja revizija. Natančno je potrebno opredeliti tudi namen, vsebino in obliko posameznih vrst poročil ter frekvenco poročanja ciljnim prejemnikom, ki bo zagotavljala njihovo pravočasno obveščanje. Definirati je potrebno tudi postopek za poročanje izjemnih situacij iz naslova operativnih tveganj različnim vodstvenim ravnam (nestandardizirana poročila).

Informacija o operativnih tveganjih, ki bi izhajala iz poročil, mora biti prilagojena vodstveni ravni, kateri je namenjena. To pomeni, da morajo poročila vsebovati tisto količino informacij, ki je potrebna za učinkovito seznanjanje posamezne ciljne vodstvene ravni ter za motiviranje pravočasne korektivne akcije na perečih področjih. Tako bi morala uprava banke prejemati zadostne, visoko kvalitetne informacije, ki ji bodo omogočile razumevanje celotnega profila operativne tveganosti banke ter osredotočenje na materialne in strateške posledice za poslovanje. Poročila upravi banke morajo torej vsebovati visokoagregirane informacije o izpostavljenosti banke operativnim tveganjem na način, ki omogoča osredotočenje na bistvene posledice za poslovanje banke, kot tudi sprejemanje ukrepov za zmanjševanje izpostavljenosti banke operativnim tveganjem (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 13).

Poročila morajo vsebovati računovodske in finančne podatke ter podatke o skladnosti s predpisi, pa tudi zunanje tržne informacije o dogodkih in razmerah, pomembnih za odločanje. V poročilih morajo biti celovito prikazana vsa ugotovljena problematična področja ter predlogi za pravočasno ukrepanje za odpravo težav. Da bi zagotovili uporabnost in zanesljivost teh poročil o tveganjih in revizijah, mora vodstvo banke redno preverjati pravočasnost, natančnost in ustreznost sistemov poročanja in notranjih poročil nasploh. Pri tem pa lahko vodstvo uporabi tudi poročila iz zunanjih virov, kot so poročila revizorjev, nadzornikov in podobno (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2002, str. 9).

Sistem rednega poročanja o operativnih tveganjih ciljnim vodstvenim strukturam mora biti neodvisen. To pomeni, da ne sme dopuščati negativnih pritiskov na poročevalce o operativnih tveganjih s strani njihovih neposrednih vodstvenih struktur, ki bi se odrazili v opuščanju določenih poročil.

Sistem poročanja mora biti prilagojen tudi obsegu informacijske podpore, s katero banka razpolaga. V najbolj informacijsko razvitih bankah bodo vodstvene ravni dnevno seznanjene z osnovnimi podatki o poslovanju banke, medtem ko bo pri manj informacijsko podprtih bankah to poročanje najprej mesečno, pri nekaterih celo letno. Le ažurni podatki pa omogočajo banki, da sprejema prave odločitve, zato morajo vse banke stremeti k čim pogostejšemu in rednemu poročanju.

6.2.7. Obvladovanje operativnih tveganj

Cilj upravljanja z operativnimi tveganji je zmanjševanje frekvence in resnosti škodnih dogodkov iz naslova operativnih tveganj in s tem izboljševanje profila operativne tveganosti oziroma zmanjševanje razlike med ciljnim in dejanskim profilom operativne tveganosti banke.

Vsaka banka mora imeti vzpostavljene poslovne politike, procese, postopke ter strategije za zmanjševanje bistvenih operativnih tveganj, ki so tudi predmet rednega pregledovanja. Banka sprejema odločitve o ukrepih za zmanjševanje operativnih tveganj na podlagi analize vpliva identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj na njeno poslovanje. Banka mora namreč za učinkovito odločanje imeti podatke o verjetnosti nastanka določenega škodnega dogodka ter o finančnem vplivu le-tega na poslovanje institucije.

Tako mora banka za vsako identificirano operativno tveganje sprejeti odločitev, ali bo uporabila ustrezne postopke za njihovo kontroliranje in/ali zmanjševanje ali pa bo to tveganje sprejela takšno, kot je. Sprejeta odločitev mora biti v skladu s ciljnim profilom operativne tveganosti ter opredeljenim celotnim apetitom oziroma toleranco do operativnih tveganj. Možnosti obvladovanja operativnih tveganj so relativno omejene, večina finančnih institucij se pri svojih odločitvah odloča o naslednjih možnih načinih zmanjševanja operativnih tveganj (Rachlin, 1998, str. 119):

- Banka **prevzame tveganja** in sprejme stroške tveganja kot del poslovnih stroškov, če je verjetnost nastanka škodnega dogodka relativno majhna, prav tako pa je relativno majhen tudi finančni vpliv.
- V primeru relativno visoke verjetnosti nastanka škodnega dogodka, vendar ob relativno majhnem finančnem vplivu, banka **poostri kontrolo** ter na ta način zmanjša oziroma omeji možnost nastanka tveganja.
- V primeru, da bi lahko imel škodni dogodek relativno velike finančne posledice ob hkratni veliki verjetnosti, da do omenjenega škodnega dogodka pride, bo banka zmanjšala njen obseg **poslovanja ali pa se celo umaknila** iz poslovne dejavnosti, saj so stroški previsoki in je omenjena dejavnost za banko preveč tvegana.
- Kadar je verjetnost nastanka škodnega dogodka relativno majhna, vendar pa ima relativno velik finančni vpliv, banka **prenese tveganje** na drugo osebo. Banka lahko tveganja prenese na zavarovalnice s pomočjo zavarovanja ali na zunanje izvajalce s prenosom določenih dejavnosti.

Slika 5: Ključne odločitve pri obvladovanju operativnih tveganj

Velik vpliv	PRENOS	IZOGIB
Majhen vpliv	PREVZEM	ZMANJŠEVANJE
	Majhna frekvenca	Velika frekvenca

Vir: Hubner et al., 2003, str. 27.

6.2.7.1. Prevzem oziroma sprejemanje operativnega tveganja

Banka se mora pri obvladovanju operativnih tveganj v nekaterih primerih soočiti z odločitvijo, ali bo zavestno vzdrževala določeno stopnjo operativnega tveganja ali pa bo tveganje z ustreznimi orodji zmanjšala. Odločitev o sprejemu tveganja mora biti v skladu s celotno poslovno strategijo in apetitom po upravljanju z operativnimi tveganji. Banka sprejme tveganje v primerih, kjer je pričakovana škoda ob realizaciji tveganja manjša od pričakovanih stroškov uvedbe in izvedbe aktivnosti zmanjševanja tveganja. V takem primeru ukrepanje ni smiselno in je bolje sprejeti tveganja takšna, kot so (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004).

6.2.7.2. Zmanjševanje operativnega tveganja

Zmanjševanje operativnih tveganj je odločitev banke, da bo z uvedbo določenih aktivnosti in ukrepov zmanjšala tveganja na sprejemljivo raven. Banka ponavadi uporabi ukrepe v smeri zmanjševanja omenjenih tveganj za tista operativna tveganja, ki imajo visoko verjetnost nastanka in potencialno majhen finančni vpliv. Zmanjševanje tveganj je namreč sprejemljiva odločitev takrat, ko obstaja realna možnost precejšnjega zmanjšanja verjetnosti realizacije škodnega dogodka (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004).

Zmanjševanje operativnih tveganj je trenutno najpogosteje uporabljen pristop, ki ni finančne narave, čeprav ima finančni vpliv. Veliko bank ima menedžerje za operativna tveganja, ki delajo znotraj poslovnih področij, da bi zmanjšali omenjena tveganja (Cruz, 2002, str. 233). Osnova za zmanjševanje tveganja je izbira in uvajanje različnih kontrolnih aktivnosti in ukrepov, s katerimi zmanjšamo tveganje na sprejemljivo raven.

Za zmanjševanje operativnih tveganj je bistvenega pomena predvsem ustrezno vzpostavljen sistem notranjih kontrol. Učinkovit sistem notranjih kontrol, ki daje zagotovilo, da je poslovanje banke organizirano tako, da se preprečuje nastajanje pomembnejših napak ali nepravilnosti, je sestavljen iz naslednjih petih osnovnih in med seboj povezanih elementov notranjega kontrolnega sistema v banki (Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004):

- notranje kontrolno okolje,
- prepoznavanje in ocenjevanje tveganj, ki jih bo banka obvladovala v skladu s postavljenimi politikami;
- informiranje in komuniciranje;
- nadzorne aktivnosti in ukrepanje z namenom izboljšav oziroma saniranja posledic;
- kontrolne aktivnosti, vključene v posamezne postopke in procese.

Notranje kontrolno okolje predstavljajo vsi delavci banke z osebnostnimi lastnostmi vključno z neoporečnostjo, etičnimi vrednotami in kompetencami ter okolje, v katerem delujejo. Kontrolno okolje se ponazarja s pomembnimi usmeritvami uprave, direktorjev in vodij organizacijskih enot, ki imajo prodoren vpliv na način poslovanja, na postavljanje ciljev, na ocenjevanje tveganj, na kontrolne aktivnosti, na informacijski in komunikacijski sistem ter na nadzorne aktivnosti.

Prepoznavanje in ocenjevanje tveganj je prepoznavanje notranjih in zunanjih dejavnikov, ki pomenijo nevarnost, da se načrtovani cilji ne bodo uresničili oziroma, da se bo zgodilo nekaj, kar bo ogrozilo uresničitev načrtovanih ciljev. Prepoznati jih je treba tako pri vseh novih bančnih storitvah ter s prepoznavo nadaljevati pri vseh že utečenih storitvah. Tveganja se namreč nenehno spreminjajo zaradi razvoja okolja, novih zahtev bančnih komitentov in sprememb bančnega poslovanja. Ocenjevanje tveganj pa je proučitev obsega vpliva tveganj na doseganje ciljev.

Informiranje in komuniciranje je bistveno za dobro delovanje sistema notranjih kontrol; informacije potrebujejo vsi zaposleni na vseh ravneh v banki, da lahko opravljajo svoje delo, da bi lahko prepoznali, ocenili in ustrezno odgovorili na tveganja oziroma dosegali postavljene cilje; postavljena organizacijska struktura mora zagotavljati komuniciranje po ustreznih komunikacijskih poteh tako, da pridejo prave informacije v ustrezni vsebini v pravi obliki do prave osebe v pravem času.

Nadzor je del sistema notranjih kontrol, ki stalno ocenjuje njegovo navzočnost in delovanje njegovih sestavin; izvaja se na dva načina: kot stalna dejavnost in kot občasno, ločeno ocenjevanje.

Kontrolne aktivnosti so postopki, ki pomagajo zagotavljati, da se izvajajo vse nujne aktivnosti za obvladovanje tveganj na poti do ciljev. Kontrolne aktivnosti je potrebno vključiti v vse procese kot njihovo dnevno sestavino in jih razumeti kot tiste, ki vsem pomagajo pri doseganju postavljenih ciljev, pri uspešnem in učinkovitem izvajanju nalog. Zato je na vseh ravneh vodenja in izvajanja zelo pomembno dosledno udejanjanje kontrolne kulture, ki je zapisana v obliki pravil obnašanja v kodeksu banke.

Vrste kontrolnih aktivnosti, ki jih banka vključuje v procese, so (Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004):

- *pooblastila in delegiranje* omejujejo tveganja tako, da odločitve sprejemajo osebe z ustreznimi kompetencami, ki lahko ocenijo celovitost posledic teh odločitev in zanje

odgovarjajo, ki o svojih odločitvah poročajo nadrejenim, ki delegirajo pooblastila po enakih principih ter v zadostnem obsegu;

- *limiti, meje izpostavljenosti* omejujejo obseg tveganja v sprejemljivih mejah;
- *razmejitev dolžnosti, obveznosti, poročanja in izogibanje konfliktu interesov* imajo namen preprečiti, da bi posamična oseba lahko opravila celoten, zelo tvegan posel, ter jasno deliti in razmejiti naloge potrjevanja, nadziranja, sklepanja ali izvajanja transakcije, evidentiranja oziroma knjiženja;
- *omejitev dostopa do sredstev, podatkov in informacij* varuje sredstva, podatke in informacije s preprečevanjem dostopa nepooblaščenim;
- *odobravanje, verifikacija, avtorizacija* omejujejo tveganja s tem, da je določenih več nivojev odobritev, kar povečuje zavest o pomenu in obsegu transakcije;
- *potrjevanje* preprečuje izvedbo transakcije brez potrditve;
- *usklajevanje* je namenjeno odkrivanju neskladnosti različnih podatkov in ustreznemu ukrepanju za uskladitev;
- *poročanje, analize poročil* omogočajo seznanitev o stanjih ter o doseganju ciljev in so osnova za sprejem ukrepov za ponovno usmeritev k ciljem;
- *računovodske in knjigovodske kontrole* omejujejo tveganja neskladnosti s standardi, notranjimi pravili in z dejanskimi poslovnimi dogodki;
- *kontrole informacijske tehnologije* zagotavljajo varnost in zanesljivost delovanja informacijske tehnologije tako na razvojnem kot na produkcijskem področju.

Običajno se izbere kombinacija kontrolnih aktivnosti glede na značilnosti in posebnosti posameznih storitev ali procesov. Izberejo se tiste kontrolne aktivnosti, za katere se oceni, da je stopnja tveganja v primerjavi s stroški za izvajanje kontrol sprejemljiva oziroma, da so pričakovane koristi od izbranih kontrolnih aktivnosti večje od stroškov za njihovo izvajanje. Stopnja tveganja se ocenjuje na osnovi ocenitve velikosti morebitnih škodnih dogodkov oziroma posledic ter verjetnosti pojavljanja. Pri tem se upoštevajo izkušnje, pretekli podatki o izgubah ter predvidevanja za prihodnost.

Osnovni pogoj za učinkovito in uspešno vzpostavitev in izvajanje notranjega kontrolnega sistema je njegova dokumentiranost za vsako storitev oziroma proces ter predstavitev vsem izvajalcem. Zato je izbor kontrolnih aktivnosti in njihova vključitev v dnevno izvajanje procesov dokumentirana v politikah, pravilnikih, načrtih in navodilih za delo. Njihov namen je opredeliti, kaj se bo delalo in kako se bo delalo. Če so napotila skrbna, dosledna, natančna, sistematično urejena in ažurna, predstavljajo celovit zapis notranjega kontrolnega sistema.

6.2.7.3. Izogibanje operativnim tveganjem

Operativnim tveganjem, ki imajo visoko verjetnost nastanka in potencialno visok finančni vpliv, se mora banka izogibati, saj imajo omenjena tveganja pomemben negativni vpliv na poslovni izid in lahko celo privedejo do propada banke.

Banka se omenjenim operativnim tveganjem izogiba tako, da ne izvaja poslovnih procesov, ki so neposredno povezani s tovrstnimi tveganji. Izogibanje je sprejemljivo v primerih, kjer so pričakovani pozitivni učinki izvajanja poslovnega procesa manjši od pričakovane škode ob realizaciji tveganja, oziroma ne obstajajo ekonomski razlogi za nadaljnje izvajanje poslovnega procesa (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004).

Pri odločanju za izogibanje tveganj mora banka upoštevati poslovne in finančne potrebe organizacije ter komplementarne stranske učinke odločitve o izogibanju, pri tem je pomemben predvsem vpliv odločitve na ostale poslovne procese.

6.2.7.4. Prenos operativnih tveganj

Operativna tveganja, ki imajo majhno verjetnost nastanka in potencialno visok finančni vpliv, lahko banka prenese. Prenos je odločitev banke, da prenese izvajanje poslovnih procesov in z njimi povezano tveganje izven banke oziroma da prenese pokrivanje potencialne škode. Prenos tveganja je sprejemljiv v primerih, kjer so pričakovani stroški prenosa manjši od pričakovane škode ob realizaciji tveganja. V nasprotnem primeru je potrebno sprejeti odločitev glede uporabe ostalih alternativ (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004).

Najpogostejša orodja, ki se uporabljajo za prenos tveganj, so naslednja (Okvir upravljanja operativnih tveganj, 2004):

- sklenitev zavarovalnih polic pri zavarovalnici;
- prenašanje določenih delov poslovanja na zunanje poslovne partnerje (outsourcing).

Uporaba zavarovanj

Nekatera pomembna operativna tveganja imajo majhno verjetnost nastanka, vendar potencialno velik finančni učinek. Prav tako nekaterih dogodkov, kot so na primer naravne katastrofe, ni mogoče kontrolirati. Za zmanjševanje izpostavljenosti do teh dogodkov oziroma za zmanjševanje njihove frekvence in/ali resnosti, lahko banka uporablja določena orodja ali programe za zmanjševanje tveganj. Omenjena tveganja lahko banka obvladuje oziroma prenese s pomočjo sklenitve zavarovalnih polic.

Za banko so pomembna predvsem tista zavarovanja, ki omogočajo takojšnje in zanesljivo izplačilo. Do sedaj so namreč zavarovanja pri kritju operativnih tveganj igrala omejeno vlogo. Razlogov za to je pa kar nekaj. Eden od njih je, da so tradicionalne zavarovalne police, ki jih ponujajo zavarovalnice, neustrezne, saj se nanašajo le na določena in precej omejena področja operativnih tveganj. Zavarovalniški trg je zelo razdrobljen in zato police in področja delovanja niso enotna. Tradicionalna zavarovanja ne pokrivajo zelo obsežne narave

operativnih tveganj, tako da večina od njih ni pokrita z zavarovanji, ki jih običajno sklenejo banke. Drugi razlog je, da si lahko zavarovalnica v primeru katastrofalnega dogodka vzame določen čas, da izplača banki denar, tudi če ima banka zavarovanje in se izguba nedvoumno krije iz zavarovalne police. Tako lahko zavarovalnica predstavlja kreditno tveganje, saj je možno, da ne bo poravnala obveznosti. Tudi če do te situacije ne pride, pa se lahko plačilo precej zavleče zaradi pravnih postopkov. V primeru katastrofalnega dogodka torej zavarovalnica mogoče dejansko sploh ne bo varovala institucije. Tretji razlog pa je, da določanje cene tveganja ni jasno opredeljeno, kar pa je za zavarovalnice precej občutljivo področje. V zadnjih letih so se precej zvišale premije, razširjenost izključitvenih klavzul je zmanjšala obseg razpoložljive zaščite, izplačila so počasna in ne pokrijejo vseh stroškov izgubljenega poslovanja, poleg tega so zavarovalnice začele vztrajati pri zavarovalniških revizijah. Podjetja so torej prisiljena poiskati druge načine kritja teh tveganj (Cruz, 2002, str. 233).

Toda tudi na tem področju se že kažejo spremembe. Tako je v tujini že mogoče uporabiti inovativne zavarovalne police s takojšnjim ali določenim izplačilom zavarovalnine in na ta način prenesti iz banke tveganje redkih, a hudih izgub, ki so lahko posledica napak ali opustitev v poslovanju, fizične izgube vrednostnih papirjev, goljufij bančnih uslužbencev ali tretjih oseb in naravnih katastrof.

Uporaba zunanjih izvajalcev

Prenos določenih aktivnosti iz banke na zunanje izvajalce lahko izboljša profil operativne tveganosti banke. Zunanji poslovni partnerji imajo namreč lahko večje strokovno znanje in so specializirani za točno določene poslovne aktivnosti. Kljub temu pa uporaba njihovih storitev ne zmanjšuje odgovornosti uprave in višjega menedžmenta pri zagotavljanju varnega in transparentnega izvajanja teh poslovnih aktivnosti, ki morajo potekati tudi v skladu z zakoni (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 11-12).

Tako morajo banke vzpostaviti politiko za upravljanje s tveganji, ki izhajajo iz poslovnih aktivnosti s pogodbenimi poslovnimi partnerji. Dogovori z zunanjimi poslovnimi partnerji morajo temeljiti na jasnih pogodbah in/ali sporazumih o izvajanju storitev, iz katerih izhaja jasna razmejitev odgovornosti med banko in zunanjimi poslovnimi partnerji. Poleg tega mora banka upravljati tudi z ostalimi tveganji, ki so povezana z uporabo zunanjih izvajalcev, vključno s prekinitvami izvajanja teh aktivnosti s strani zunanjih poslovnih partnerjev (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 11-12).

Glede na obseg in naravo aktivnosti mora banka poznati potencialen vpliv možne nezadostne izvedbe posameznih aktivnosti zunanjih poslovnih partnerjev na njene operacije ali komitente. Pri tem je treba zunanjega dobavitelja proučiti tudi z vidika njegovih težav pri poslovanju, kot so prekinitve operativnega poslovanja, možen stečaj itd. Uprava banke in višji menedžment morata zagotoviti, da so pričakovanja in obveznosti vsake stranke v poslu jasno opredeljene, da jih vsaka stran dobro razume, predvsem pa, da se jih da izterjati (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 11-12).

Banka mora pri ocenjevanju operativnih tveganj upoštevati obseg obveznosti in finančno sposobnost zunanjega poslovnega partnerja, da krije banki škodo za svoje napake, malomarnost in ostale poslovne napake. Banka mora prav tako izvršiti začetni skrbni pregled, kasneje pa tesno spremljati aktivnosti zunanjih poslovnih partnerjev. To velja zlasti za tiste zunanje poslovne partnerje, katerim manjka izkušenj pri poslovanju v reguliranem bančnem okolju. Proces spremljanja, ponovnega ocenjevanja in ponovne izdelave skrbnih pregledov testov je treba ponavljati v rednih časovnih obdobjih. Na področju kritičnih aktivnosti lahko banka izdela krizne načrte, kamor vključi tudi alternativne možnosti najetja drugih poslovnih partnerjev ter stroške in resurse, potrebne za pravočasno zamenjavo (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003, str. 11-12).

6.2.7.5. Vzpostavitev načrta neprekinjenega poslovanja

Evropska direktiva v splošnih kriterijih za izračun regulatornega kapitala za operativna tveganja navaja, da mora vsaka banka vzpostaviti krizni načrt in načrt neprekinjenega poslovanja, ki bosta omogočila njeno neprekinjeno operativnost in omejila izgube v primeru hujše motnje poslovanja.

Načrti neprekinjenega poslovanja

Neprekinjeno poslovanje je za banko ključnega pomena zaradi lastnega preživetja, kot tudi zaradi dobrega imena banke in pridobivanja zaupanja komitentov. Po nekaj dneh neposlovanja je danes banka obsojena na propad, zato mora imeti vsaka banka oblikovan načrt neprekinjenega poslovanja.

Načrt neprekinjenega poslovanja je zbirka postopkov, aktivnosti in navodil, ki omogočajo lažje in hitrejše odzivanje banke v primeru nastanka kriznih razmer. Namen načrtov je organizirati in pripraviti banko, da bo v čim krajšem možnem času sposobna varno in organizirano nadaljevati oziroma obnoviti svoje poslovanje.

Glavni cilji načrtov neprekinjenega poslovanja so (Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004):

- zagotoviti zaposlenim in komitentom v času med in po nesreči čim višjo stopnjo varnosti;
- zagotoviti delovanje poslovnih sistemov in sistemov informacijske tehnologije za podporo poslovno najbolj kritičnim sistemom banke v najkrajšem možnem času po nastanku motnje ali nesreče na primarni ali rezervni lokaciji;
- pravočasno informirati vse odgovorne v banki o nastali situaciji z namenom čim hitrejše vzpostavitve nemotenega delovanja banke.

Z natančno pripravo, testiranjem ter dopolnjevanjem načrta neprekinjenega poslovanja se želijo banke v čim večji možni meri izogniti nevarnostim, kot so (Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004):

- številne odločitve, ki lahko ohromijo učinkovito izvajanje postopkov in aktivnosti v okviru načrtov obnove poslovanja po nesreči ter s tem onemogočijo učinkovito odpravljanje posledic nesreče ter zagotavljajo nadaljevanje poslovanja;
- pojav kritične točke pri odpovedi informacijskega sistema, infrastrukture in poslovnega procesa;
- pomanjkanje osebja s primernim znanjem in izkušnjami, kar onemogoča uspešno nadaljevanje poslovanja;
- vpliv izgube večjega ali manjšega dela podatkov;
- visoka finančna in poslovna škoda, ki bi nastala v primeru neupoštevanja postopkov in aktivnosti, opredeljenih v načrtu neprekinjenega poslovanja v banki;
- izguba poslovnega ugleda, konkurenčnosti ter odškodninske odgovornosti, ki bi posledično nastala v primeru neupoštevanja postopkov in aktivnosti, opredeljenih v načrtu neprekinjenega poslovanja v banki;
- škoda, ki bi nastala zaradi neupoštevanja zakonskih obveznosti, ki jih opredeljujejo vsi zakoni RS s področja financ in bančništva;
- izguba licence zaradi neupoštevanje z zakonom določenih obveznosti banke do pristojnih regulatorjev.

Priprava načrta za neprekinjeno poslovanje je za banko tehnično zelo kompleksen problem in finančno zelo velik zalogaj. Načrti neprekinjenega poslovanja se nanašajo na proces poslovanja banke in morajo biti usmerjeni k preprečevanju prekinitev poslovnih procesov ter možnostim hitre vzpostavitve prekinjenih poslovnih procesov. Načrt neprekinjenega poslovanja je lahko izdelan za določen poslovni proces ali pa tudi za vse kritične poslovne procese.

V načrtu za neprekinjeno poslovanje morajo biti opredeljene kritične in vitalne poslovne funkcije, ki morajo biti zaščitene pred večjimi nesrečami in katastrofami. Kritičnost poslovnih funkcij se določi na podlagi analize tveganj, katera vključuje po prioriteti razvrščene kritične sisteme v skladu s časovno občutljivostjo, kritičnostjo in neobhodno potrebo za nadaljevanje poslovanja, ki sledi nesreči. Na podlagi identificiranih nevarnosti je potrebno opredeliti ukrepe in postopke v zvezi z aktivnostmi zaposlenih po poslovnih procesih, za različne vrste verjetnih kriznih scenarijev, odgovornosti menedžerjev in drugih zaposlenih v kriznih razmerah ter ukrepe in postopke na področju rednega revidiranja in razvijanja načrtov zaradi sprememb v internem in zunanjem okolju banke.

Načrti obnovitve dela po nesreči

Načrt neprekinjenega poslovanja je krovni dokument, katerega pomemben del je tudi načrtovanje obnovitve dela po nesreči. Načrt obnovitve dela po nesreči se lahko definira kot načrt, ki omogoča obnovitev stanja, kakršno je bilo pred nesrečo, če organizacija utрпи večjo škodo ali če jo prizadene kakšen drug razdejalen dogodek, pri čemer je katastrofa definirana kot prekinitev kritičnih servisov informacij oziroma kritičnih poslovnih funkcij za nesprejemljivo obdobje.

Hitra ponovna vzpostavitev kritičnih poslovnih funkcij preprečuje, da bi prekinitve povzročile katastrofalne posledice za poslovanje. To lahko družbe dosežejo s planiranjem obnove poslovnih funkcij po nesreči na alternativni lokaciji in kasneje z vzpostavitvijo teh funkcij na osnovni lokaciji. Namen planiranja obnove po katastrofi ni obnova celotne organizacijske strukture, ampak le pokritje ključnih funkcionalnih zahtev, dokler kriza ne mine.

Načrti obnovitve dela po nesreči se nanašajo predvsem na problematiko informacijsko-tehnoloških sistemov in morajo biti usmerjeni k preprečevanju prekinitve delovanja informacijsko-tehnoloških sistemov banke ter možnostim njihove hitre ponovne vzpostavitve v primeru okvare ali nastale neuporabnosti. Tako mora omenjeni načrt vsebovati seznam informacijsko-tehnoloških sistemov, ki so predmet načrta, seznam identificiranih nevarnosti ter ukrepe in postopke za različne vrste kriznih scenarijev. Potrebno je opredeliti tudi ukrepe in postopke za ponovno vzpostavitev podatkov v primerih razpada informacijsko-tehnoloških sistemov ter postopke v zvezi z vključevanjem alternativnih zmogljivosti za procesiranje podatkov. Pomembna je tudi opredelitev odgovornosti menedžerjev in drugih zaposlenih v kriznih razmerah.

6.2.8. *Analiza učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji*

Upravljanje z operativnimi tveganji je proces, ki ga je potrebno neprestano izvajati in sproti izpopolnjevati ter izboljševati. Namen analize učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji je ugotoviti, kakšen vpliv so imeli izvedeni koraki v procesu upravljanja z operativnimi tveganji in pri tem sprejete odločitve na poslovanje finančne institucije. Analiza učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji je načeloma zadnja faza v procesu celovitega upravljanja z operativnimi tveganji. Banka odgovori na spodaj postavljena vprašanja (RISK vprašanja) in iz analize odgovorov lahko razbere napake in pomanjkljivosti obstoječega pristopa, katere je potrebno odpraviti. Da bi izboljšala postopek celovitega upravljanja z operativnimi tveganji, mora banka odgovoriti vsaj na tako imenovana »RISK« vprašanja (Cameron, James, 1998, str. 83):

- R (return) – Ali dosegamo primeren oziroma zadosten dobiček glede na tveganja, ki jih sprejemamo?
- I (immunisation) – Ali imamo učinkovito kontrolo za zmanjševanje izgub iz naslova tveganj?
- S (systems) – Ali imamo ustrezne sisteme za ocenjevanje, spremljanje in upravljanje s tveganji?
- K (knowledge) – Ali imamo ustrezne ljudi, znanja, kulturo ter vrednote za učinkovito upravljanje s tveganji?

7. UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI V SLOVENSKIH BANKAH

7.1. STANJE NA PODROČJU UPRAVLJANJA Z OPERATIVNIMI TVEGANJI V SLOVENSKIH BANKAH

Nova evropska kapitalska regulativa, ki bo pričela veljati s 1.1.2007, bo zavezujoča za vse banke iz držav članic Evropske unije, torej tudi za slovenske banke. Pravočasno uvajanje ustreznega sistema upravljanja z operativnimi tveganji v bankah kot pomembnega dela novega kapitalskega sporazuma je za Slovenijo, kot članico Evropske unije, zelo pomembno hkrati pa tudi zelo težavno. Koncept celovitega obvladovanja operativnih tveganj namreč zahteva od bank vzpostavitev izredno kompleksnega sistema upravljanja z omenjenimi tveganji na vseh organizacijskih nivojih banke ter izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja po enem izmed danih pristopov.

Priprave, ki na obravnavano problematiko potekajo v slovenskem prostoru, so še dokaj v povojih, zlasti če se primerjamo z ostalimi evropskimi državami. Vendar pa bodo tudi slovenske banke in Banka Slovenije, kot njihov regulator in nadzornik, morale slediti spremembam, ki jih narekujejo najrazvitejše države sveta. Do konca leta 2006 morajo namreč biti ustrezno pripravljene na konkurenčen boj z ostalimi bankami, v nasprotnem primeru bodo naše banke v podrejenem konkurenčnem položaju v primerjavi z drugimi na skupnem evropskem trgu.

Slovenske banke še vedno namenjajo operativnim tveganjem premalo pozornosti, saj ko govorimo o praksi upravljanja v slovenskih bankah, imamo največkrat v mislih merjenje in upravljanje kreditnih tveganj, zagotavljanje likvidnosti in v zadnjem času tudi spremljanje tržnih tveganj. Po letu 1991 je v Sloveniji sicer prišlo do velikih sprememb in občutnega izboljšanja kakovosti spremljanja tveganj, vendar pa je zaostanek v primerjavi z bankami iz razvitih tržnih gospodarstev še vedno precejšen. V Sloveniji se namreč le nekaj večjih bank sistematično ukvarja z vprašanjem vzpostavljanja učinkovitega in celovitega obvladovanja operativnih tveganj (Prašnikar, 2000, str. 32).

Razlike med slovenskimi bankami so torej še vedno precejšnje, kar je pogojeno tako z velikostjo bank kot tudi s sredstvi, ki jih banke namenjajo funkciji upravljanja s tveganji. Tiste banke, katerih večinski lastniki so tuje banke, bodo pri uvajanju novosti glede obvladovanja tveganj, ki jih predvideva novi kapitalski sporazum, v prednosti pred bankami v slovenski lasti. Znanja s področja spremljanja in upravljanja s tveganji so namreč v bankah na območju Evropske unije mnogo bogatejša kot v slovenskih bankah (Košak et al., 2002, str. 51).

Tudi ankete, ki so bile izvedene na temo novega kapitalskega sporazuma, kažejo na zaostajanje slovenskih bank za razvitimi državami na področju upravljanja z operativnimi tveganji. Prvo anketo glede seznanjenosti domačih bank in njihove pripravljenosti na novo

kapitalsko ureditev je Banka Slovenije izvedla že v začetku leta 2002 v sodelovanju z Združenjem bank Slovenije. Rezultati ankete so pokazali na povprečno seznanjenost slovenskih bank z novostmi, kljub temu pa so se banke zavedale, da se je treba na spremembe začeti pripravljati takoj. Banke je v zvezi z novim kapitalskim sporazumom najbolj skrbela zgraditev ustrezne informacijske podpore, med priložnostmi pa so videle večjo uporabo internih metod za upravljanje s tveganji in približevanje potrebnega regulatornega kapitala dejanski tveganosti bank (Aktivnosti v Banki Slovenije na temo CAD III, 2003).

Tudi rezultati ankete, ki so jo izvedli avtorji knjige Primerjamo se z najboljšimi, kažejo na sicer dobro seznanjenost bank z glavnimi spremembami, ki jih prinaša novi kapitalski sporazum. Banke pa še vedno največ pozornosti namenjajo področju upravljanja s kreditnimi tveganji, medtem ko je stanje na področju operativnih tveganj slabše (Košak et al., 2002, str. 51–54).

Banka Slovenije je leta 2003 izvedla tudi kvantitativno študijo učinkov, in sicer z namenom, da ovrednoti učinke sprememb kapitalskih pravil na kapitalsko ustreznost slovenskega bančnega sistema ob uporabi najenostavnejših pristopov za merjenje posameznih vrst tveganj. Analiza rezultatov študije je pokazala, da bi se celotna kapitalska zahteva bančnega sistema povečala tako v primeru pesimističnega (za 19,98 %) kot tudi realističnega (za 11,02 %) scenarija. Iz analize je mogoče razbrati, da se bo celotna kapitalska zahteva na račun dodatnih kapitalskih zahtev za operativna tveganja, ki jih bodo morale po novem izračunavati vse banke, povečala za okrog 10 %. Banka Slovenije je primerjala tudi višine kapitalskih zahtev za operativna tveganja, izračunane ob uporabi enostavnega in ob uporabi standardiziranega pristopa. Analiza je pokazala, da bi večina bank imelo nižje kapitalske zahteve za operativna tveganja ob uporabi enostavnega pristopa, kar je v nasprotju s ciljem nove kapitalske regulative, ki želi preko kapitalskih prihrankov spodbujati banke k uporabi naprednejših pristopov.

Banka Slovenije se je leta 2004 odločila, da ponovno preveri stanje na področju razvoja okvira upravljanja z operativnimi tveganji, ter se hkrati seznanila s stališči uprav o predvideni izbiri pristopa za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja. Na podlagi ankete je Banka Slovenije ugotovila, da je še kar nekaj bank, ki še ni sprejelo formalne odločitve o načrtovani vrsti pristopa za izračun kapitalskih zahtev za operativna tveganja. Tudi priprave na učinkovito upravljanje z operativnimi tveganji so v nekaterih bankah še nejasne in v ta namen še ne zagotavljajo zadostnih kadrovskih, finančnih in podobnih virov. (Ogrinc, Rotovnik, 2004, str. 15-16).

Osnovna ugotovitev, ki jo lahko razberemo iz rezultatov ankete, je, da se banke v veliki večini zavedajo kompleksnosti problematike, čeprav je razvoj sistema upravljanja z operativnimi tveganji marsikje še na samem začetku. Za omenjene banke bi bilo priporočljivo, da začnejo postopoma graditi učinkovit sistem upravljanja z operativnimi tveganji, in sicer po korakih, ki sem jih zapisala v prejšnjem poglavju.

Počasnega razvoja na področju upravljanja z operativnimi tveganji se zaveda tudi Banka Slovenije, zato se je odločila izvesti nekatere aktivnosti, ki bodo v bankah spodbudile proces razvoja sistematičnega upravljanja z operativnimi tveganji. Ena prvih nalog v okviru projekta uveljavitve novih kapitalskih pravil v slovenskem bančnem prostoru je seznanjanje bank z novostmi, ki se pripravljajo. Pomembno je, da banke poznajo razloge in cilje oblikovanja novega kapitalskega sporazuma ter da se prek spoznavanja konkretnih vsebin novega kapitalskega sporazuma zavedo kompleksnosti in daljnosežnosti njegovih posledic. Prvi korak na tem področju je bil v Sloveniji storjen z uvrstitvijo tem, ki so povezane z novim sporazumom, v program raznih bančnih seminarjev.

Leta 2003 je bil ustanovljen tudi Odbor za Basel II pri Združenju bank Slovenije, v katerem sodelujejo predstavniki Banke Slovenije in skoraj vseh slovenskih bank. Odbor je bil ustanovljen z namenom, da seznanja banke z novostmi in vsebinami nove kapitalske ureditve, spremlja uveljavitve priporočil ter sodeluje pri prenosu vsebine direktiv v nacionalno zakonodajo. V okviru Odbora delujeta dve skupini, in sicer skupina za kreditna tveganja in skupina za operativna tveganja. Delovna skupina za operativna tveganja je že izdelala okvirna pravila za razporejanje poslovnih aktivnosti bank glede na seznam osmih poslovnih področij, ki jih opredeljuje standardiziran pristop. Natančno je bila razdelana tudi definicija bruto dohodka, ki je skupaj z razvrščenimi poslovnimi aktivnostmi podlaga za izračun kapitalske zahteve za operativna tveganja. Trenutno pa Odbor pospešeno pripravlja priporočila za vzpostavitev sistema upravljanja z operativnimi tveganji. Omenjena priporočila pripravljajo v sodelovanju z Banko Slovenije, in sicer z namenom lažje interpretacije zahtev prenovljene direktive na področju upravljanja z operativnimi tveganji. Priporočila bodo smernice in koristen pripomoček bankam pri načrtovanju strateških ciljev na področju upravljanja z operativnimi tveganji.

7.2. PROBLEMI UVAJANJA STANDARDIZIRANEGA PRISTOPA V PRAKSI

Banka Slovenije in slovenske poslovne banke se torej počasi že pripravljajo na spremembe, ki jih prinaša nova evropska kapitalska regulativa. Toda nova regulativa, ki bo postala zavezujoč dokument tudi za vse banke v Sloveniji, bo kmalu pričela veljati, zato je sedaj že skrajni čas, da tudi naše banke začnejo resneje delati na področju upravljanja z operativnimi tveganji.

Operativna tveganja do sedaj niso bila predmet kapitalske zahteve ter upravljanja s tveganji. Banke bodo torej proces upravljanja z operativnimi tveganji vzpostavljale prvič, kar pomeni soočanje z mnogimi težavami. Operativna tveganja so namreč področje, kjer je zaenkrat še veliko nejasnosti in odprtih vprašanj. Za merjenje in upravljanje operativnih tveganj ni neke splošno uveljavljene metodologije, ki bi veljala za dobro bančno prakso. Poleg tega na tem področju zaenkrat zeva ogromna podatkovna vrzel, saj niti večina največjih svetovnih bank teh tveganj še ne spremlja dolgo časa ali vsaj ne na sistematičen način. Zaradi pomanjkanja časovne vrste podatkov ter visokih stroškov naprednih pristopov, se bo veliko bank v prvi fazi

odločilo za uporabo standardiziranega pristopa za izračunavanje kapitala za operativna tveganja.

Banke, ki bodo želele uporabljati standardiziran pristop za izračun kapitala za operativna tveganja, pa bodo morale izpolnjevati relativno stroge kriterije. Banke se bodo pri vzpostavljanju sistema upravljanja z operativnimi tveganji srečevale z mnogimi problemi in težavami. Nova kapitalska regulativa namreč govori predvsem o tem, kaj je potrebno storiti, le redko pa ponuja konkretne praktične rešitve. Tako bodo morale banke same najti ustrezne rešitve, ki bodo zadoščale kriterijem, poleg tega pa bodo tudi omogočale učinkovito obvladovanje operativnih tveganj.

Prvi problem predstavlja že sama definicija operativnih tveganj. Nova kapitalska regulativa sicer definira operativna tveganja, vendar je omenjena definicija zelo splošna in se pričakuje, da bo vsaka banka opredelila svojo lastno definicijo operativnih tveganj, ki bo ustrezala njenemu poslovanju. Banka mora opredeliti tudi škodne dogodke, ki bodo predmet spremljanja ter spodnjo mejo izgube za zbiranje škodnih dogodkov. Tako se lahko banke odločijo, da bodo predmet spremljanja samo tisti škodni dogodki, ki imajo neposreden vpliv na poslovni izid, nekatere banke bodo spremljale tudi posredne stroške, nezaračunane prihodke in/ali oportunitetne stroške. S tem ko bodo banke postavljale svoje definicije operativnih tveganj in škodnih dogodkov ter spodnje meje, ne bo možna primerjava med bankami, česar se morajo zavedati tudi nadzorniki, ki bodo pregledovali ustreznost sistema upravljanja z operativnimi tveganji.

Problemi se pojavljajo tudi pri ločevanju operativnih tveganj od kreditnih in ostalih tveganj. Škodni dogodki iz naslova operativnih tveganj so vsi dogodki, ki nastanejo kot posledica napak ljudi, notranjih procesov, sistemov ali zunanjih dejavnikov. Tako se morajo kot operativna tveganja poročati vse izgube, katere utрпи banka zaradi pomanjkljive kreditne dokumentacije, ponarejenih dokumentov za pridobitev kredita in podobno. Podatki o omenjenih dogodkih so namreč osnova za učinkovito zmanjševanje in obvladovanje operativnih tveganj, zato se morajo poročati kot škodni dogodki iz naslova operativnih tveganj. Problem pa nastane, ker banka omenjene izgube odpiše, ter jih poroča tudi kot kreditna tveganja, kar bi v prihodnje lahko pomenilo dvojno zajemanje škod. Banka lahko problem dvojnega zajemanja škod reši tako, da omenjene dogodke zbira v posebni bazi ali jim dodeli posebno oznako, ter tako omogoči, da se jih lahko, v primeru analiziranja tveganj na nivoju banke, izloči.

Naslednji izziv pri vzpostavljanju sistema upravljanja z operativnimi tveganji je vzpostavitev sistematičnega zbiranja in spremljanja škodnih dogodkov. Poleg jasnih navodil in opredelitev, kateri škodni dogodki so predmet zbiranja, je potrebno opredeliti tudi sam način poročanja. Potrebno je namreč zagotoviti, da se poročajo vsi škodni dogodki, poleg tega pa je potrebno paziti, da ne pride do podvajanj. V ta namen je potrebno natančno opredeliti, katere organizacijske enote so zadolžene za poročanje in spremljanje posameznih škodnih dogodkov. Organizacijska enota, ki je odgovorna za nastanek škodnega dogodka ter jo izguba iz tega naslova tudi bremeni, je lastnik operativnih tveganj. Lastnik operativnih tveganj pa je

odgovoren za celovito spremljanje in obvladovanje škodnih dogodkov. Organizacijska enota, kjer dogodek nastane, namreč lahko najboljše in najlažje zbere podatke o škodnem dogodku, poleg tega lahko tudi vzpostavi določene ukrepe za zmanjšanje izgube omenjenega škodnega dogodka oziroma prepreči ponavljanje škodnih dogodkov v prihodnje. Banke se morajo zavedati, da vzpostavitev učinkovite in popolne baze podatkov o škodnih dogodkih iz naslova operativnih tveganj zahteva veliko časa in napora. Večina bank bo morala posodobiti informacijski sistem, izobraziti kadre ter več pozornosti nameniti notranji kontroli, za kar pa bo potrebno veliko časa in finančnih sredstev. Kvaliteta podatkov v bazi bo prva leta zbiranja slabša, banka se bo namreč še učila na lastnih napakah in bo sproti izboljševala sistem zbiranja podatkov. Poleg tega tudi zaposleni potrebujejo čas, da se seznanijo z operativnimi tveganji ter spoznajo koristi spremljanja škodnih dogodkov.

Vzporedno s spremljanjem škodnih dogodkov je potrebno vzpostaviti tudi ustrezno kontrolo zbiranja škodnih dogodkov, ki omogoča spremljanje ter izboljševanje kvalitete in kvantitete podatkov o škodnih dogodkih. Na eni strani lahko omenjeno delo opravlja služba notranje revizije, ki pri svojih rednih pregledih pregleduje tudi pravilnost poročil o škodnih dogodkih. Za namen kontroliranja poročanja pa bi bilo potrebno bazo podatkov o škodnih dogodkih uskladiti z bančnim knjigovodstvom, kar pa bankam predstavlja velik zalogaj. Bančni kontni okvir in pravila knjiženja bi bilo namreč potrebno prilagoditi operativnim tveganjem tako, da bi se le-ta knjižila na posebne konte. Iz trenutnega sistema knjiženj namreč ni mogoče razbrati škodnih dogodkov iz naslova operativnih tveganj. Poleg tega se v računovodstvu ne evidentirajo vsi škodni dogodki iz naslova operativnih tveganj (npr.: nezaračunani prihodki, katerim se je banka odpovedala zaradi napake pri poslovanju).

Pri samem zbiranju škodnih dogodkov pa se strokovna služba upravljanja z operativnimi tveganji pogosto sooča tudi z nemotiviranostjo zaposlenih. Lastniki operativnih tveganj so organizacijske enote in le-te morajo poskrbeti za spremljanje škodnih dogodkov ter na podlagi analize vzpostaviti dodatne ukrepe v smeri zmanjševanja izgub iz naslova operativnih tveganj. Zaposleni pri tem ne vidijo koristi, ampak le dodatno zadolžitev, poleg tega pa jih je strah večje kontrole. Zato se morajo banke, z upravo na čelu, truditi za vzpostavitev kulture upravljanja s tveganji v banki. Operativna tveganja so namreč prisotna v vseh delih banke in brez sodelovanja vseh zaposlenih učinkovito upravljanje z operativnimi tveganji ni mogoče.

Upravljanje z operativnimi tveganji pa je povezano tudi z visokimi stroški, ki so vezani predvsem na informacijsko infrastrukturo in kadre. Banka, ki želi vzpostaviti učinkovit sistem upravljanja z operativnimi tveganji, mora v ta namen oblikovati posebno projektno skupino, ki bo ustrezno usposobljena in bo polni delovni čas zaposlena na omenjenem projektu. Le na ta način se namreč lahko zagotovi pravočasna in kvalitetna vzpostavitev sistema upravljanja z operativnimi tveganji. Ustanovitev omenjene skupine pa predstavlja predvsem za manjše banke velik finančni zalogaj. Dodatne stroške predstavlja tudi potrebna informacijska infrastruktura, ki je nujno potrebna za sistematično spremljanje, ocenjevanje in obvladovanje operativnih tveganj.

Dodatni problem pri izpolnjevanju zahtev za standardiziran pristop predstavlja kratek časovni rok. Novo kapitalno regulativo je Evropski parlament sprejel 28.09.2005, veljati pa naj bi začela 1.1.2007. Banke se že sedaj vneto pripravljajo na novo regulativo, pri tem pa se srečujejo s težavami, ki so povezane s pomanjkljivimi informacijami iz strani regulatorjev in nadzornikov. Tako morajo banke že sedaj definirati potrebna polja za informacijsko podporo za spremljanje operativnih tveganj, ki pa jih bodo mogoče morale kasneje dopolnjevati in popravljati zaradi nadzornikovih zahtev po poročilih. Še vedno namreč ni jasno, v kakšni obliki bo potrebno operativna tveganja poročati pristojnim organom.

Pri vsem tem se pojavlja tudi vprašanje, ali naj banka stremi le k izpolnjevanju kvalifikacijskih kriterijev za posamezni pristop ali naj poudarek daje kvaliteti upravljanja z operativnimi tveganji, katerega rezultat je tudi dejansko obvladovanje operativnih tveganj. Zaradi kratkega časovnega roka in visokih zahtev regulatorjev ima veliko bank za svoj prvi cilj čim hitrejšo izpolnitev kriterijev. Tako bo veliko bank izvedlo identifikacijo operativnih tveganj z enostavnimi vprašalniki, katere bodo lahko organizacijske enote relativno hitro in subjektivno ocenile, rezultati pa ne bodo kazali realnega stanja izpostavljenosti banke operativnim tveganjem. V kolikor želi banka kvalitetno identificirati in oceniti operativna tveganja, je potrebno le-temu posvetiti veliko časa. Organizacijske enote morajo namreč oceniti potencialne škodne dogodke po vseh glavnih produktih, aktivnostih, procesih in sistemih. Omenjeno ocenjevanje zahteva veliko priprav, za celovito izvedbo pa je potrebno precej časa. Z omenjenim problemom se srečujejo predvsem velike in mednarodno aktivne banke, ki imajo obsežno listo storitev, procesov in sistemov. Obstaja torej velika verjetnost, da banke, ki se danes lotijo omenjenega načina ocenjevanja, do konca leta 2006 ne bodo v celoti izpolnjevale predpisanih kriterijev. Tukaj se torej pojavlja vprašanje, ali bodo nadzorniki banki dovolili uporabo standardiziranega pristopa, če bo imela delno izvedeno ocenjevanje ter pripravljen plan za dokončno izvedbo.

Za iskanje odgovorov na ta in podobna vprašanja bo bistvenega pomena dialog med bankami in nadzorniki ter med nadzorniki iz različnih držav, ki naj bi poskrbel, da se bodo pravila za določanje kapitalne ustreznosti in obvladovanje tveganj prilagajala bančni praksi in dogajanju na finančnih trgih. Nadzorniki se bodo morali izogibati nepotrebnim in neuskkljenim nadzornim aktivnostim, ki bi lahko povzročile preveliko breme za nadzorovane subjekte. Jasno bo potrebno definirati tudi vlogo domačih in tujih nadzornikov ter natančno opredeliti njihove pristojnosti in odgovornosti.

Slovenske banke se zavedajo, da bodo morale v vzpostavitev učinkovitega sistema upravljanja z operativnimi tveganji vložiti veliko časa in finančnih sredstev, pri tem pa niso prepričane, da bodo koristi vzpostavljenega sistema večje od stroškov, ki bodo pri tem nastali. Njihov strah je povsem upravičen. Vendar pa je pri tem treba poudariti, da učinkovit sistem upravljanja s tveganji pomeni tudi koristi in konkurenčne prednosti za banko. Tako spremljanje podatkov o dogodkih iz naslova operativnih tveganj omogoča izdelavo boljših analiz stroškov in koristi (cost-benefit analysis), prav tako je tudi podlaga za sprejemanje ukrepov z namenom zmanjševanja škodnih dogodkov, le-to rezultira v manjših stroških banke

ter v večji kakovosti, kar pa pozitivno vpliva poslovni izid banke, zadovoljstvo strank ter dobro ime banke.

8. SKLEP

Bančna panoga je v zadnjih letih doživela korenite spremembe. Za te spremembe sta pomembna predvsem dva dejavnika, in sicer razvoj novih tehnologij in razvoj bančne zakonodaje oziroma regulative.

Hiter tehnološki napredek, razvoj inovacij na področju bančnih storitev, globalizacija in internacionalizacija bančnega poslovanja so značilnosti sodobne bančne panoge. Vse večja konkurenca na finančnem trgu prispeva k velikim spremembam na področju poslovanja bank. Banke tako danes opravljajo sodobne storitve, pri tem pa se srečujejo z mnogimi izzivi. Zaradi velike konkurence je na pomenu pridobilo predvsem učinkovito obvladovanje tveganj.

Odkrivanje tveganj, iskanje vzrokov zanje in obvladovanje le-teh postaja eden najpomembnejših virov konkurenčne prednosti posameznih bank, njihove uspešnosti in s tem temelj za njihovo preživetje v novih razmerah. Če so banke v preteklosti veljale za bolj toge sisteme, ki naj ne bi bili nagnjeni k prevzemanju tveganja, se je to v zadnjem času spremenilo, saj bančništvo nekateri opredeljujejo kot dejavnost upravljanja s tveganji. Le tista banka, ki bo uspešno zadostila pogojem varnosti in kapitalski ustreznosti na eni strani ter dosegla čim višjo donosnost na drugi strani, si bo zagotovila uspešno prihodnost. Slednje je predvsem v interesu lastnikov banke, medtem ko je varnost pomembna tako z vidika narodnega gospodarstva kot tudi za varčevalce, ki presežek svoji sredstev zaupajo banki.

Slabosti v bančni ureditvi neke države, bodisi razvite ali države v razvoju, lahko ogrožajo finančno trdnost te države in tudi mednarodne finančne ureditve. Krepitev finančne ureditve postaja vse večja mednarodna skrb in nuja. Nekateri uradni organi, med drugim tudi Komite za nadzor bank in Evropska komisija, so v zadnjem času proučevali načine za utrjevanje finančne stabilnosti po vsem svetu in kot rezultat je bil oblikovan novi kapitalski sporazum.

Do sedaj so se namreč banke usmerjale predvsem na upravljanje in obvladovanje tržnih in kreditnih tveganj, toda velike izgube v zadnjih letih so pokazale, da je enak poudarek potrebno dajati tudi spremljanju in obvladovanju operativnih tveganj. Nova evropska kapitalna regulativa je tako v novi kapitalni okvir poleg tržnih in kreditnih vključila tudi operativna tveganja. Omenjena regulativa, ki je usklajena s priporočili baselskega Komiteja za nadzor bank, bo stopila v veljavo 1.1.2007 in bo zavezujoča za vse države članice Evropske unije.

V skladu z novo regulativo bodo torej morale banke sedaj izračunavati kapitalsko zahtevo tudi za operativna tveganja. Nova regulativa predlaga različne pristope za merjenje kapitalne zahteve za operativna tveganja. S tem bankam omogoča svobodo pri izbiri tistega pristopa, ki

najbolje ustreza njihovi velikosti, razvitosti ter ostalim značilnostim bančnega poslovanja in profilu tveganja. Na voljo imajo tri pristope: enostavni pristop, standardiziran pristop in napredne pristope. Banke, ki se bodo odločile za uporabo enostavnega ali standardiziranega pristopa, bodo izračunavale kapital kot določen, vnaprej predpisan fiksni odstotek bruto dohodka. Banka pri tem ne potrebuje nikakršne interne metodologije za presojo pričakovanih izgub. Ekonomski kapital bodo banke izračunavale pri naprednih pristopih, kjer je višina kapitala odvisna od različnih parametrov in statistično-matematičnih funkcij.

Banke, ki bodo želele uporabljati določen pristop za izračun kapitala, pa bodo morale izpolnjevati tudi predpisane kriterije, ki jih določa Evropska komisija. Na ta način želi Evropska komisija spodbuditi banke k aktivnemu upravljanju z operativnimi tveganji. Upravljanje s tveganji namreč banko varuje pred propadom in ne le kapital, zato je velik poudarek podan tudi na razvoju in krepitvi kulture upravljanja s tveganji v bankah.

Bolj kot se bliža končni datum uvedbe nove kapitalske regulative, bolj je razvidno, da bo največ bank uporabljalo standardiziran pristop. Napredni pristopi imajo namreč zelo zahtevne kvalifikacijske kriterije, katere je kratkoročno težko uvesti, poleg tega je uvedba naprednih pristopov povezana z velikimi stroški na eni strani, na drugi strani pa veliko bank ugotavlja, da naprednejši pristopi ne bodo prinesli obljubljenih prihrankov pri kapitalu.

Banke, ki bodo želele izračunavati regulatorni kapital za operativna tveganja po standardiziranem pristopu, bodo morale uvesti tudi ustrezen sistem upravljanja z operativnimi tveganji. Omenjeni sistem temelji na dobro opredeljenih in dokumentiranih politikah in procedurah upravljanja z operativnimi tveganji, v katerih so opredeljeni osnovni postopki procesa upravljanja z operativnimi tveganji ter odgovornost in dolžnosti zaposlenih. Prav tako mora vsaka banka jasno opredeliti lastno definicijo operativnih tveganj, ki ustreza njenim potrebam in značilnostim poslovanja. Pri tem je pomembno, da je definicija oblikovana tako, da zajema vse vrste operativnih tveganj, s katerimi se banka srečuje.

Dobro opredeljena definicija operativnih tveganj je podlaga za učinkovito izvedbo identifikacije in ocenjevanja operativnih tveganj. Pri tem gre za ugotavljanje in definiranje škodnih dogodkov, njihovih vzrokov in posledic. Pri ocenjevanju operativnih tveganj se na podlagi ocene verjetnosti nastanka ter velikosti izgube za vsak potencialni škodni dogodek izdelata profil operativne tveganosti.

Za aktivno upravljanje z operativnimi tveganji je izrednega pomena tudi sistematično zbiranje in spremljanje podatkov o škodnih dogodkih iz naslova operativnih tveganj. Na podlagi analize le teh namreč banka sprejme ukrepe v smeri obvladovanja operativnih tveganj, kar je cilj upravljanja z operativnimi tveganji. Tako lahko banka uvede določene postopke ter dodatne notranje kontrole za zmanjšanje nekaterih operativnih izgub. Določene izgube iz naslova operativnih tveganj lahko prenese na zavarovalnice ali zunanje dobavitelje. Škode, ki ne predstavljajo večjih izgub, banka ponavadi sprejme, saj ukrepi predstavljajo višje stroške kot pa sama izguba. Izogibati pa se mora škodnih dogodkov, ki se pogosto dogajajo in banki povzročajo velike izgube. Upravljanje z operativnimi tveganji je proces, ki ga je potrebno

neprestano izvajati in sproti izpopolnjevati ter izboljševati, zato je pri celovitem obvladovanju tveganj pomembna tudi analiza učinkovitosti upravljanja z operativnimi tveganji.

Banke pa se pri vzpostavljanju sistema upravljanja z operativnimi tveganji srečujejo z mnogimi težavami. V kratkem časovnem roku morajo vzpostaviti celovit sistem ocenjevanja, spremljanja, analiziranja ter obvladovanja operativnih tveganj, pri tem pa so omejene tako s kadrovskimi kot finančnimi resursi. Poleg tega je proces upravljanja z operativnimi tveganji novost v bančništvu in je še polno nejasnosti ter odprtih vprašanj. Banka mora natančno opredeliti lastno definicijo operativnih tveganj, ki zajema vse vrste operativnih tveganj, s katerimi se banka pri svojem poslovanju srečuje. Pri tem se banka pogosto srečuje z dvomi, kaj natančno operativna tveganja sploh obsegajo in katere dogodke je potrebno spremljati kot škodne dogodke iz naslova operativnih tveganj. Definicija, ki jo je oblikovala Evropska komisija, je namreč zelo splošna in omogoča bankam postavljanje zelo različnih definicij. Banka mora oblikovati tudi metodologijo identificiranja in ocenjevanja operativnih tveganj ter spremljanja škodnih dogodkov. Za izdelavo metodologij potrebuje banka ustrezno usposobljen kader, za izvajanje pa motivirane zaposlene, ki bodo v obvladovanju operativnih tveganj videli koristi in ne le dodatno zadolžitev in kontrolo.

Večina bank bo torej morala posodobiti informacijski sistem, izobraziti kadre ter več pozornosti nameniti notranji kontroli, za kar pa bo potrebno veliko časa in finančnih sredstev. Pri tem je strateškega pomena predvsem vloga uprave banke. Uprave banke se mora zavedati pomena upravljanja z operativnimi tveganji in tudi aktivno sodelovati pri njihovem upravljanju. Vzpostavitev sistema upravljanja z operativnimi tveganji je namreč zahtevno in obsežno delo, ki vključuje sodelovanje vseh organizacijskih enot v banki, zato je podpora uprave banke strokovni službi, ki je odgovorna za vzpostavitev metodologije in politike upravljanja z operativnimi tveganji ter njihovo uvedbo v poslovne linije, še toliko bolj potrebna.

Nova evropska kapitalska regulativa bo stopila v veljavo v začetku leta 2007. V tem prehodnem obdobju bodo banke lahko poskrbele za ustrezno organizacijsko, informacijsko, tehnološko ter drugo podlago, ki bo potrebna za učinkovito izpolnjevanje novih kapitalskih zahtev. Tudi banke v Sloveniji in Banka Slovenije, kot njihov regulator in nadzornik, bodo morale postoriti še veliko, preden bo novi sporazum zaživel tudi v slovenskem prostoru. Na eni strani bo treba spremeniti oziroma dopolniti zakonsko regulativo, na drugi pa morajo banke oblikovati globalno politiko upravljanja s tveganji, pripraviti ustrezno podatkovno bazo, veliko dela bo tudi na področju zagotavljanja ustrezne tehnološke infrastrukture in kadrov ter zagotavljanja učinkovitega nadzora in kontrole. Slovenske banke nimajo več veliko časa, da se pripravijo na uspešno konkuriranje mednarodnim finančnim institucijam, zato se morajo zahtevnega dela lotiti čimprej.

LITERATURA

1. A New Capital Adequacy Framework. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1999. 62 str.
2. Aroq Research: Revisiting Operational Risk with Terrorism. Windsor: IXOS Consulting Limited, 2002. 10 str.
3. Basel Committee reaches agreement on New Capital Accord issues. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002.
4. Bessis Joel: Risk Management in Banking. Chicester: John Wiley & Sons, 2002. 792 str.
5. Cagan Penny: Standard operating procedures. Erisk.com, 2001, 8 str.
[URL <http://www.erisk.com/news/features/standardops.pdf>], 10.07.2005.
6. Cameron Greg, Lam James: Measuring and Managing Operational Risk within an Integrated Risk Framework. Arthur Andersen: Operational Risk and Financial Institutions. London: Risk Books, 1998, str. 81-94.
7. Capital Requirements and Bank Behaviour: The Impact of The Basel Accord. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1999. 59 str.
8. Chorafas Dimitris N.: Managing Operational Risk. London: Euromoney Books, 2001. 237 str.
9. Commission of the European Communities: Council Directive of 17 April 1989 on the own funds of credit institutions (89/299/EEC). Brussels: Commission of the European Communities, 1989.
10. Commission of the European Communities: Council Directive of 18 December 1989 on a solvency ratio for credit institutions (89/647/EEC). Brussels: Commission fo the European Communities, 1989a.
11. Commission of the European Communities: Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investments firms and credit institutions. Brussels: Commission of the European Communities, 1993.
12. Commission of the European Communities: Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC. Brussels: Commission of the European Communities, 2004. 44 str.

13. Commission of the European Communities: Proposal for Directives of the European Parliament and of the Council, Re-casting Directive 2000/12/EC of The European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions; Annexes techniques. Brussels: Commission of the European Communities 2004a. 153 str.
14. Commission of the European Communities: Proposal for Directives of the European Parliament and of the Council, Re-casting Directive 2000/12/EC of The European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions; Volume I. Brussels: Commission of the European Communities, 2004b. 174 str.
15. Commission of the European Communities: Review of the Capital Requirements for EU Investment Firms, Quantitative Impact Study, Main Conclusions. Brussels: Commission of the European Communities, 2004c. 5 str.
16. Core Principles for Effective Banking Supervision. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002. 44 str.
17. Cornford Andrew: Basel II: Vintage 2003. Journal of Financial Regulation and Compliance, London, 12(2004), 1, str. 22-36.
18. Cruz Marcelo G.: Modeling, Measuring and Hedging Operational Risk. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd., 2002. 330 str.
19. Drobež Katja: Likvidnost, izpostavljenost in kapitalska ustreznost borzno posredniške družbe. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 89 str.
20. Gordon-Hart Sheenagh: Basel 2: the risk to the global consensus. Balance Sheet, Bradford, 12(2004), str. 22-27.
21. Hubner Robert: Managing Operational Risk. Advances in operational risk: firm-wide issues for financial institutions. London: Risk Books in Association with SAS, 2003, str. 17-42.
22. Ilako Charles: Basel II and CAD 3: Key challenges and the road ahead. 2003. [URL: <http://www.pwcglobal.com/images/gx/eng/fs/bcm/pwcbasel2.pdf>], 17.06.2005.
23. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2004. 251 str.

24. Kinsley Stephen et al.: Operational Risk and Financial Institutions: Getting Started. Arthur Andersen: Operational Risk and Financial Institutions. London: Risk Books, 1998, str. 1-27.
25. Košak Marko et al.: Vpliv uvedbe novega kapitalskega sporazuma na konkurenčne prednosti slovenskih bank. Ackerman Grit et al.: Primerjamo se z najboljšimi. Ljubljana: Časnik Finance, 2002, str. 41–71.
26. Kristl Miha, Pirtovšek Matej: Zdrava bančna praksa na področju trgovanja. Borak Neven et al.: Basel 2. 8. strokovno posvetovanje o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 61–74.
27. Leyden Laurence: Time is on your side. Financial Times Business Ltd: The Banker, London, 2002, str. 4–5.
28. Matten Chris: Managing Bank Capital – Capital Allocation and Performance Measurement. Chicester: John Wiley & Sons, 2000. 341 str.
29. Mestchian Peyman: Operational Risk Management: The Solution in in the Problem. Advances in operational risk: firm-wide issues for financial institutions. London: Risk Books in Association with SAS, 2003, str. 3-16.
30. Milligan Jack: Operational Risk: Prioritizing Operational Risk. Banking Strategies, Chicago, 80(2004), 5, str. 67.
31. Mishkin Frederic S., Eakins Stanley G.: Financial Markets and Institutions. 2nd edition. Massachusetts: Addison-Wesley, 2001. 737 str.
32. Mohorič Saša: Operativno tveganje v bankah. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 5, str. 32–34.
33. Ogrinc, Rotovnik: Ugotovitve slovenske kvantitativne študije učinkov. Ljubljana: Banka Slovenije, 2004. 16 str.
[URL: http://www.bsi.si/html/basel2/04_gradiva/dokumenti/OgrincRotovnik_končni.pdf], 25.04.2005.
34. Operational Risk. Consultative Document. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 26 str.
35. Overview of The New Basel Capital Accord. Consultative Document. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 37 str.
36. Overview of The New Basel Capital Accord. Consultative Document. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2003. 18 str.

37. Overview Paper for the Impact Study. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002. 15 str.
38. Padraic Walsh: Operational Risk and The New Basel Accord. Hyperion, 2003.
39. Parsley Mark: Risk management's final frontier. Euromoney, 1996.
[URL: <http://www.euromoney.com/index.html>], 25.05.2005.
40. Potential Modifications to the Committee's Proposals. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 6 str.
41. Prašnikar Domen: Benchmarking upravljanja tveganj v bankah. Bančni vestnik, Ljubljana, 49(2000), 6, str. 32–34.
42. Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema upravljanja z operativnim tveganjem, posvetovalni dokument. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2005. 66 str.
43. Quantitative Impact Study (QIS): Overview of QIS documents. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2005.
[URL: <http://www.bis.org/bcbs/qis/index.htm>], 26.04.2005.
44. Quantitative Impact Study 3 - Overview of Global Results. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2003, str. 33.
45. Rachlin Chris: Operational Risk in Retail Banking. Arthur Andersen: Operational Risk and Financial Institutions. London: Risk Books, 1998, str. 113-127.
46. Results of Quantitative Impact Study 2.5. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002. 6 str.
47. Results of the Second Quantitative Impact Study. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 10 str.
48. Risk Management Guidelines for Derivatives. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1994. 17 str.
49. Rubin Saša: Na poti do Basla II. Bančni vestnik, Ljubljana, 51(2002), 6, str. 41–44.
50. Rubin Saša: Kvantitativna študija učinkov novega kapitalskega sporazuma – tuje izkušnje in domačapričakovanja. Borak Neven et al.: Priprave slovenskih bank na Basel 2. 9. strokovno posvetovanje o bančništvu. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2003, str. 7–20.

51. Saunders Anthony: *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2005. 856 str.
52. Sinkey Jr. Joseph F.: *Commercial Bank Financial Management In the Financial – Services Industry*. New York: Macmillan Publishing Company, 19992. 866 str.
53. *Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2003. 20 str.
54. Sušnik Saša: *Prihodnost baselskih kapitalskih standardov (1)*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 50(2001), 4, str. 40-46.
55. Sušnik Saša: *Prihodnost baselskih kapitalskih standardov (2)*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 50(2001a), 6, str. 31–37.
56. *The Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2*. Basel: Committee of European Banking Supervisors, 2004. 22 str.
57. *The New Basel Capital Accord: an explanatory note*. Basel: Secretariat of the Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 14 str.
58. *The Quantitative Impact Study for Operational Risk: Overview of Individual Loss Data and Lessons Learnd*. Basel: Committee of European Banking Supervisors, 2002. 26 str
59. *Toward a Framework for Financial Stability*. Washington: International Monetary Fund, 1998. 82 str.
60. UK Government: *Consultation on new EU Capital Adequacy Directive*. M2 Presswirw, 2003. 1str.
61. Van Greuning Hennie, Bratanovic Brajovic Sonja: *Analyzing and Managing Banking Risk*, 2. izdaja. Washington: The World Bank, 2003. 367 str.
62. *Working Paper on Pillar 3 – Market Discipline*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 16 str.
63. *Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk*. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 41 str.

VIRI

1. Aktivnosti v Banki Slovenije na temo CAD III. Banka Slovenije, 2003.
[URL: http://www.bsi.si/html/basel2/03_aktivnosti/aktivnosti.htm], 25.04.2005.
2. Banka Slovenije, 2003.
[URL: http://www.bsi.si/html/basel2/02_kaj_je/Kaj_je_Basel_II.htm], 20.04.2005.
3. Zakoni in predpisi. Banka Slovenije.
[URL: http://www.bsi.si/html/zakoni_predpisi/index.html], 20.08.2005.
4. Interne baze podatkov za operativno tveganje. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2004.
5. Interno gradivo Nove Ljubljanske banke, 2004.
6. Okvir upravljanja operativnih tveganj. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 2004.
7. Operativno tveganje s poudarkom na standardiziranem pristopu. Ljubljana: Banka Slovenije, 2004.
8. Zakon o bančništvu (uradno prečiščeno besedilo) (Uradni list RS, št. 104/04).

PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Izračun jamstvenega kapitala	1
PRILOGA 2: Odločitveno drevo za kategorizacijo škodnega dogodka iz naslova operativnih tveganj	3
PRILOGA 3: Dokumenti, ki opredeljujejo računanje kapitalske zahteve in upravljanje z operativnimi tveganji	5

PRILOGA 1

Izračun jamstvenega kapitala

V nadaljevanju navajam način izračuna celotnega oziroma jamstvenega kapitala banke, kot ga navaja naš Zakon o bančništvu (členi 64., 65. in 66.) (Zakon o bančništvu, 2004).

Temeljni kapital vključuje naslednje postavke:

1. vplačani osnovni kapital in vplačani presežek kapitala, razen vplačanega osnovnega kapitala in presežka kapitala na podlagi prednostnih kumulativnih delnic;
2. rezerve bank;
3. preneseni dobiček iz preteklih let;
4. dobiček tekočega poslovnega leta, vendar največ do višine 50 % tega dobička po odbitju davkov in drugih dajatev, ki bremenijo dobiček, in če je višino dobička potrdil pooblaščen revizor;
5. rezervacije za splošna bančna tveganja.

Pri izračunu temeljnega kapitala se kot odbitne upoštevajo naslednje postavke:

1. lastne delnice;
2. neopredmetena dolgoročna sredstva banke;
3. prenesena izguba in izguba tekočega leta;
4. druge postavke, ki so po svojih lastnostih enake postavkam iz prejšnjih točk.

Dodatni kapital je pogojno trajni vložek v banko, saj gre za dolžniški kapital, ki pod določenimi pogoji pridobi značilnosti trajnega kapitala. Dodatni kapital, ki se vključuje v jamstveni kapital, vsebuje:

1. znesek osnovnega kapitala in presežka kapitala, vplačanega na podlagi prednostnih kumulativnih delnic;
2. podrejene dolžniške instrumente;
3. druge postavke, ki so po svojih lastnostih enake postavkam iz prejšnjih točk.

Znesek dodatnega kapitala, ki ga upoštevamo pri izračunu jamstvenega kapitala, ne sme presegati 50 % temeljnega kapitala.

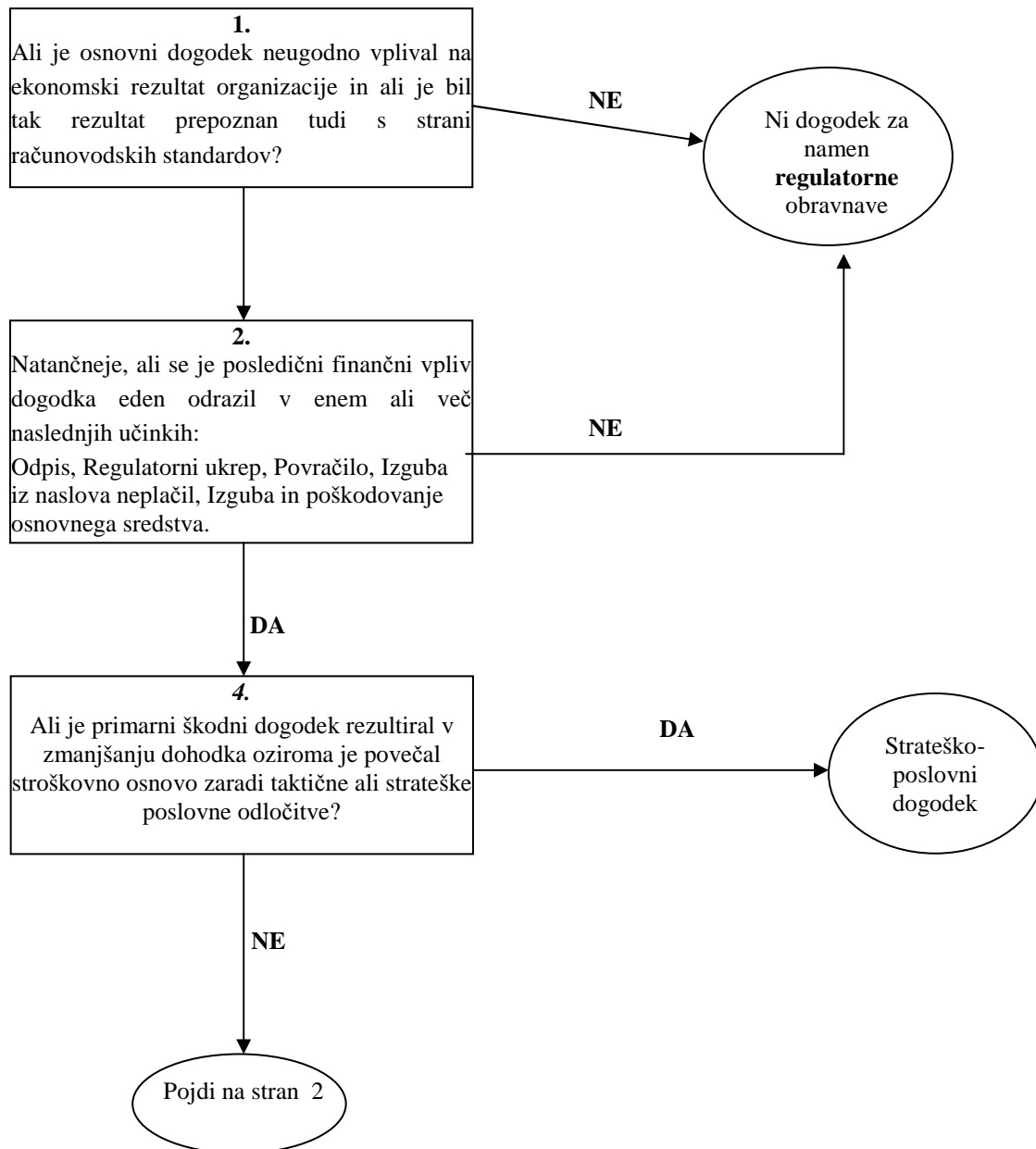
Jamstveni kapital dobimo, če seštevku temeljnega in dodatnega kapitala odštejemo naslednje postavke:

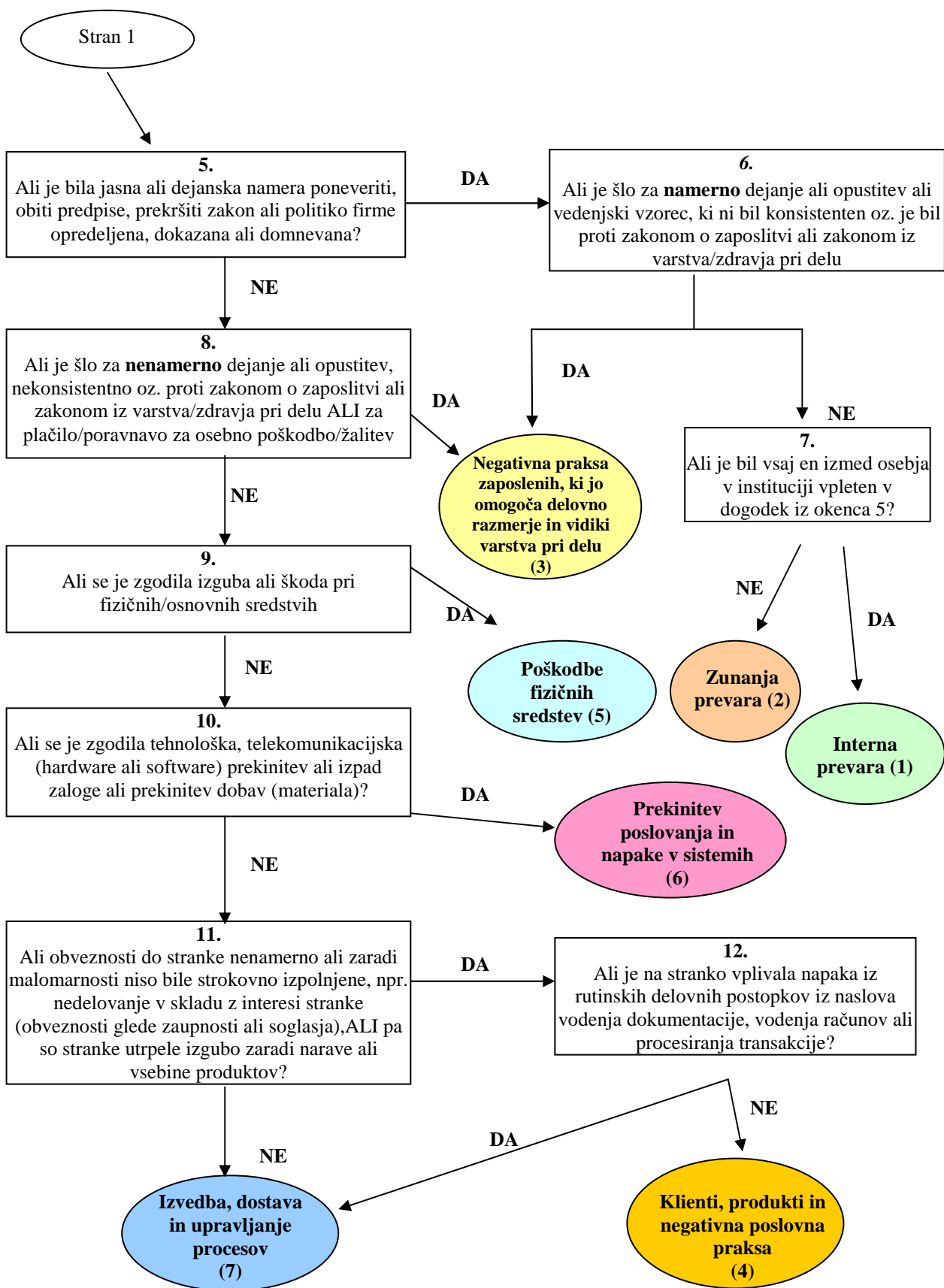
1. naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, v katerih kapitalu je banka udeležena z več kot 10 %, in druge naložbe v te osebe, ki se pri ugotavljanju kapitalne ustreznosti teh oseb upoštevajo pri izračunu njihovega kapitala;
2. naložbe banke v delnice oziroma podrejene dolžniške instrumente drugih bank oziroma drugih finančnih organizacij, ki niso osebe iz 1. alineje, v obsegu, ki presega 10 % kapitala banke, izračunanega pred odštetjem postavk iz 1. in 2. alineje;

3. nelikvidna sredstva (naložbe banke v delnice borze, klirinško depotne družbe, terjatve iz naslova vplačil v jamstveni sklad pri klirinško depotni družbi, terjatve iz naslova vplačil v druge sklade, ki so namenjeni vzajemnemu jamstvu za izpolnitev obveznosti več oseb, in druga sredstva, ki jih ni mogoče unovčiti v času, ki je potreben zaradi pravočasne izpolnitve zapadlih denarnih obveznosti).

PRILOGA 2

Odločitveno drevo za kategorizacijo škodnega dogodka iz naslova operativnih tveganj

PRILOGA 3

Dokumenti, ki opredeljujejo računanje kapitalske zahteve in upravljanje z operativnimi tveganji

Danes obstaja veliko dokumentov, ki z različnih vidikov obravnavajo problematiko upravljanja z operativnim tveganjem. V nadaljevanju navajam glavne dokumente s področja urejanja nove kapitalske zahteve in upravljanja z operativnimi tveganji:

KOMITE ZA NADZOR BANK:

- Posvetovalni dokument 1 (CP1, 1999)
- Posvetovalni dokument (CP1, 2001)
- Working Paper on Operational Risk (2001)
- Tretja QIS študija (2002)
- Loss Data Collection Exercise (marec 2003)
- Posvetovalni dokument 3 (CP3, 2003)
- Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk (2003)
- International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards (2004)

EVROPSKA UNIJA:

- Proposal for DIRECTIVES OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL: Re-casting Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions, julij 2004.
[URL:http://www.europa.eu.int/comm/internal_market/bank/regcapital/index_en.htm#capitalrequire]

KNJIGE:

- Advances in Operational Risk, Firm-wide Issues for Financial Institutions, Risk Books/SAS, Second Edition, 2003.
- Operational Risk: Regulation, Analysis and Management, Carol Alexander, 2003.
- Managing Operational Risk: 20 Firmwide Best Practice Strategies, Douglas G. Hoffman, 2003.
- Operational Risk, The New Challenge for Banks, Gerrit Jan van den Brink, 2002.
- Operational Risk, Measurement and Modelling, Jack L. King, 2001.
- Managing Operational Risk, Risk Reduction Strategies for Investment and Commercial Banks, Dimitris Chorafas, 2001.

PRIROČNIKI:

- Operational Risk, The Next Frontier, British Bankers Association, ISDA, PriceWaterhouseCoopers and RMA Solutions on Measuring Operational Risk
- Emerging Trends in Operational Risk within the Financial Services Industry, June 2002, www.raftinternational.com

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJIH IZRAZOV

Advanced Internal Rating Based Approach - razviti pristop, temelječ na internih ratingih
Advanced Measurement Approaches - napredni pristopi
Agency services and custody – agentske storitve
Assessment - ocenjevanje
Asset management – upravljanje premoženja
Banking – bančništvo
Basic Indicator Approach - enostavni pristop
Capital accord – kapitalski sporazum
Capital adequacy – kapitalska ustreznost
Capital allocation – alokacija kapitala
Commercial banking – komercialno bančništvo
Core capital – temeljni kapital
Corporate finance – podjetniško financiranje in finančno svetovanje
Country or sovereign risk – deželno tveganje
Credit risk – kreditno tveganje
Exchange risk – tveganje spremembe deviznega tečaja
Expected loss – pričakovana izguba
Exposure indicator – indikator izpostavljenosti
Foreign exchange risk – tveganje spremembe deviznega tečaja
Foundation Internal Rating Based Approach - osnovni pristop, temelječ na internih ratingih
Identification - identifikacija
Insolvency risk – tveganje nesolventnosti
Interest rate risk – tveganje spremembe obrestnih mer
Internal Measurement Approach – pristop z internim merjenjem
Internal Models Approach - pristop, temelječ na internem modelu
Investment banking – investicijsko bančništvo
Liquidity risk – likvidnostno tveganje
Loss data - podatki o izgubah
Loss Distribution Approach - pristop s statistično porazdelitvijo izgube
Loss given event – velikost izgube škodnega dogodka
Market discipline – tržna disciplina
Market risk – tržno tveganje
Minimum capital requirements - koeficienta kapitalske ustreznosti
Off-balance sheet risk – zunajbilančno tveganje
Operational risk – operativno tveganje
Operational risk management – upravljanje z operativnimi tveganji
Payment and settlement – plačila in poravnava
Probability loss event – verjetnost nastopa škodnega dogodka
Quantitative Impac Study – kvantitativna študija učinkov
Retail banking – majhni bančni posli
Retail brokerage – posredovanje pri kupoprodaji vrednostnih papirjev prebivalstva

Scorecard Approaches - točkovalni pristop

Self-assessment – samoocenjevanje

Standardised Approach - standardiziran pristop

Supervisory review - regulativni nadzor

Tehnology and operational risk – tehnološka in operativna tveganja

Trading and sales – trgovanje in prodaja